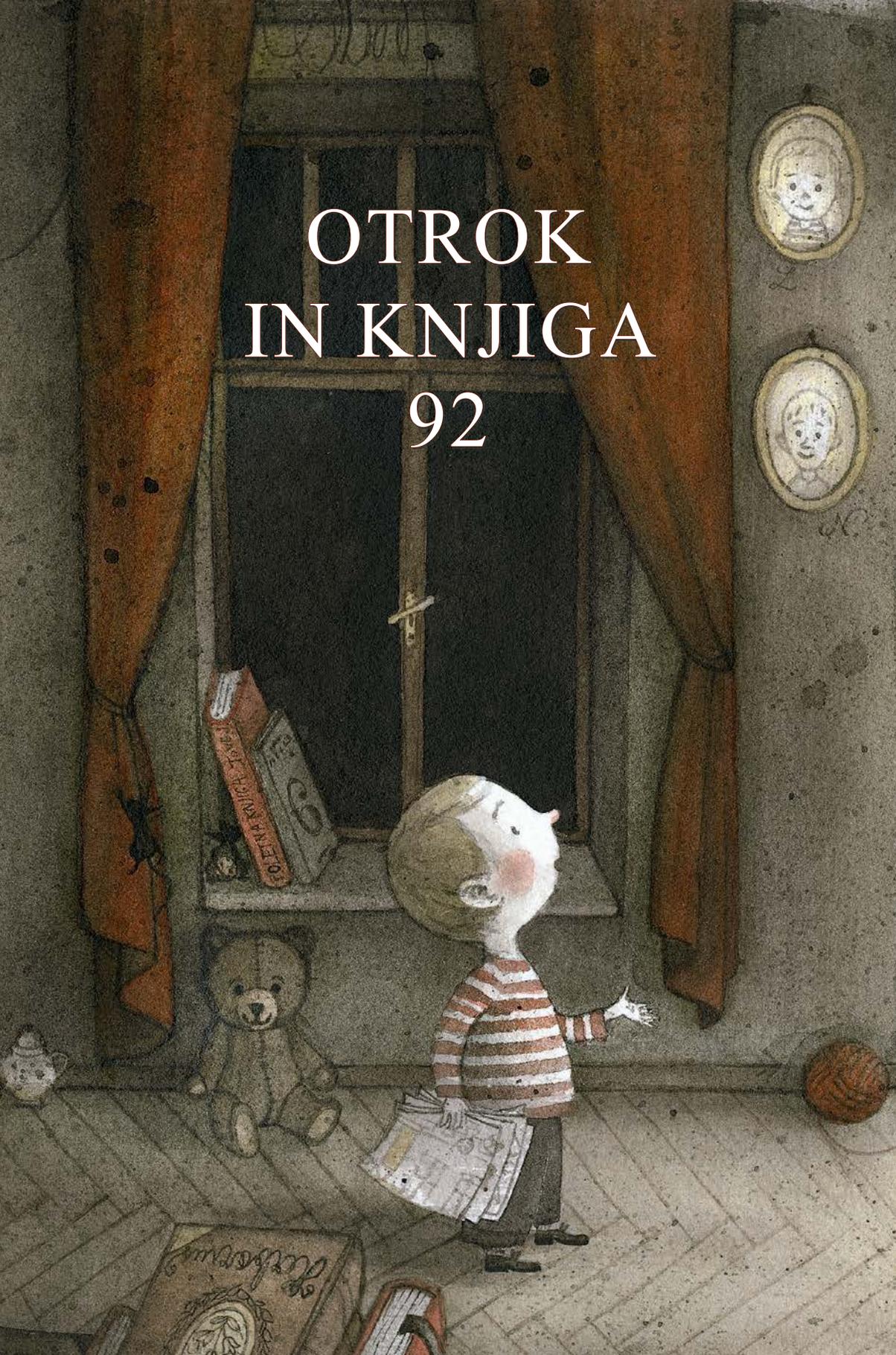

OTROK
IN KNJIGA
92

Prešernova Zdravljica s Stepančičevimi ilustracijami je naslovniško odprta postmoderna slikanica, kar se kaže predvsem v netradicionalnosti podajanja zgodbe, nelinearnosti zaporedja dogodkov, zorni kot dogajanja je v ilustracijah pravzaprav zorni kot bralca, opazen je kolaž likovnih govoric, intenzivna interakcija med besedilom in ilustracijo, medbesedilnost (predvsem na nivoju ilustracij in prepoznavnih elementov iz drugih slik, kipov ipd.), večpomenskost, ki nagovarja bralce različnih starosti na različne načine, k čemur pripomore naslovniška odprtost slikanice, ne nazadnje pa tudi poznavanje kulturnega konteksta.

Dragica Haramija, Janja Batič:
Prešernova Zdravljica z ilustracijami
Damijana Stepančiča: literarna
in likovna govorica slikanice

Če povzamem pojem, ki ga uporabljamo v zgodovini znanosti, lahko rečemo, da se odvija sprememba t. i. paradigme, to je širšega polja oblik razumevanja in vrednotenja, ki zajema in s svojimi kriteriji opredeljuje vsa področja vednosti. Branje literarnih knjig in oblika naše besedilne zavesti sta del tega vseobčega procesa oziroma notranji del velike preobrazbe družbe in oblik mentalitete.

Igor Škamperle: *Mladi ljudje, knjige in odprti svetovi*

V času pisanja tega prispevka je njegovo delo obsegalo 124 knjig, in sicer 44 knjig za mladino in 80 za odrasle. Napisal je tudi več sto pravljic in humoresk ter več kot 2000 besedil za uglasbene pesmi. Po podatkih COBISS-a je med petimi najbolj brani slovenskimi pisatelji.

Nina Seitzl: *Avanturistično-zgodovinska mladinska proza Ivana Sivca*

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

92

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številkama na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Blanka Bošnjak, dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Maja Logar, dr. Tanja Mastnak, dr. Vanesa Matajč, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Meena G. Khorana, Lilia Ratcheva - Stratieva in Dubravka Zima

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana junija 2015

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo *Otrok in knjiga*

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija

UM, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta, dragica.haramija@um.si

Janja Batič

UM, Pedagoška fakulteta, janja.batic@um.si

PREŠERNOVA ZDRAVLJICA Z ILUSTRACIJAMI DAMIJANA STEPANČIČA: LITERARNA IN LIKOVNA GOVORICA SLIKANICE

Prešernova *Zdravljica* je nastala leta 1844, ob stoletnici je doživela bogato ilustrirano izdajo, leta 2013 pa je prvič izšla v slikaniški obliki z ilustracijami Damijana Stepančiča. Za Slovenijo ima pesem poseben kulturni pomen, saj je njena sedma kitica besedilo državne himne. *Zdravljico* so ljudje vedno znova aktualizirali, zato ne preseneča, da je njeno razumevanje v različnih (zgodovinskih) obdobjih izzvalo različne interpretacije. Stepančič ji je v ilustracijah dodal še kulturno zgodovino Slovencev. Ilustrator je zasnoval ilustracije izrazito večplastno: osrednji motiv so portreti pomembnih Slovencev (Primož Trubar, Edvard Rusjan, Janez Polda, Jože Plečnik, Herman Potočnik Noordung, Srečko Kosovel, Kristina Brenkova, Ita Rina, Friderik Irenij Baraga, Rudolf Cvetko, Rudolf Maister, Janez Vajkard Valvasor, Alma Karlin, baron Žiga Herberstein), prikazal pa je tudi zgodovinske motive (situla iz Vač, knežji kamen, Emonec, motiv vojne), osebno-izpovedne motive (med njimi morebiti najbolj izstopa motiv matere z otrokom) in motive, povezane z gledalcem oz. bralcem slikanice (množica ljudi, za katere po oblačilih lahko določimo, da sodijo v različna zgodovinska obdobja). Prešernova *Zdravljica* s Stepančičevimi ilustracijami je naslovniško odprta postmoderna slikanica, kar se kaže predvsem v netradicionalnosti podajanja zgodbe, nelinearnosti zaporedja dogodkov, zorni kot dogajanja je v ilustracijah pravzaprav zorni kot bralca, opazen je kolaž likovnih govoric, intenzivna interakcija med besedilom in ilustracijo, medbesedilnost (predvsem na nivoju ilustracij in prepoznavnih elementov iz drugih slik, kipov ipd.), večpomenskost, ki nagovarja bralce različnih starosti na različne načine, k čemur pripomore naslovniška odprtost slikanice, ne nazadnje pa tudi poznavanje kulturnega konteksta. Slednji je seveda odločilno naslonjen na bralčevo predznanje o pomenu te Prešernove pesmi, na poznavanje pomembnih del izbranih portretiranih oseb ter na poznavanje splošnih in nacionalnih simbolov. Skozi interakcijo med besedilom in ilustracijami podaja *Zdravljica* kulturne presežke domovine in utemeljuje nadnacionalnost, hkrati pa nagovarja vsakega posameznika na njegovi intimni ravni.

Prešeren's *Zdravljica* was written in 1844; its centenary was marked by a rich, illustrated edition, and in 2013 it was first published as a picture-book with illustrations by Damijan Stepančič. The poem is of special cultural significance for Slovenia, its seventh stanza being part of the national anthem. *Zdravljica* has ever again been actualized, so it is no surprise that it has been subject to different interpretations in different (historic) periods. Stepančič in his illustrations added the cultural history of Slovenians, his artistic concept

having been distinctly multilayered with portraits of prominent Slovenians as the leading motif (Primož Trubar, Edvard Rusjan, Janez Polda, Jože Plečnik, Herman Potočnik Noordung, Srečko Kosovel, Kristina Brenkova, Ita Rina, Friderik Irenij Baraga, Rudolf Cvetko, Rudolf Meister, Janez Vajkard Valvasor, Alma Karlin, baron Žiga Herberstein). He also included historical elements (the Vače situla, the Duke's throne, the Emonian, war motif), personal elements (the image of mother and child as the most outstanding motif), related to viewer, or rather, picture-book reader (mass of people from different historic periods, reflected in their costumes). Prešeren's *Zdravljica* with illustrations by Stepančič is – with regard to the reading audience it addresses – an open post-modern picture-book, which is especially manifested in the non-traditional manner of story presentation, non-linear sequence of events, with viewpoint being reader's viewpoint actually, with a collage of visual styles, intense text-illustration interaction, intertextuality (especially in illustrations and recognizable elements from paintings, sculptures, etc.), with multilayered meaning addressing readers of different age groups in different ways, which is supported by the openness of the picture-book, and, last but not least, knowledge of cultural context. The latter is of course closely related to reader's familiarity with the meaning of the poem, to his knowledge of important works of the portrayed personalities, as well as to his knowledge of general and national symbols. On the one hand *Zdravljica* renders the cultural achievements of the homeland and substantiates supranationality, on the other hand it addresses every reader at his own intimate level.

1 Uvod

Prešernova *Zdravljica* v slikaniški obliki je izrazito naslovniško odprta ali večnaslovniška, nagovarja namreč široko paleto bralcev vseh starosti. Ilustrator Damijan Stepančič je ob pesmi ujel v ilustracije kulturno zgodovino Slovencev. Slikanica je izšla leta 2013 in istega leta prejela Nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico, novembra 2013 so bila na Slovenskem knjižnem sejmu razstavljena originalna Stepančičeva likovna dela (ilustracije) z uvodnim besedilom Milčka Komelja. Leta 2014 je postala ta slikanica darilna knjiga Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, in sicer za vse zlate bralke in zlate bralce, ki so končali osnovno šolo v šolskem letu 2013/2014 (podelitev je bila v juniju 2014), in za vse prvošolce generacije 2014/2015 (podelitev je bila 17. 9. 2014 ob začetku 55. sezone branja).¹ Prvič je Bralna značka ponatisnila isto delo za devetošolce in prvošolce, in sicer v nakladi 33.000 izvodov.

V članku želiva predstaviti literarni in likovni pomen slikaniške izdaje *Zdravljice*, pri čemer sva uporabili deskriptivno metodo za opisovanje dejstev iz literarne in likovne teorije, zgodovinsko metodo za razumevanje različnih pomenov Prešernove *Zdravljice* od njenega nastanka do danes, metodo analize in sinteze za osrednji prikaz slikanice, v sklepnem delu pa sva spoznanja generalizirali.

---

¹ Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS od leta 2003 podarja večinoma ponatise odličnih leposlovnih in informativnih knjig zlatim bralcem (to so tisti učenci, ki so vseh devet let OŠ brali za bralno značko) in prvošolcem za spodbujanje branja (razredno branje, družinsko branje). Več o tem na spletni strani društva: <http://www.bralnaznacka.si/index.php?Stran=13>. Z akcijo darilnih knjig je društvo doslej razdelilo že skoraj 400.000 knjig, kar je največja in najdlje trajajoča akcija podarjanja knjig na Slovenskem, ki sta jo, ob pomoči sponzorjev in donatorjev, začela Tone Partljčič in Slavko Pregl.

2 Prešernova Zdravljica

Prešernova *Zdravljica* je nastala jeseni leta 1844 (zapis v bohoričici),² avtor jo je večkrat popraviljal, v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani je ohranjenih 5 rokopisnih različic celotne pesmi in še tri kitice šeste variante, med njimi je posebej zanimiv rokopis, ki ga je Prešeren pripravil za objavo v zbirki *Poezije* (izid leta 1846 z letnico 1847) (slika 1). Ker je cenzor Fran Miklošič kitico *Edinost, sreča, sprava* označil kot vprašljivo, je Prešeren celotno pesem iz zbirke izločil. V celoti in nekoliko spremenjena je *Zdravljica* nato izšla prvič šele leta 1848, in sicer kot zadnja avtorizirana varianta v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* (26. 4. 1848) in nato še v *Krajnski čbelici*. Danes veljavna različica je tista, ki je bila objavljena v posodobljeni obliki leta 1965 v Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev, *France Prešeren Zbrano delo, 1. knjiga: Poezije*. Knjigo je uredil in napisal opombe³ Janko Kos. Urednik zagovarja Prešernovo voljo pri izdaji *Zbranega dela*, pri čemer je vključena seveda tudi *Zdravljica*, le-ta je objavljena na prvotnem mestu (1965: 28–30), ki ga je Prešeren določil za *Poezije*, Kos pa se je pri objavi ravnal po prvi objavljeni različici iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* (Kos 1965: 237). Ta varianta je objavljena tudi v obravnavani slikanici.

Zdravljica je zasnovana kot likovna pesem (carmen figuratum), ki v posamezni sedemvrstični kitici zaradi stroge metrične sheme (7, 8, 7, 8, 3, 3, 8 zlogov v verzu) izrisuje podobo (vinskega) kozarca. Boris Paternu (1994: brez paginacije) o *Zdravljici* pravi: »Pesnitev sodi med popularnejši del Prešernovega pesnjenja. Po svojem žanru je družabna napitnica, namenjena širokemu krogu bralcev in prebujni njihove narodne zavesti ter samozavesti.«⁴

Kakor je izpostavil že Paternu (prav tam), *Zdravljica* vedno znova doživlja aktualizacijo, zato ne čudi spreminjanje njenega razumevanja oz. sprejemanja: ob nastanku se poveže z marčno revolucijo, 1937. leta na čebinskem kongresu komunistov postane njihov moto, tretjič je njen pomen narasel z osamosvajanjem Slovenije. Nastala je kot pesem napitnica, a vendar tudi pesem sprememb marčne revolucije, v času druge vojne je bila partizanska pesem, nato je 27. 9. 1989 postala celotna pesem slovenska republiška himna, po osamosvojitvi pa je njena sedma kitica državna himna.⁵ *Zdravljico* je leta 1905 kot zborovsko skladbo uglasbil Stanko

---

² Njen naslov natančno določa čas nastanka: *Zdravica ob novini leta 1844*. Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani pod signaturo Ms. 471, št. 4; pesem je imela devet kitic, kakor tudi njena druga različica z naslovom *Ob novini 1844*, ki je bila sicer objavljena šele leta 1895 v *Ljubljanskem zvonu* v prepisu Ivana Macuna, vendar ta rokopis ni ohranjen.

³ Janko Kos (1965: 202) natančno pojasnjuje, kaj se je dogajalo z obema rokopisnima različicama *Poezij* in z zbirko samo, ker se med seboj razlikujejo. Temeljito je pojasnjeno tudi teoretikovo izhodišče za pripravo *Zbranega dela* (npr. pravopisne prilagoditve, grafične prilagoditve ipd.), ki se odražajo tudi na *Zdravljici*.

⁴ Paternu v tej spremni besedi (1994: brez paginacije) posebej opozarja na Prešernove popravke, med katerimi izstopa popravek osme kitice: v zgodnejši različici je zapis ».../ ki smo zato se zbratli, / ker misel eno mislimo /.../«, v različici, pripravljeni za *Poezije*, pa je verz že zamenjan s tistim, ki je danes splošno sprejet, torej ».../ ki smo zato se zbratli, / ker dobro v srcu mislimo /.../«. Paternu komentira Prešernovo spremembo pomena kot premik od ene skupne misli k različnemu, a pozitivnemu mišljenju.

⁵ Ustava je bila sprejeta 23. 12. 1991, njen 6. člen določa: »Himna Slovenije je Zdravljica.« <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PoliticiSistem/URS/UstavaRepublikeSlovenije/>. Podrobneje

Premrl, prvič je bila izvedena leta 1917. *Zdravljica* je torej hkrati nadnacionalna in intimna ali kakor je o njej zapisal Paternu (1988: brez paginacije): »Pomagalo ji je tisto, kar je seglo čez in zmeraj znova presehalo zgodovino samo in osvajalo človeka še z neke druge, intimnejše strani, ki ni ulovljiva v nobeno ideologijo ali politiko.« Povezovalnost in ne nazadnje njena univerzalnost zato omogoča različne interpretacije. Anton Slodnjak (1985: 19) npr. meni, da je v *Zdravljici* pesnik »pozdravil kot demokrat in človekoljub politično in socialno vrenje v Evropi, trdno verujoč, da bodo revolucionarne sile zmagale /.../«, Igor Grdina (2010: 201) pa, zanimivo, izpostavi: »Za izrazito romantičnega pesnika se Prešeren kaže tudi v misli, da bo prihodnost kdaj ponovila preteklost. V *Zdravljici* značilno pravi: *de oblast in z njo čast, ko pred spet naša boste last*. Na tak način se relativizira linearno (smerno) pojmovanje časa, ki je zaznamovalo evropski zahod od 16. stoletja dalje.«

3 *Zdravljica* in njena likovna upodobitev

Ob stoti obletnici nastanka *Zdravljice*, torej leta 1944, je bila le-ta izdana v bogato ilustrirani varianti, v 1500 oštevilčenih izvodih (tribarvni tisk: črno, rdeče, zlato) v partizanski tiskarni v Davči pod Blegošem. Opremil jo je arhitekt Marijan Šorli-Viher (vinjete in besedilo), celostranske linoreze pa je prispeval slikar Janez Vidic-Janez. Vidic je izdelal osem linorezov s podobami slovenske krajine, trte, klopotca, boja, sejalec itd. Vsaka ilustracija je prekrita s prosojnim papirjem, na katerem je natisnjena ena kitica *Zdravljice* v rdeči barvi in vinjete v zlati barvi (vinjete se motivno navezujejo na pripadajočo ilustracijo). Na naslovnici je prepoznavna Prešernova podoba, pesnik dviguje čašo, obdan je z vinsko trto. To delo smemo šteti za eno najlepših izdaj partizanskega tiska. Paternujevi spremni besedi k dvema faksimiloma te partizanske izdaje Prešernove *Zdravljice* (Paternu 1988, 1994) sta delno enaki, zanimiv poudarek prve spremne besede je predvsem na moči aktualizacije pesmi, v drugi je teoretik poudaril 150-letnico njenega nastanka in 50-letnico faksimila.

3.1 Prešernova *Zdravljica* z ilustracijami Damijana Stepančiča (2013)

Leta 2013 je izšla slikaniška izdaja Prešernove *Zdravljice*. Pri tem je potrebno poudariti, da je slikanica posebna oblika knjige, ki se od ilustrirane knjige ne loči le po večjem številu ilustracij, temveč po tem, da vsebuje tri temeljne sestavine: besedilo, ilustracijo in vsebinsko-oblikovni odnos med besedilom in ilustracijo, torej interakcijo. Carol Driggs Wolfenberger in Lawrence R. Sipe (2007: 274) pravita:

V slikanicah besede in slike nikoli ne povedo točno iste zgodbe. Bralčevo pozornost pritegne ravno to razhajanje zgodb, ki jih razlagata besedilo in ilustracija. Bralec poskuša razrešiti razhajanje med tem, kar vidi, in tem, kar bere ali sliši. Kakovostne slikanice ustvarijo igralno polje, v katerem bralec raziskuje in eksperimentira z zvezo med besedilom in sliko.

---

je himna opredeljena v 5. členu Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (ZGZH), ki je bil sprejet 20. 10 1994: »Himna je sedma kitica pesmi Franceta Prešerna »Zdravljica«, na melodijo iz zborovske istoimenske skladbe skladatelja Stanka Premrla.« <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO365>

Kakovost obravnavane slikanice je v večpomenskosti, ki jo vzpostavlja močna interakcija med pesmijo in ilustracijami, pri čemer je razumevanje pomena odvisno od sočasnega branja literarnega in likovnega dela slikanice. Pomembni elementi, ob že izpostavljeni interakciji slikanice, so še oblikovne posebnosti slikanice (parabesedilo, tipografija, format in oblika) in posebne izrazne možnosti (podajanje prizorišča, intraikonično besedilo, tempo in dinamika v slikanici ipd.). V monografiji *The Pleasures of Children's Literature* Perry Nodelman (1996: 240–241) ugotavlja, da

./../ slikanica vsebuje vsaj tri zgodbe: eno pripovedujejo besede, drugo prikazujejo slike, tretja pa je rezultat kombinacije prvih dveh. V nekaterih najzanimivejših slikanicah obstaja tretja zgodba, tista, ki jo pripovedujejo besede in slike skupaj in ki nastane iz protislovja med prvo in drugo zgodbo.

Torej moramo pri slikanici upoštevati oba sporočanja koda, literarnega in likovnega, šele z intenzivno povezanostjo obeh, torej z interakcijo med njima, lahko ugledamo tretjo zgodbo, kar se nedvomno zgodi tudi v *Zdravljici*. Slike v slikanici, kot pravi Jane Doonan (1993: 7): »./../ skozi svojo ekspresivno moč omogočijo knjigi, da deluje kot likovno delo: nekaj, kar daje obliko idejam, in nekaj, čemur lahko dodamo svoje ideje.« Lirska poezija je načeloma težko ulovljiva na način, da bi ob besedilu tudi ilustracije pripovedovale svojo zgodbo, običajno jo le dopolnjujejo. V intenzivni interakciji med obema sporočanjškima kodoma v *Zdravljici* pa se zgodi prav to: ugledamo popolnoma novo sporočilo in sporočilnost pesmi in ilustracij.

3.1.1 Parabesedilo (naslovnica, vezni listi, notranja naslovnica)

Prešernova podoba se je zaradi dejstva, da pesnik v času svojega življenja ni bil portretiran, kasneje pa je bil navdih številnim likovnim umetnikom, ki so se naslanjali na prvi pesnikov portret,⁶ spremenila v prepoznavni znak. Na naslovnici slikanice tako že na prvi pogled prepoznamo podobo pesnika z valovitimi lasmi in s peresom v rokah. Podoba pesnika se v slikanici pojavi še na notranji naslovnici in na zadnji dvostranski ilustraciji. Za podobo pesnika na naslovnici se razprostirajo oblaki, izza katerih gleda sonce. Ob pesniku je upodobljena ptica, ki leti proti desni, torej v slikanico, kamor je uprt tudi pesnikov pogled. Personificirano sonce⁷ nekoliko zaskrbljeno ali celo jezno gleda naravnost v bralca oz. gledalca. Ilustracija se nadaljuje na hrbtno stran, kjer se v zgornjem delu nadaljuje niz oblakov, v spodnjem levem delu pa rastje. V osrednjem delu hrbtni strani je zapisana četrta kitica *Zdravljice*, pod njo pa še kratek nagovor bralcem. Podobe, v katerih

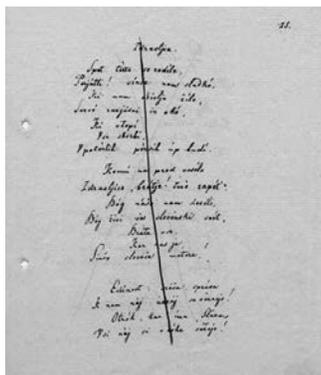
---

⁶ Tega je naslikal Prešernov prijatelj Kurz zum Thurn und Goldenstein: France Prešeren, leta 1850 oz. eno leto po pesnikovi smrti. Milček Komelj (2000: 488) meni, da je ta podoba »edina v temelju dokumentarna, ker je slikar pesnika poznal, a je prav toliko dvomljiva, saj je naslikana po spominu ./../. Večina poznejših Prešernov (je) bolj ali manj razvidna interpretacija in poskus umetniške oživitve te ustvarjalno nebojlene slike.« Pogosto se pojavlja tudi litografija neznanega avtorja, ki sta jo izbrala Levstik in Stritar leta 1866 za Prešernovo izdajo v zbirki *Klasje*.

⁷ Podobno sonce, ki zre naravnost v bralca (le z vedrim izrazom) zasledimo tudi v antologiji folklornih slovenskih pesmi *Pojdi z menoj* (2012), in sicer v ilustraciji pesmi *Spievaj nama, Katica*. Tudi to slikanico je ilustriral Damijan Stepančič.

ilustrator združuje različne pristope (risba s svinčnikom, barvne linije, naslikane ploskve itd.) so postavljene na tonirano ozadje. Rjavkast ton ozadja je prisoten skozi celotno slikanico in spominja na star rumen papir oz. na papir cenzuriranega rokopisa *Poezij*. Pesnikovo podobo in podobo ptice lahko zaradi razlike v materialu tudi otipamo. Obe podobi imata bleščečo in zelo gladko površino, ostalih deli naslovnice pa so brez sijaja. Na plašču upodobljenega Prešerna je v zgornjem delu zapisano njegovo ime, v osrednjem naslov dela (vključena je spiralna linija, ki spominja na vitico) in desno spodaj ime ilustratorja. Pisava je obravnavana povsem likovno in ni nalepljena na podobo, temveč je njen sestavni del.

Vezni listi so ilustrirani in identični. Ilustrator je ustvaril rastlinski vzorec, v katerem se pojavijo grozdi vinske trte in zavite linije (vitica).

Slika 1: Rokopis cenzurirane *Zdravljice*, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

Slika 2: Notranja naslovnica Prešernove *Zdravljice* z ilustracijami Damijana Stepančiča (2013)

Notranja naslovnica je zasnovana tako, da je na levi strani podoba pesnika (do pasu). Leva roka je pokrčena in se nadaljuje na desno stran, v njej drži pero z rdečo kapljo. Rdeča barva kaplje je večpomenska, saj asociira tako na barvo vina kot na barvo krvi. Na peresu sedi ptica in deluje kot protiutež rdeči kaplji. V osrednjem delu desne strani se ponovi zapis z naslovnice. Pesnikova podoba ima portretne značilnosti Goldensteinove upodobitve, na plašču pa je ilustrator poustvaril rokopis cenzurirane *Zdravljice* (slika 1⁸ in slika 2).

3.1.2 Ilustracije

Osrednji del slikanice je sestavljen iz devetih dvostranskih ilustracij. V prvih osem ilustracij je postavljena po ena kitica *Zdravljice*, zadnja ilustracija nima besedila. Stepančič je v ilustracijah združil podobe iz slovenske kulturne dediščine, podobe znamenitih Slovenk in Slovencev in ljudi brez imena. Ustvaril je kolaž

⁸ Pridobljeno s <http://www.dedi.si/dediscina/64-zdravljica-iz-faksimilirane-izdaje-tiskarskega-rokopisa-poezij-doktorja-franceta-preserna>, 3. 7. 2014.

likovnih govoric in podob, ki bralca nagovarjajo k drugačnemu branju pesmi kot običajno, in sicer z bralčevim prepoznavanjem podob, razbiranjem pomenov, poznavanjem simbolov ipd.

Besedilo	Portreti ⁹	Motivi
1. »Prijatljil! odrodile /.../«	Primož Trubar	Situla iz Vač. Podobe iz situle. Hudič. Ptica, ki žre človeka. Ženska v narodni noši z grabljami. Ženski in moški obraz (gledalca).
2. »Komú narpred veselo /.../«	Edvard Rusjan	Motiv Groharjevega Sejalca. Riba s človeško glavo ¹⁰ . Ptica. Obelisk. Množica ljudi v dežju. Množica gledalcev.
3. »V sovražnike ’z oblakov /.../«	Janez Polda, Jože Plečnik, Herman Potočnik Noordung	Oblak s streljo. Kolo ¹¹ . Kopalci v mavrici. Moški s cilindrom in brčicami, v katerega je usmerjena strela.
4. »Edinost, sreča, sprava /.../«	Srečko Kosovel, Kristina Brenkova	Plesalke (asociacija na kolo Matija Jame), ena od njih drži v rokah lovorjev venec. Kosovel drži v roki sliko s svojo podobo (povzeta po Černigojevem konstruktivističnem portretu Kosovela iz leta 1926). Motiv ptice. Gledalci.
5. »Bog živi vas Slovenke /.../«	Ita Rina	Ženska figura. Motiv matere z otrokom. Ženska figura s krili. Motiv ptice.
6. »Mladenči, zdaj se pije /.../«	Friderik Irenej Baraga, Rudolf Cvetko, Rudolf Maister	Motiv knežjega kamna. Motiv vojne. Motiv ptice. Cvetko je upodobljen z avstrijsko olimpijsko reprezentanco v sabljanju. ¹² Ob Baragi sta upodobljena Indijanca.

⁹ Ob koncu slikanice se pod naslovom Osebe iz slovenske zgodovine, ki nastopajo na ilustracijah, portreti ponovijo, vsaka oseba je kratko predstavljena.

¹⁰ V utemeljitvi žirije za Nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2013 je zapisano, da se je Stepančič poklonil dvema (Utemeljitev žirije 2013: 78) »velikima ilustratorjema in oblikovalcema: Miltonu Glaserju ter Saulu Bassu (slednjemu se tudi eksplicitno pokloni z reinterpretacijo njegovega monograma).« Saul Bass je svoje ime izpisal, priimek pa likovno upodobil. Ribi (»bass« je angleško ime za vrsto rib) je dodal avtoportret.

¹¹ Kolo oz. asociacija na vesoljsko plovilo. Herman Potočnik si je v delu *Problem vožnje po veselju* (1929) zamislil »vesoljsko plovilo v obliki velikega vrtečega kolesa – centripetalna sila nadomesti gravitacijo. Knjiga je vplivala na ruski film Pot k zvezdam režiserja Pavla Klušanceva, posnetega leta 1958, pozneje pa še na veliko bolj slavni izdelek režiserja Stanleyja Kubricka, ki je leta 1968 v filmu 2001: Vesoljska odiseja (po istoimenski knjižni predlogi Arthurja Charlesa Clarka) za prikaz vesoljske postaje uporabil (tudi) Potočnikove ideje.« <http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/zgsloas.html>, pridobljeno 8. 1. 2015. (prim. <http://spacecollective.org/eric/2112/Spaceships-2001-Space-Odyssey-Part-One>, pridobljeno 8. 1. 2015).

¹² <http://www.rtv slo.si/sport/preostali-sporti/cvet-ko-ki-se-je-zapisal-v-korenine-slovenskega-sporta/297891>, pridobljeno 8. 1. 2015).

7.	»Žive naj vsi naródi /.../«	Janez Vajkard Valvasor, Alma Karlin	Motiv topov. Motiv ptice. Kip Emonca. Motiv sonca. Množica gledalcev, ki teče naprej, proti desni.
8.	»Nazadnje še, prijatliji /.../«	baron Žiga Herberstein	Motiv trga, na katerem se zgrinja množica. Balon s košaro. Baloni in zmaj. Motiv ptice. Moška figura v vojaški uniformi.
9.	/		Ilustrator je v življenje obudil Prešernov spomenik kiparja Ivana Zajca (podstavek je naredil Maks Fabiani). Prešeren nazdravlja množici pod seboj. Za njim je muza. Na ramenu mu sedi ptica. Množica ljudi pripada različnim časovnim obdobjem (cilinder in frak, mornarska oblačila dečka, jeans hlače). Motiv dečka, ki zre v bralca. Motiv knjige (Prešeren je upodobljen s knjigo).

Stepančič je zasnoval ilustracije v različnih plasteh: osrednji motiv so portreti zgodovinskih osebnosti; naslednja plast so motivi, ki so del kulturne dediščine (npr. Emonec) ali del zgodovinskega spomina (topovi, vojaki); tretjo plast predstavljajo gledalci, bralci *Zdravljice*. Najprej se v prvi ilustraciji pojavita v spodnjem delu karikiran ženski in moški obraz. V drugi ilustraciji je obrazov, ki so obrnjeni v levo ali desno, več. V tretji je množica še večja in večina že zre proti desni. V četrti je množica manjša, pojavi pa se še ena skupina ljudi (na krilu ene od plesalk, nek drug sloj). V sedmi ilustraciji postane skupina bolj dinamična (skrajno desno je upodobljena moška figur do pasu, ki teče naprej proti desni strani in prebija format lista). V osmi ilustraciji so figure celopostavne in postanejo osrednji motiv ilustracije, upodobljene so z nasmehi, nekatere so objete. V zadnji, deveti ilustraciji, tvorijo figure množico pod Prešernom. Ljudi različnih starostnih skupin in iz različnih zgodovinskih obdobj zduružuje lik pesnika Franceta Prešerna. Iz opazovalcev se množica spremeni v občudovalce in pomembne akterje v slikanici. Množica se zgrinja k osrednjemu prizoru, k Prešernu, gibanje se zaustavi. Ptica stoji in je obrnjena nazaj, proti levi. Prešeren je prav tako obrnjen nazaj proti levi, saj dviguje čašo vsem, in sicer tudi vsem podobam v slikanici. V levem spodnjem delu je doprsna upodobitev dečka s portretnimi značilnostmi, ki zre naravnost v bralca. Zadnja ilustracija je torej povabilo, da se ustavimo, razmislimo in se ponovno vrnemo na začetek slikanice.

Komelj (2013: <http://www.cd-cc.si/Sl/razstave/likovni-kritiki-izbirajo-4009/>) poudarja: »V mimohodu izbranih slovenskih junakov celostransko izstopa brkati general Maister.« Zanimivo je, da je Stepančič sopostavljal osebe iz različnih zgodovinskih obdobj in se je tudi drugače odpovedal zaporednosti (glede na čas delovanja izbrane osebe, glede na njen poklic ipd.), s čimer je v slikanico zavestno vgradil nelinearnost, ta pa je ena od pomembnih lastnosti postmoderne slikanice. Bette P. Goldstone (2001: 363) utemeljuje nelinearnost kot posebno obliko branja besedila in ilustracij: »Deli zgodbe so lahko pomešani ali manjkajo, bralec se lahko pomika naprej in nazaj po besedilu, znotraj enega besedila lahko sobiva več zgodb.« V sklepnem delu slikanice, v poglavju Osebe iz slovenske zgodovine, ki nastopajo na ilustracijah, njihove predstavitve prav tako ne sledijo časovnemu

(zgodovinskemu) zaporedju njihovega življenja, temveč mestu nahajanja v slikanici. Tako si štirinajst izbranih Slovencev in Slovenk sledi v naslednjem zaporedju: Primož Trubar, Edvard Rusjan, Janez Polda, Jože Plečnik, Herman Potočnik Noordung, Srečko Kosovel, Kristina Brenkova, Ita Rina, Friderik Irenij Baraga, Rudolf Cvetko, Rudolf Maister, Janez Vajkard Valvasor, Alma Karlin, baron Žiga Herberstein. Izbrani predstavniki, ki so soustvarjali kulturno zgodovino, se odlikujejo po svoji izjemnosti na različnih področjih, na katerih so s svojim delom zaznamovali razvoj. Časovno dimenzijo posamezne dvostranske ilustracije, ki prav tako ni zgodovinsko zaporedna, vzpostavlja Stepančič s simboli, saj kot prvi (in najstarejši) simbol prikaže situlo iz Vač, sledijo obelisk, kolo (vesoljsko plovilo), vojni prizor, knežji kamen, Emonec in Prešeren (v ozadju ljubljanski grad), ki hkrati določa tudi književni prostor, to je Prešernov trg v Ljubljani.

3.1.3 Dinamika v slikanici

Množica in ptica ustvarjajo dinamiko in spodbujajo gibanje naprej, do velikega slavja s Prešernom. Ilustrator je upodobil ptico na vseh ilustracijah, vključno z naslovnico in notranjo naslovnico. Ptica je na vseh ilustracijah (razen v zadnji) upodobljena tako, da je obrnjena naprej, proti desni. Portretirane osebe so večinoma manj dinamično upodobljene in zadržujejo pogled, k temu pripomorejo portretne značilnosti in posamezne podrobnosti, ki si jih je potrebno natančneje ogledovati.

3.1.4 Likovna govorica ilustratorja

Ilustrator je izjemno občuteno združil različne pristope oz. likovne govorice, kar je značilnost postmodernih slikanic:¹³ združil je plastične podobe z veliko podrobnostmi in ploskovite likovne rešitve. V ilustracije je vnesel številne podobe, ki jih najdemo tudi v slikanici *Pojdi z menoj*,¹⁴ kar seveda ne preseneča, saj so ilustracije za slikanici nastajale istočasno: pojavljajo se podobni vzorci, sonce, bogate črtne ploskve, podobe na ženskih oblačilih ipd. Zagotovo pa podobnost nekaterih podob in pristopov ne govori le o časovnem okviru nastanka ilustracij, ampak tudi o tem, da ima *Zdravljica* za ilustratorja in za narod enak pomen kot ljudska pesem, je del narodove identitete, ilustrator pa jo je prikazal tako, da je nekatere elemente in pristope vključil v slikanico *Zdravljica*.

---

¹³ Za postmoderne slikanice so značilni elementi, kot so: nelinearnost, večpomenskost, kolaž likovnih govoric, medbesedilnost, posmehovalni ton itd. (prim. Anstey 2002, Goldstone 2001).

¹⁴ Gre za antologijo slovenske folklorne poezije: Blaž Pucihar (izbral in priredil) in Damijan Stepančič, Dušica Kunaver (spremna beseda): *Pojdi z menoj: s pesmijo po Sloveniji* (2012), dodan je tudi CD. Zbirka je pomembna zato, ker ohranja folklorno dediščino v besedi, ilustraciji in glasbi. Natančnejšo analizo slikanice sva objavili v monografiji *Poetika slikanice*, 2013: 97–101.

3.1.5 Simboli v slikanici

V ilustracijah lahko prepoznamo še nekatere druge elemente postmodernih slikanic, kot so večpomenskost, le-to ilustrator jo doseže z izjemno občuteno rabo simbolov, in medbesedilnost, pri čemer Stepančič vključuje v slikanico prepoznavne podobe. Simboli so pomemben del obravnavane slikanice in bi jih smeli deliti v dve skupini: na splošne simbole in simbole nacionalnosti oz. z nacionalno identiteto povezane simbole. K slednjim sodijo situla iz Vač, knežji kamen z Gosposvetskega polja, Groharjev Sejalec, Černigojeva upodobitev Srečka Kosovela, Prešernov spomenik kiparja Ivana Zajca (podstavek je naredil Maks Fabiani) ipd. Vsi nacionalni simboli hkrati vzpostavljajo tudi medbesedilnost, pri čemer se ilustracija navezuje na že obstoječo likovno podobo in jo na novo interpretira. Med splošnimi simboli so izraziti trije: ptica, sonce in mavrica. Ptica na vseh ilustracijah izraža simbolni pomen (Tresidder 2005: 71): ptice namreč predstavljajo svetlobo in naglico; svobodo, ker lahko letijo in se torej gibljejo med nebom in zemljo; v mitologiji predstavljajo prvinško moč; predstavljajo dva pola: svetlobo – temo ali duhovno – telesno; predstavljajo dušo, so večinoma glasnice dobrega. Mavrica (Chevalier-Gheerbrant 1993: 345) je »pot in posredovanje med tukajšnjim in zgornjim, je most med drugim in našim svetom, po njem hodijo bogovi in junaki.« Sonce pa je (prav tam 559) »vir svetlobe, toplote in življenja«, povezano je z mavrico, ne nazadnje pa tudi z nočjo in minevanjem. Vsi trije navedeni simboli so globoko ukoreninjeni tudi v slovenskem slovstvu, kjer pogosto nastopajo kot antropomorfni liki ali pa je skozi zgodbo predstavljen njihov simbolni pomen (npr. slovenska folklorna pravljica *Zlata ptica*, povedka *Mavrica*, imenovana tudi božja doga).

4 Didaktični instrumentarij za obravnavo slikanice

Slikanica je izšla v zelo visoki nakladi, ne le kot darilna knjiga za učence, temveč tudi za šolske knjižnice, zato za delo z učenci v razredu podajava nekaj temeljnih izhodišč. Ob branju slikanice lahko otrokom postavimo različna vprašanja ali naloge, s katerimi jih spodbudimo k opazovanju ilustracij v slikanici, in jih aktivno vključimo v dejavnosti, ki so tematsko povezane s slikanico. S takim načinom celostnega branja jezikovnega in likovnega koda slikanice otrok (ali odrasli bralec) prepozna raznoliko sestavljanje pomenov (interakcijo) obeh slikaniških sestavin.

1. V slikanici se večkrat pojavi motiv ptice. Poišči vse upodobitve ptic. Ali jih lahko prešteješ? Po čem so si med seboj podobne? Po čem se razlikujejo? Predstavljaš si, da je ilustratorju zmanjkalo idej, kakšno ptico bi lahko še upodobil. Želel pa bi upodobiti takšno, ki je še nikoli nihče ni videl. Zdaj potrebuje tvojo pomoč. Kakšna naj bo ptica? Ali bi jo lahko upodobil? Izdelaj lepljenko in pomagaj ilustratorju s svojo idejo. Za nalogo potrebuješ toniran papir, kolaž papir, škarje in lepilo.
Veliko ljudskih pesmi vsebuje motiv ptice. Ali poznaš kakšno? S sošolci lahko zapojete npr. pesem *Čuk se je oženil*, *Tri ptičice*, *Pleši, pleši*, *črni kos* ...
2. V drugi dvostranski ilustraciji (upodobitev Edvarda Rusjana) je ilustrator pod oblakom upodobil množico ljudi. Ali se lahko postaviš v pozo enega od njih? Kaj misliš, kako se počuti? Lahko pa zbereš še nekaj sošolcev in nekaj dežni-

- kov ter se postavite tako, kot skupina pod oblakom. Kaj meniš, o čem bi se pogovarjali pod oblakom? Pripoveduj o tem.
3. V četrti dvostranski ilustraciji je upodobljen Srečko Kosovel, ki v rokah drži svoj portret (to je podoba Kosovela, kot si jo je zamislil umetnik Avgust Černigoj). Po čem sta si upodobitvi podobni in po čem se razlikujeta? Ali poznaš kakšno pesem Srečka Kosovela (npr. *Medvedki sladkosnedki*, *Burja*, *Naša bela mačica* ...)? V knjižnici poišči katero od otroških pesniških zbirk Srečka Kosovela in jo preberi.
  4. Ilustrator je v slikanici štirikrat upodobil sonce. Ali najdeš vse štiri upodobitve? V eni od ilustracij je sonce hkrati tudi odlikovanje. Na kateri? Ali imaš rad/a sončen dan? Zakaj? Kaj počneš, kadar je vreme lepo? Pripoveduj o svojem najlepšem sončnem dnevu.
  5. Poglej osmo dvostransko ilustracijo (upodobitev barona Žige Herbersteina). Ilustrator je v tej ilustraciji upodobil balon, v katerem sta dva potnika. Predstavljaj si, da si eden od potnikov. Opiši, kaj vidiš pod seboj. Preberi slikanico pisateljice Vesne Radovanovič in ilustratorke Ane Razpotnik Donati *Mavrični balon*. Kaj si je deklica Ida želela? Ali se je njena želja uresničila?
  6. V preteklosti, ko še ni bilo računalnikov in pisalnih strojev, so ljudje za pisanje uporabljali kovinska peresa. Ilustrator je upodobil Franceta Prešerna s peresom na naslovnici in na notranji naslovnici. Zakaj? Če natančno pogledaš ilustracijo, vidiš, da sta dve peresi upodobljeni še na eni dvostranski ilustraciji. Ali ju najdeš? Zakaj je ilustrator tudi pri tej zgodovinski osebi upodobil pero?
  7. Poišči ilustracijo Kristine Brenkove. Ali veš, da se po njej imenuje nagrada za najlepšo slovensko slikanico? To nagrado je leta 2013 prejela tudi slikanica, ki si jo dobil/a za darilo. Kristina Brenkova je bila pisateljica in urednica. Preberi kakšno knjigo, ki jo je napisala (npr. *Deklica Delfina in lisica Zvitorepka*), zbrala in uredila je tudi dve pomembni knjigi pravljic, *Mamka Bršljanka: pravljice s celega sveta* in *Babica pripoveduje: slovenske ljudske pripovedi*. Med drugim je bila urednica znamenite zbirke Čebelica. Ali poznaš kakšno slikanico, ki je izšla v tej zbirki?
  8. Ob koncu je v slikanici dodano še poglavje »Osebe iz slovenske zgodovine, ki nastopajo na ilustracijah«. Vsak učenec v razredu naj nariše svoj avtoportret na kvadraten format (npr. risba s črnim flomastrom). Avtoportrete lahko pritrдите na steno, pod vsakim pa naj ostane nekaj prostora. Med šolskim letom lahko skupaj z učiteljem/učiteljico dopisujete svoje dosežke.

5 Sklep

Boris Paternu (2000: 74) je v monografiji *Prešernovi dnevi v Kranju* zapisal: »Romantična teorija naroda, ki temelji na jeziku in njegovi pesniški kulturi, ne pa na gospodarski, politični in vojaški moči, je seveda ustrezala takratni slovenski resničnosti.« Paternu je se je skliceval na sredino 19. stoletja (oz. na čas nastanka pesmi), zdi pa se, da se prav z *Zdravljico* še danes generira ideja o pomenu jezika. Prešernova *Zdravljica* s Stepančičevimi ilustracijami je naslovniško odprta postmoderna slikanica, ki se odlikuje po večplastni likovni govorici, občuteni rabi izraznih možnosti slikanice in bogastvom simbolov ter podob.

Slikanica kot multimodalna forma, ki z jezikovnim in likovnim kodom, kadar sta oba kakovostna, ustvarja nove pomene, se je v izbranem primeru udejanjila v najbolj žlahtnem pomenu. Zanimiv je Stepančičev subjektivni izbor najpomembnejših Slovencev, za katerega je na predstavitvi slikanice tudi sam dejal, da bi lahko bil drugačen, če bi delal izbor kdo drug. Milček Komelj v spremnem besedilu ob Ciklu vizualnih postavitev v Cankarjevem domu, kjer so bili razstavljeni originali, zapiše (Komelj <http://www.cd-cc.si/SI/razstave/likovni-kritiki-izbirajo-4009/>, pridobljeno 30. 1. 2015): »Inventivni slikar je vse vsebinske razsežnosti, ki jih pesem evocira, zajel v razgiban prikaz Slovencev in njihovih zgodovinskih osebnosti ter dosežkov, zazrt v preteklost in prihodnost iz svoje, ne pesnikove sedanjosti /.../«

Skozi interakcijo besedilnega in likovnega dela podaja slikanica kulturne presežke domovine in utemeljuje nadslovesnost, hkrati pa nagovarja vsakega posameznika na njegovi intimni ravni, ker se dotika slehernika.

Vir

France Prešeren, Damijan Stepančič, 2013: *Zdavljica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Literatura

Michèle Anstey, 2002: 'It's not all black and white': Postmodern picture books and new literacies. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. Letnik 45, št. 6, 444–457. Academic Search Complete, pridobljeno 21. 3. 2014.

Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 1993: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 345–347, 558–562.

Rudolf Cvetko: <http://www.rtvsllo.si/sport/preostali-sporti/cvet-ko-ki-se-je-zapisal-v-koreni-ne-slovenskega-sporta/297891>, pridobljeno 8. 1. 2015.

Jane Doonan, 1993: *Looking at Pictures in Picture Books*. Lockwood: The Thimble Press.

Carol Driggs Wolfenberger, Lawrence R. Sipe, 2007: A Unique Visual and Literary Art Form: Recent Research on Picturebooks. *Language Arts*. Letnik 84, št. 3. 273–280. Pridobljeno s http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1031&context=gse_pubs, 15. 5. 2013.

Bette P. Goldstone, 2001: Whaz up with our books? Changing picture book codes and teaching implications. *The Reading Teacher*. Letnik 55, št. 4. 362–370. JSTOR, pridobljeno 23. 4. 2013.

Igor Grdina, 2010: *Al Bog slavca ni posvaril ... France Prešeren Poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 187–207.

Dragica Haramija, Janja Batič, 2013: *Poetika slikanice*. Murska Sobota: Franc-Franc.

Milček Komelj, 2000: Prešeren v slikarstvu. *Prešernovi dnevi v Kranju: simpozij ob 150-letnici smrti dr. Franceta Prešerna*. Kranj: Mestna občina Kranj. 487–494.

Milček Komelj, 2013: *Likovni kritiki izbirajo*. Cankarjev dom: Cikel vizualnih postavitev. <http://www.cd-cc.si/SI/razstave/likovni-kritiki-izbirajo-4009/>, pridobljeno, 30. 1. 2015.

Janko Kos, 1965: Pripombe k izdaji. *France Prešeren Zbrano delo 1: Poezije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 201–357.

- Perry Nodelman, 1996: *The Pleasures of Children's Literature (Second Edition)*. Longman Publishers USA.
- Boris Paternu, 1988: Zdravljica skozi čase. *Prešernova Zdravljica*. Ljubljana: Borec (faksimile). Spremna beseda brez paginacije.
- Boris Paternu, 1994: *Ob spominu na Prešernovo Zdravljico. Zdravljica*. Maribor: Bodočnost (faksimile). Spremna beseda brez paginacije.
- Boris Paternu, 2000: Notranje razsežnosti Prešernove narodotvorne misli. *Prešernovi dnevi v Kranju: simpozij ob 150-letnici smrti dr. Franceta Prešerna*. Kranj: Mestna občina Kranj. 71–80.
- Herman Potočnik: <http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/zgsloas.html>, pridobljeno 8. 1. 2015. (prim. <http://spacecollective.org/eric/2112/Spaceships-2001-Space-Odyssey-Part-One>, pridobljeno 8. 1. 2015).
- Anton Slodnjak 1985: France Prešeren in njegove poezije. *Dr. France Prešeren Poezije*. Ljubljana: Prešernova družba (Zbirka Vrba). 3–21.
- Zmago Šmitek (ur.), 2000: *Odkod je ta naš svet? Slovenske pripovedi o poreklu stvarstva*. Radovljica: Didakta (Zbirka Zakladnica slovenskih pripovedi). 14.
- Tresidder, Jack (ur.), 2005: Birds. *Complete dictionary of symbols*. San Francisco: Chronicle Book. 71.
- Ustava Republike Slovenije: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PoliticiSistem/URS/UstavaRepublikeSlovenije/>, pridobljeno 5. 1. 2015.
- Utemeljitev žirije, 2013: Nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2013. *Otrok in knjiga* 87. 77–78.
- Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, 1965: *France Prešeren Zbrano delo 1: Poezije*. Uredil in opombe napisal Janko Kos. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (ZGZH): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO365>, pridobljeno 5. 1. 2015.

Igor Škamperle

Oddelek za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

MLADI LJUDJE, KNJIGE IN ODPRTI SVETOV¹ Zakaj sta branje in pisanje pomembna?

Članek poudari pomen branja knjig, ker nam to omogoči razširitev horizonta doživetja in spoznanja, s čimer prestopamo meje lastnega jaza in razvijamo možnost vživetja v drugega in v drugačnost. Danes smo priče veliki preobrazbi tradicionalne kulturne paradigme, ki jo usmerja nova tehnologija in zajema tudi navade branja in uporabe knjig. Avtor navaja ugotovitve sodobnih strokovnjakov, ki trdijo, da se z elektronskim komuniciranjem spreminja tudi človekova intimna sfera in prihaja do nove besedilne zavesti. Članek poudari tudi pomen simbolnega sporočila, ki ohranja pomensko odprtost in ustvarjalni nagib, prav to pa nova medijska tehnologija elektronskega branja nevarno spodjeda in ukinja.

The article points out the significance of book reading, because books help us expand our horizons of experience and knowledge, thus making us transgress the limits of our self, develop empathy and understand diversity. Today we are witnessing a major transformation of traditional cultural paradigm, based on new technology and also including reading habits and use of books. The author states findings of contemporary experts claiming electronic communication to be changing man's intimate sphere and creating new textual awareness. The article also accentuates the meaning of symbolic message, retaining semantic openness and creative force, badly endangered by the new media technology of electronic reading.

Branje je pomembno, to vemo vsi. S pomočjo pisanja in branja so se primitive človeške skupnosti razvile v civilizacijo in ustvarile kulturo, h kateri se še vedno radi oziramo. A ne gre le za očarljive izdelke duha in besedne ustvarjalnosti, ki pritegnejo našo pozornost zaradi radovednosti, zapolnitve časa ali želje po poznavanju; literarno branje in pisanje nagovarjata in zapolnjujeta notranjo človeško potrebo po smislu, ki daje vrednost eksistenci. Branje in pisanje pripomoreta, da se predmetna ali duševna dejstva in dogodki, ki so se zgodili v resničnem svetu ali pa v domišljiji nam ali nekomu drugemu, ustavijo in obstajajo živo prisotni, tako da se

---

¹ Besedilo je bilo predstavljeno na simpoziju Od klasične do virtualne knjižnice za otroke in mladino, ki je bil 7. aprila 2015 v MKL (zapis o dogodku je objavljen na str. 66).

z njimi preobraža, razteguje in pogloblja naše celostno bivanje. Kdor bere knjige, živi drugače kot tisti, ki jih ne bere. Literarno branje bogati človekovo eksistenco na doživljajski, čustveni in spoznavni ravni, predvsem pa pri razumevanju sveta in življenja. Zaradi tega mlade ljudi spodbujamo k branju.

Ob teh uvodnih mislih, ki poudarjajo pomen besedilne zavesti in branja knjig in bi jih lahko razširili, moramo brž ugotoviti, da se v zadnjih letih odvija vsestranska družbena preobrazba, s katero se spreminjajo modeli našega življenja, načini komunikacije, oblike pridobivanja znanja, argumenti legitimacije človeških dejanj, pa tudi ideološki sistemi vrednot ter oblike človekovega samorazumevanja. Preobrazba, ki jo doživljamo, je tako vsestranska, da zajema tako rekoč vsa področja bivanja, zaradi pospešenega tehnološkega razvoja pa je tako nagla, da ni časa za treznejšo, razumno in reflektivno kritično misel. To je lahko nevarno, ker nimamo priložnosti, da bi zmogli predvideti posledice in se nanje ustrezno pripravili. Če povzamem pojem, ki ga uporabljamo v zgodovini znanosti, lahko rečemo, da se odvija sprememba t. i. paradigme, to je širšega polja oblik razumevanja in vrednotenja, ki zajema in s svojimi kriteriji opredeljuje vsa področja vednosti. Branje literarnih knjig in oblika naše besedilne zavesti sta del tega vseobčega procesa oziroma notranji del velike preobrazbe družbe in oblik mentalitete.

Preobrazba, o kateri govorimo, se je začela pospešeno odvijati konec '90 let prejšnjega stoletja, pod vplivom tehnološkega razvoja pa zajema tako rekoč vsa področja od ekonomije in politike do oblik znanja, družabnosti, morale, vprašanja identitet, partnerskih odnosov, prostega časa in samopodobe. Hkrati se je proces, ki mu z eno besedo pravimo globalizacija, prekril z nekaterimi ključnimi političnimi dogodki, od padca Berlinskega zidu, če to vzamemo kot simbol in prispodobo ideološke prenove v srednji in vzhodni Evropi, do nastanka novih držav, rekonstrukcije evropske celine, vpeljave skupne valute, nadzora nad naftnimi viri in s tem povezanimi konflikti na Srednjem vzhodu, tja do poskusa razširitve globalne paradigme in liberalnega tržnega kapitalizma na ves planet. Zaradi tega prihaja do novih konfliktov, ki jih ne znamo pravilno oceniti. Namesto nekdanje polarne ideološke delitve, med ZDA in SZ, pa smo priče novemu soočenju trenutno edine velesile, ZDA, od koder nagib globalizacije in tehnoloških inovacij pravzaprav izhaja, z državami, ki so v vzponu in v svetu prevzemajo vodilno vlogo – BRIK (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska).

Tu nas seveda ne zanimajo mednarodni odnosi, ampak kultura branja in vloga knjige. A tega ne moremo povsem ločiti od širšega družbenega dogajanja, ki ga v temeljni meri opredeljuje prav nagel razvoj tehnologije in njena, tako rekoč, vsakodnevna uporaba. Strokovnjaki trdijo, da je z vpeljavo interneta oz. medmrežja, elektronskimi oblikami komunikacije in velikimi, enciklopedičnimi bazami podatkov, dostopnimi vsakomur, nastopila nova »agora«, to je nov trg shajanja in komuniciranja, ki pomeni radikalen prelom s t. i. »generacijo '68«, pa tudi z njihovo kritiko tradicionalne družbe, kakor tudi z njihovimi vrednostnimi modeli. Čeprav so bili ti včasih sanjavi in pretirano idealistični v veri po človekovi svobodi, ni moč zanikati velikih pridobitev, ki jih je »generacija '68« prinesla na področju civilne družbe in človeških vrednot. Sociologi danes ugotavljamo, kako je ta generacija današnjih '50, '60 in '70-letnikov kljub drznim, radikalnim novostim in oblikami upora do starega sveta, od rock glasbe, pojma svobodne ljubezni, zavračanja avtoritete do iskanja planetarne zavesti, dejansko ohranjala vez s tradicijo in zgodovino; nastopala je v okviru modernega projekta, ki je slonel na vizijah solidarnosti ter

izboljševanja sveta, temelj teh vizij pa je bil svoboden in avtonomen subjekt. Nova »agora« spletnega omrežja in generacija iz '90 let 20. stoletja pa pomeni odločen rez s tradicijo, posledično pa tudi z moderno.

Za naš okvir lahko navedemo, da se to pozna tudi na ravni branja. Čeprav je bilo pred nekaj desetletji v Sloveniji bistveno manj dostopnih knjig – če primerjamo tedanje slovenske prevode literarnih in strokovnih del s ponudbo, ki je dostopna danes, lahko ugotovimo, da smo, tudi po zaslugi dobrih prevajalcev, resnično dobili in še vedno dobivamo hvalevredno količino odličnega in pomembnega književnega zaklada v svojem jeziku – se je v preteklosti veliko bralo. V mojih študentskih letih so bili pogosti obiski knjižnic nekaj samoumevnega in navdihujočega, prebirali pa smo tudi obsežne romane – Dostojevskega, Tolstoja, Prousta, Dickensa, Musila, Thomasa Manna in mnoge druge. Nekateri njihovi romani obsegajo več sto strani. Ne vem, ali mladi na študiju humanističnih smeri še prebirajo Dickensovo *Pusto hišo*, imeniten Musilov roman *Mož brez posebnosti* ali Mannovega *Jožefa in njegove brate*. Po občutku bi rekel, da prav množično najbrž ne. Pred kratkim smo imeli na Metelkovi srečanje s študenti sociologije, kjer smo na okrogli mizi pretresali zagate in težave sodobnega študija in opazen upad zanimanja za družboslovne predmete. V anketni analizi (naredili smo jo s kolegi), ki je obsegala vprašanje, katere knjige naši študenti najbolj berejo, pa so bili med zelo širokimi in heterogenimi izbirami na vrhu Dan Brown, Agatha Christie in Oskar Wilde. Slednjega lahko povežemo z danes priljubljenim 'selfie-jem', fotografiranjem samega sebe in skrbjo za javno prikazovanje lastne podobe, npr. na obrazni knjigi oz. FB. Skratka: očitno smo priče zelo globoki preobrazbi družbenega imaginarija, ki nagovarja predvsem mlado generacijo in opredeljuje njihovo razvojno pot ter izbiro motivov in tem, ki so zanje pomembni. V tem smislu ima morda prav francoski sociolog in teoretik imaginacije Michel Maffesoli, ki trdi, da smo priče novi »očaranosti« sveta. Ta se postavlja na drugačnih kriterijih in opušča nekdanje trdne pojme, od identitete in državljanstva, pojma resnice, fizičnega sveta, do navezanosti na svoj kraj in jezik, ki smo jih prinesli iz moderne dobe. Danes, kakor vemo, niti spol ni več naravno dejstvo, da ne govorimo o drugih stvareh, kakor denar ali državna meja, ki so res drugotne narave in so manj obstojni.

Skratka, prehod na drugačne oblike komunikacije, kjer nekdanjo besedilno obliko in t. i. literarizacijo – od navadnega prijateljskega pisma do bazenov znanja in človeških izkušenj, zapisanih v knjigah – agresivno spodjedajo in nadomeščajo vizualne tehnologije, ustvarja tudi novo družbeno imaginacijo.

Vstopili smo torej v novo paradigmo, smo sredi te premene, zato nam je težko izluščiti in definirati temeljne karakteristike tega procesa in razbrati možne posledice. Gre za spremembo oblik mišljenja, za dinamiko odnosov, oblike čustvovanja, zmožnost ustvarjanja, gradnike istovetnosti in samorazumevanje, gre pa tudi za sposobnost pisanja jezikovnega besedila in željo ali potrebo po branju. Je za svet, ki nastaja pred nami, še značilna linearna, vzročna in smiselno konsekutivna smer odvijanja eksistenčnih epizod, ki se iz nekega začetka, preko različnih ovir, ki tvorijo jedro naših izkušenj in jih skušamo (skupaj z literarnim junakom) z vzponi in padci uspešno rešiti, usmerja k jasnemu cilju, ki pomeni izpolnitev zastavljene naloge? S tem pa nam prinaša tudi izpolnitev hrepenenja? Ne. Zdi se, da takšna namenska ali intencionalna usmeritev danes preprosto ne vzdrži več. Ne živimo več na takšen način. Med nami najbrž marsikdo še, med mladimi pa so pogledi na dinamiko sveta drugačni. Njihove želje, potrebe in čas nimajo več ene smeri.

Pri tem se lahko spomnimo literarnih del z začetka 20. stoletja, ki so jih napisali Joyce, Proust, Kafka, na primer njegove prisposodbe Gradu, ki je vseprisoten in nam usodno narekuje bivanje, a do njega ne moremo, kakor ne bi bilo ene prave poti do njega. Spomnimo se lahko tudi na Borgesa, ki je pisal v dobi prehoda iz moderne v post moderno, natančneje rečeno, s svojimi deli je imenitno napovedoval spremembe na ravni čutenja in mišljenja, ki jih danes doživljamo. Omenil bi le naslov njegove črtice, ki je dovolj zgovoren in se glasi *Vrt s potmi, ki se cepijo* (prevod Jože Udovič, CZ, Lj, 1984).

Nizozemski zgodovinar Adrian van der Weel piše, da se naša besedilna zavest spreminja. Ocene, kakšne bodo posledice digitalizacije in kako bodo novi tehnološki prijemi vplivali na našo zavest in besedilno pismenost, so različni. Od zelo negativnih napovedi, do ocen, ki novi tehnologiji ne pripisujejo tako usodnega vpliva na človekovo zavest in njegov razvoj. Novi elektronski mediji nam omogočajo javno uporabo širokih informativnih bazenov, pri tem naj bi prinesli tudi veliko nove interaktivne dinamike. Kakor koli že, ne moremo zanikati, da nova digitalna in elektronska tehnologija – od uporabe spletne mreže do i-padov, i-fonov, e-knjig, SMS sporočil, obrazne knjige, blogov, Twitter komunikacij ipd. – v zadnjih dveh desetletjih ni postala le delovno orodje, s katerim stopamo v stik s svetom in opravljamo različne storitve – od službenih obveznosti do izobraževanja, informiranja, gojenja stikov in odnosov z drugimi osebami, pa tja do nakupovanja, podobno kot so to bili radio, televizija, telefon, avtomobil in drugi, danes samomevni pripomočki – ampak je postala način mišljenja in delovanja, ki do neke mere nadomešča referenčni, fizično realni svet.

Nova tehnologija prizadeva našo intimno sfero. Učinkovito povezuje v skupni splet zvok, vizualno podobo, bralno predlogo in gibanje. Nastopa kot mreža, ki za razliko od pojmovnega (linearno vertikalnega) drevesa vodi hkrati v vse smeri in nima niti začetka niti konca. Če opustimo te filozofsko zanimive prisposodbe, ki imajo svoje tehtne implikacije, lahko rečemo, da se z novo tehnologijo dejansko spreminja naša besedilna zavest. To pa s seboj prinaša drugačno razumevanje prostora in časa, sebe in drugega, referenčni okvir, na katerega so se tradicionalni pojmi, besede in slike nanašali, spreminja pa tudi dinamiko naših želja.

Elektronski računalnik ni le nadomestek pisalnega stroja (čeprav smo ga na začetku nekateri uporabljali predvsem ali celo izključno tako). Danes vemo, da njegova uporaba spreminja obliko mentalnega in čustvenega zaznavanja. Van de Weel pravi, da gre za konec linearnosti, saj je digitalna kultura bližja govornemu izročilu. To pa je razpršeno, ni vedno nadzorovano niti ni vselej smiselno povezano in koherentno, ampak ga usmerjajo, poleg namena, ki ga želimo sporočiti, mnogi prebliski, fraze, vzkliki, protislovja, nesmisli. Če bi pogledali, kako mladi danes komunicirajo med seboj in pišejo elektronska sporočila, bi videli, da se izražajo na podoben način. Psihologi ugotavljajo, da mladi ne znajo več zbrano in poglobljeno brati zahtevnih literarnih besedil. Po shemi, ki jo je v knjigi *Besedilo in novi mediji* razvil Janez Strehovec, ki pri nas temeljito in poglobljeno raziskuje novomedijska besedila in popularno »tehno« kultura, so z razliko od kulture tiska, za katero so značilni stabilnost, hierarhična organiziranost, linearnost, identiteta avtorja in statičnost besedila, za novo medijska besedila značilni diverzifikacija in fleksibilnost, razsrediščenost, soobstoj množice različnih vsebin, hibridne oblike vmesnih prostorov, znakovna heterogenost, animirani tekst, mozaična struktura in mešanje zvrsti (Strehovec 2007).

K temu bi dodal, da sprememba paradigme in vpeljava elektronskih besedil, spleta in novih elektronskih medijev – po mojem mnenju – ne pomenita upada umskih sposobnosti bralcev. Te se ohranjajo in so pri mladih enako prisotne, kakor so bile nekoč. Uporaba informacij, ki jih je danes na razpolago neprimerno več, pa kljub težavam, ki jih spričo tega prinaša selektivni kriterij, najbrž večja in spretnejša.

Razlika, ki jo opažam, je zmanjšani občutek za simbolno razsežnost in njen asociacijski in miselni odvod. Simbol je po svoji naravi večplasten, nastopa drugače kakor znak. Ta je jasno definiran, v družbi nastopa normirano, njegovi pomeni so določeni in nedvoumni, večini so razumljivi. Nabor znakov tvori velik del našega človeškega sveta, od vljudnostnega bontona, do kulinarike, mode, prometnih znakov, govornice posameznih dejavnosti in znanosti.

Simbol pa je za razliko od znaka dvoumen in večpomenski. Vzpostavlja heterogene odvode in nikoli ga ni mogoče v celoti obvladati. Prav zaradi tega edino simbol ustvarja novo realnost, nas nagovarja in pametno zapeljuje, odpira možnost slutnje, pričakovanja, daje videti nevidno. Simbolne podobe so tiste, ki nagovarjajo odprtost človeškega duha, njegovo racionalno plat, pa tudi intuitivno, nezavedno in čustveno plast. Zaradi tega kljubujejo času in so vedno enako očarljive, naj gre za Homerjevega trojanskega konja, za Odiseja in sirene, Dantejevo tavanje v temnem gozdu ali za Kafkov Grad.

Omenjeno nadomestitev simbolnega koda z znakovnim, grafičnim ali s signalom lahko primerjamo in se navežemo na razpravo S/Z, ki jo je o Balzacovem Sarrasinu že leta 1970 napisal Roland Barthes. Ta je vpeljal razliko med »berljivim« (lisible) in »pisljivim« (scriptible) tekstom. Prvi je usmerjen k reprezentaciji, bralčeva naloga je slediti linearnemu poteku zgodbe in resnici, ki jo ta podaja, medtem ko je drugi tip besedila (scriptible) sestavljen iz različnih znakov, brez ene dominantne kode, je pluralen in bralcu podeljuje večjo vlogo, ta se mora ukvarjati tudi z nereferenčnimi pomeni, ki so medbesedilni. Strehovec trdi, da gre za prehod od mimetičnega k semiotičnemu, to je znakovnemu, k dejstvu, da se besedilo in znaki ne nanašajo na konkretne stvari in svet, temveč referirajo na druge znake in besedila (Barthes 1970). S tem pa je dejansko prizadeta simbolna razsežnost, ki je v svoji interpelaciji vedno konkretna.

Prodorni francoski mislec Jean Baudrillard je v svojih delih, ki razgaljajo mnoge aspekte sodobne družbene paradigme, govoril o umoru simbolnega koda, ki drsi v znakovno in signalno govorico. Spletna konstrukcija realnosti, ki je v veliki meri virtualna, ne potrebuje več referenta v zunanjem, fizičnem svetu, zato se mu odpoveduje. Namesto realnih referenc naravnega sveta (npr. gora, gozd, led, voda, drevo, živali itd.) vstopajo nove identitete v vlogi referenc, ki so virtualni konstrukti. Njihova govorica pa je znakovna in temelji na virtualnih fetišističnih odnosih. Takšna govorica spremlja tudi reklamna oglaševanja, ki postajajo sploh ena glavnih ali vsaj najpogostejših oblik javnega govora in zato opredeljujejo tudi obliko drugih diskurzov. Z vpeljavo virtualnih entitet ni odstranjena le vloga zunanjega fizičnega sveta, ampak se briše tudi asociativni odvod, ki ga ohranja simbol, ter odnos do »drugega«, natančno tiste duhovne realnosti, tiste »drugosti«, ki jo simbol vzpostavlja in jo naredi prisotno. Tako za religijo kakor za umetnost je ta simbolna plast temeljna. Virtualni svet, brez reference v fizični stvarnosti, pa briše drugost kot takšno na različnih ravneh: drugost smrti, ki jo nadomeščata terapija in ustrezna informatika. Drugost konkretnega obraza in živega telesa, ki

ju nadomešča izdelana idealizirana podoba kot plod standardizirane estetike. Realni svet, ki ga nadomešča virtualni prikaz, konkretnost posameznika, ki se kakor klon raztaplja v poplavi nenehne komunikacije in premeščanja. Briše se realnost druge osebe, ki jo nadomešča formalni in virtualni, znakovni in vizualni prikaz. V to raztapljanje, ki ga povzroča obsesija nenehnega komuniciranja, se spuščata tako konkretni moški kakor ženska, ki je bila doslej v človeški kulturi tisti obči temelj drugosti in drugačnosti. Namesto tega se uveljavlja enakost oziroma t. i. gemelizacija spola, ki jo spremlja transeksualna identiteta oziroma, kot pravi Baudrillard, fraktalizacija seksualnosti. Oba spola zgubljata svojo posebnost, kajti oba težita k nerazlikovanju. Lahko bi rekli, da smo ob spodbudi in danes tudi že potrebi, da smo preko spleta povezani v nove skupnosti, postali sami sebi objekt, ko skrbimo za svoj izgled in ne vidimo, da je to kletka, ki nas dela enake vsem drugim. Skratka, virtualna produkcija želja, ki v veliki meri usmerja tudi naše kulturne in bralne interese, s seboj prinaša tudi določeno indiferentnost do stvari drugega in do sveta, ki jo posrečeno izraža besedica – itak! Prinaša formalizacijo in kristalizacijo odnosov, tržno ali znakovno zamenljivost ter odsotnost realnih objektov in idej verovanja. To pa ne načinja le osnovne bralne izkušnje – ki nas z bralnim doživetjem prestavlja v umetniško prikazani svet, ki pa nas nagovarja kot realne ljudi in nam daje ključ in spoznanje, kako razumeti konkretni fizični svet in naša čustva, in nas s tem, tudi ko gre za literaturo, vodi k spoznavanju resnice – ampak načinja družbene vezi in osnovo solidarnosti med ljudmi.

Vse to je torej spremljevalna posledica drsenja simbolne govorice, temeljne za vsako umetnost, v govorico znakov in signalov, kjer so zaradi jasnejšega razumevanja brisane dvoumnosti in pomenska večplastnost.

Avtorji, ki so veliko pisali o sodobni družbi in globalni kulturi – Giddens, Bauman, Beck, Baudrillard, Galimberti –, ugotavljajo, da so pglavilni »krivci« za naglo spreminjanje naše zavesti in izbris realnega referenčnega polja in z njim povezane kategorije »drugosti« nenehna, perpetuirana komunikacija, ki briše realni objekt, na drugi strani pa tudi nasilna vizualizacija, ki dejansko razgrajuje vse druge. Hitrost komunikacije in njena hiperprodukcija sprožata veliko občutljivost, ki se lahko kaže v razdraženosti brez pravega razloga. Kratek vpogled v komunikacijo, ki poteka na naših omrežjih (twitter, blogi in podobno), nam hitro pokaže, da je v njihovih sporočilih nadpovprečno veliko jeze, apriornega nasprotovanja in kritiziranja, ki ni vedno utemeljeno in velikokrat meji na patologijo. To je, tako pravijo ocenjevalci, družbena bolezen naše dobe. Ni časa, da bi izklopili telefon, v miru brali in se resnično vživeli v vzporedne, vendar realne svetove.

Danes lahko določimo trilogijo vrednosti. To sestavljajo uporabnost, menjalna vrednost oziroma zamenljivost (skoraj vseh dobrin) in znakovnost. Svet pa vodi štiripogonski motor, ki ga poganjajo znanost, tehnika, industrija in zaslužek.

Pri tem moramo pripisati, kakor trdi Edgar Morin, da akumulacija informacij še ne ustvarja znanja. In naprej, da akumulacija različnega znanja po področjih in ustreznih kompetenc še ne pomeni razumevanja. Prav na tem mestu bi rad vpeljal vrednost literarnega branja, ki nam preko vživetja v popisane prigode romanesknh junakov omogoča, da v celostni percepciji, informativni in čustveni, ki pa ostaja domišljjsko odprta, razumemo konkretne značajske in pripovedne situacije in njihove resnice. To je temeljni most, ki človeku nudi dostop do drugega, hkrati pa ga reflektivno in moralnoetično vrača nazaj k sebi samemu, zaradi česar postaja

strpnejši, prizanesljivejši in do sveta ter drugih ljudi bolj razumevajoč. Bralno vrednost je v tem smislu odlično opisal Mihail Bahtin v delu *Estetika in humanistične vede*, posebej v poglavju »Avtor in junak v estetski dejavnosti« (Ljubljana, 1999). Na odločilni pomen, ki ga imajo književnost in humanistične vede v našem času, ko smo priče odpisu zgodovine in usmeritvi na današnji trenutek, na »zdaj« (kar se ujema z nastopom tehnološke paradigme, o čemer smo govorili), pa je v zadnjih letih opozorila ameriška sociologinja Martha Nussbaum v knjigi *Not for profit. Why Democracy Needs the Humanities* (Princeton, 2010).

Zakaj torej mladim ljudem svetovati, naj v roke vzamejo (fizično) knjigo, in jih spodbuditi k branju? Zakaj jih je vredno spomniti, da ima ob bralnem dejanju tudi natisnjen papir svojo vrednost, da sta tudi vonj in taktilni, čutni dotik pomembna? Da je ob branju dobrih del smiselno imeti ob sebi tudi svinčnik, s katerim si lahko zabeležimo pametne misli, ker so nam zbudile vtis, da izrekajo določeno resnico človeka in sveta in bi jih radi ohranili, saj nam bodo nekoč morda prišle prav.

Prvi razlog, zaradi katerega je branje literature vredna in smiselna dejavnost, sta miselni užitek in veselje ob samem bralnem dejanju, ki nagovarja našega duha in spodbuja domišljijo. Z njo se selimo v izbrane prostore, odkrivamo nove svete in se vživljamo v opisane literarne like, osebe in figure, spoznavamo njihove značaje, spretnosti, strahove, bolečine in nasploh široko abecedo vseh možnih človeških dejanj in podob sveta. Preko vživljanja v njihove prigode in zaplete, ki nas nagovarjajo kot bralce, nismo le osebno vznemirjeni in ne pridobivamo le temu ustreznega znanja, ampak smo soočeni z izkušnjo, ko presegamo sami sebe, vstopamo v stik z drugimi in drugačnimi osebami ali entitetami. Na tak način spontano pridobivamo odgovoren odnos, pa čeprav je ta omejen na literarno prikazani svet. Kljub temu ima bralno dejanje tudi moralnoetično vlogo.

Drugi dejavnik, ki spremlja naše prijateljstvo s knjigami, je možnost »preselitve« v druge čase in kraje, s čimer širimo svoje konkretno in fizično bivanje. Brati pomeni živeti. Kljub načelno pasivni dejavnosti sta med branjem človekov duh in domišljija aktivna, velikokrat celo zelo aktivna, ko zbrano in poglobljeno sledita razvoju opisanih prigod, govoru fiktivnih oseb in dinamiki prikazane misli. Poleg tega, za razliko od vizualnih medijev, na primer filma ali gibljivih vizualnih slik, knjiga in literarno besedilo podob ne določata v naprej in jih ne fiksirata, zato v svoji domišljiji ostajamo aktivni in soustvarjamo imaginativni svet, v katerega vstopamo. V tem pogledu so tudi novo medijska besedila v različnih zvrsteh (od spletnih strani do digitalne literature), ki jim pravimo besedilo-pokrajina ali *text-scape*, to pa zato, ker v novih digitalnih teksturah ne gre več le za branje, ampak tekst nastopa odprto in gibljivo, vpeljuje diskontinuirano branje, vizualne podobe, sprejemnik pa preko urejevalnika aktivno posega v besedilo. Preko ekrana in kurzorja besedilo-pokrajina v nas sproža neposredne čutne stimulacije. Prav kurzor, s katerim neposredno vstopamo v tekst in smo dejansko tam, kjer se ta nahaja na ekranu, je eden od tistih tehničnih akterjev, ki nam po svoje preprečuje, da bi se zares »odsdelili drugam« in se domišljijsko in doživljajsko znašli v neki drugi pokrajini. V tem se kaže pomembna razlika med tradicionalno knjigo in novo.

Tretji dejavnik, ki spremlja bralno dejanje, zadeva čas. Druženje s knjigami oz. njihovo branje nam omogoča, da odtekanje trenutkov zaustavimo. Med branjem in na koncu besedila imamo vtis, da smo bili na oddaljeni poti in na njej preživeli veliko časa. Ta se je naselil v nas in kar traja. V tem smislu branje oplaja, nas bogati in nam daje zadoščenje. Gola preprosta dejstva, ki sestavljajo našo eksistenco,

so pravzaprav, če jih pogledamo z distance in se naslonimo na filozofski pogled, ki skuša misliti čas, »skoraj nič«. Samo zgodijo se in jih že ni več. Tisto, s čimer postanejo obstojna, se nas dotikajo, nas prizadevajo in se v nekem smislu zares zgodijo, so naša doživetja, zaznave in njihove posledice, uvidi, razmisleki, s katerimi se oblikujejo celostni pomeni, naše besede, odnosi, razlage. Gola dejstva postanejo dogodki in se ontološko vzpostavijo tako, da jih opremimo z besedno ali kakšno drugo obliko izraza. Branje in pisanje zato naredita, da se minljivi in begajoči utrinki življenja ustavijo, dobijo svojo živo prisotnost in obstojnost. V tem smislu sta branje in pisanje pot do resnice, v katero je vredno investirati.

Bibliografija

Mihail Bahtin, 1999: *Estetika in humanistične vede*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Jean Baudrillard, 2001: *Simulaker in simulacija. Popoln zločin*. Ljubljana: ŠOU, Koda.

Martha Nussbaum, 2010: *Not for Profit. Why Democracy needs Humanities*. Princeton University Press.

Lee Siegel, 2008: *Against the Machine. Being Human in the Age of Electronic Mob*. New York: Random House Publishing Group.

Janez Strehovec, 2007: *Besedilo in novi mediji*. Ljubljana: Literatura.

Tilka Jamnik
Predsednica Slovenske sekcije IBBY

»MNOGO KULTUR ENA ZGODBA«¹

Ob številnih tehnoloških možnostih pri vzgoji mladih dandanes nikakor ne smemo pozabiti na urjenje življenjsko pomembnih sposobnosti, kot so branje, sposobnost srečevanja z literarnimi domišljjskimi svetovi in oblikovanje verbalne pripovedi. Kajti branje ne omogoča le dostopa leposlovne pripovedi, temveč pomembno vpliva na celoten otrokov razvoj. Mentorstvo (odraslega) človeka je otrokom vedno bolj potrebno, da bi v tem globalnem, digitaliziranem svetu (p)ostali ljudje, odprti za humanost.

With several contemporary technological possibilities in education of the young we should never neglect the training of vitally important abilities like reading, encountering imaginary literary worlds and creation of verbal narrative. Not only does reading provide access to fiction narrative, it also significantly affects child's integral development. Mentorship of an (adult) person is becoming ever more urgent for children to become (remain) people, open for humaneness in this global, digitalized world.

Sodobna realnost združuje v sobivanje tiskano in digitalno gradivo. Vemo, da vsak nosilec informacije po svoje oblikuje sporočilo oz. medij JE sporočilo, kot je Marshall McLuhan trdil že leta 1964 (McLuhan, 1964). Vemo, da človeški možgani analogne zapise in njihovo linearnost percipirajo drugače kot digitalne zapise v njihovih hiperpovezavah; vemo za katedrale, ki so jih gradili v človeških predstavah linearni zapisi, in o plitvinah oz. palačinkah, ki jih povzročajo digitalni zapisi; vemo tudi za marsikatero čer v demokratizaciji dostopa do digitalnih zapisov in v globalnosti virtualnih sporočil itd.

Toda čeprav govorimo o razpadu besedilne zavesti, govorimo in pišemo o tem in tudi sprejemamo to na linearni način, pa naj bo v tiskani ali v digitalni obliki. Vsa opozorila o koncu besedilne zavesti so nam dostopna v linerani obliki in ob tem se sprašujem: Ali je v sodobnejšem, razpršenem načinu z vsemi hiper povezavami sploh možno predati sporočilo tako, kot si želimo, da bi bilo sprejeto? Kako vzpostaviti dialog, če ne v linearnosti? Kako izročiti znanje, modrost in izkušnjo vsega človeštva vse do danes, če ne beremo linearno? Ali ne beremo predvsem – če že ne sploh samo zato – da bi slišali glas drugih ljudi, zvedeli za življenjske zgodbe in sporočila ljudi iz drugih krajev in drugih časov, tako iz realnega kot iz domišljjskega sveta?

---

¹ Besedilo je bilo predstavljeno na simpoziju Od klasične do virtualne knjižnice za otroke in mladino, ki je bil 7. aprila 2015 v MKL (zapis o dogodku je objavljen na str. 66).

Če dobro premisliš, moraš priznati, da so vse zgodbe na svetu v bistvu sestavljene le iz petindvajsetih črk. Črke so vedno iste, samo njihova sestava se menjuje. Iz črk se delajo besede, iz besed stavki, iz stavkov poglavja in iz poglavij zgodbe. (...) Če pa se igraš to zelo dolgo, leta in leta, potem nastanejo včasih po naključju besede. Ne kake posebno duhovite besede, ampak vsaj besede. (...) Če pa se to igra naprej sto let, tisoč let, sto tisoč let, potem mora po vsej verjetnosti nekoč po naključju priti iz tega pesem. In če se to igra večno, potem morajo pri tem nastati vse pesmi, vse zgodbe, ki so sploh nogoče, zraven tudi vse zgodbe o zgodbah in celo ta zgodba, v kateri se ravno pomenkujeva midva. (Mihale Ende, *Neskončna zgodba*, str. 417–418).

Ravno v knjigah nam je dostopna vsa širina človekovih idej, nas pouči mdr. tudi monografija *Zgodovina knjige skozi knjige: Od prvih zapisov do e-knjige* (Umco, 2015).

Danes so knjižnice predvsem hibridne knjižnice, ki uporabnikom nudijo informacijske vire na različnih nosilcih (klasičnih in elektronskih) in v različnih oblikah zapisov (analognih in digitalnih) in jim zagotavljajo njihovo dostopnost in uporabo tako s klasičnimi kot elektronskimi storitvami.

Vloga mladinskega knjižničarja in motivatorja branja v tej hibridni situaciji je spodbujati razvoj sodobne, sestavljene bralne pismenosti pri otroku in ga motivirati za branje leposlovja.

Nujno potrebna je dobro razvita bralna pismenost, zmožnost kritičnega vrednotenja vseh možnih nosilcev in njihovih sporočil, ki bi bralcu/uporabniku omogočala najboljše od vsakega nosilca oz. od njihovih informacij. Meta Grosman nas je opozarjala že na 2. posvetovanje Bralnega društva Slovenije (Grosman, 1997): »V času, ko smo obdani z vsakovrstnimi besedili, le dobro razvita bralna sposobnost omogoča dostop do različnih podatkov oz. do vsega znanja, do sposobnosti obrambe pred manipulacijo z raznimi besedili in do raznih oblik leposlovja«. Branje je posamezniku in družbi potrebno bolj kot kdajkoli prej, bralna pismenost pa obsega branje različnih medijev, ki prinašajo sporočila, v hiperinflaciji besedil tudi edino mogočo selekcijo oz. izbiro dobrega in najboljšega.

Tudi IBBY (Mednarodna zveza za mladinsko književnost), ki si vse od leta 1953 prizadeva »spraviti skupaj knjige in otroke«, še posebej opozarja na pomen leposlovnega branja v klasični tiskani obliki. Zvezi nekateri očitajo, da ne napreduje glede na znanstvene izsledke na področju branja, da ne sledi sodobnim spremembam. IBBY namreč še vedno opozarja – in v tem sodobnem hibridnem času še toliko bolj – da je branje leposlovja zelo pomembno, ker je »čudežno potovanje«, kot je povedal Daniel Pennac, »po svetovih, ki so bili ustvarjeni zato, da ob njih uživamo in spoznavamo tiste plati duha in duše, ki bi nam sicer ostale neznane. Generacije, ki ne berejo (dovolj) leposlovja, v globokem, osnovnem pomenu ostajajo domišljijsko revne, polpismene.« (Pennac, 1996). In še več, treba je znati brati leposlovje tudi v knjigah; če sodobnih bralcev ne navdušimo za branje knjig, jim ostane ogromna književna dediščina vsega človeštva nedostopna, saj vsega nikoli ne bo mogoče digitalizirati.

(...)

Toda tu na knjižni strani
v like uročeni bde,
čakajo zvesto in zbrani,
svojo obliko obdrže.

In po letih, ko utrpeli
bomo mnogo razdejanj,
svet, ki smo ga živeli,
saga bode, vredna branj.

Njene rune obledijo,
toni so že daljni zdaj,
a s čarobno melodijo
svojo tu bo vekomaj.
(Herman Hesse, *Mali srpan*)

Moj glas se zdi »staroveški«, še posebej, ker navajam citate strokovnjakov izpred 20 let in umetnikov izpred mnogih let. Ne morem namreč kar tako pristati na konec besedilne zavesti, na konec homo sapiensa, njegove zmožnosti domišljije in mnogih zgodb že v bližnjem letu 2050, kakor v svoji monografiji *Sapiens, kratka zgodovina človeštva* napoveduje Y. N. Harari.

Ob vseh številnih tehnoloških možnostih pri vzgoji mladih dandanes nikakor ne smemo pozabiti na urjenje življenjsko pomembnih sposobnosti, kot so branje, sposobnost srečevanja z literarnimi domišljjskimi svetovi in oblikovanje verbalne pripovedi. Kajti branje ne omogoča le dostopa leposlovne pripovedi, temveč pomembno vpliva na celoten otrokov kognitivni razvoj.

Otroci in mladostniki, ki so uporabniki samo vizualno podprte pripovedi, postajajo postopoma neartikulirani, saj ne razvijejo »sposobnosti razumevanja zahtevnejše, čisto verbalne pripovedi. Zaradi pomanjkanja izkušenj z zgolj besedno pripovedjo pa tudi ne razvijejo sposobnosti upovedovanja lastne izkušnje, ki bi jo lahko razvili z branjem leposlovne pripovedi.« Teh veččin se naučimo le tako, da pri mladih spodbujamo branje leposlovja. (Grosman 1998).

Kristina Picco, sodelavka MKL, Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo, opozarja (kot pripomba k prispevku), da je pomembna komponenta dobro razvite bralne pismenosti tudi pristen bralni doživljaj, ki ga je v nasprotju z današnjo hipernaglico možno pridobiti le tako, da si za branje vzamemo čas. Čas odpre prostor, kamor se lahko zasidra pristna izkušnja. Čas odpre prostor za koncentracijo, ki je potrebna za poglobljeno dolgotrajno branje, kar dolgoročno omogoči boljšo in večplastno konzumacijo kompleksnejših informacij. »Pobralni« čas odpre prostor za samorefleksijo, ponotranjenje prebranega. V današnji družbi bi moral biti čas (če ne štejemo primarnih vrednot, kot so zdravje itd.) največja in najbolj zaželena vrednota. Saj pravzaprav tudi je, a z napačno percepcijo: čas je denar – hitreje je bolje. Pesnica Saša Vegri, dolgoletna sodelavka Pionirske knjižnice, predhodnice Centra, je to povedala takole:

Otroke se dela lepo,
počasi in po malem,
ker so majčkeni.
Otroke se dela
s posluhom
zato
da bi bili lepi,
da bi bili srečni
in da bi bili večni.
(...)
(Saša Vegri, *Kako se dela otroke*)

Kako torej otroka bralno vzgajati danes, v 21. stoletju, ko informacijska in komunikacijska spletnost prepletata vsa področja življenja in je na razpolago gosta mreža različnih informacij?

Že v prenatalnem obdobju ga uvaja mati, ki ga nosi; novorojenčku mati ali kdo drug, ki ga hrani in neguje, govori in mu poje uspavanke; nadaljujejo starši in/ali drugi družinski člani, ki otroku pripovedujejo pravljice in berejo, ki mu pripovedujejo zgodbe tudi ob knjigi, ne le ob drugih medijih; na razvoj bralne pismenosti otroka vpliva družina z vsem svojim odnosom do branja. (Vem sicer za napovedi, da некоč morda res ne bodo več rojevale človeške matere in da se некоč ne bomo več sporazumevali z besedami; in takrat bo najbrž res konec homo sapiensa, toda jaz res ne bi o tem.) Sledi šolsko obdobje in čas, ko intenzivneje nastopita mladinski knjižničar in mentor branja, ki imata pomembno vlogo pri izbiranju, sprejemanju in umevanju sporočil. Menim, da je vloga človeka v bralni vzgoji ves čas ključna, kajti sprejemanje sporočil zgolj prek medijev dehumanizira človeka. Mediji pač ne morejo vzgojiti človeka. Mediji lahko vzgojijo le medij, ki postane nosilec vsiljenih sporočil, kakršne pač želijo vladajoči in lastniki medijev.

Multimedialnost in interaktivnost mladinske književnosti sta – poleg klasičnih linearnih besedil – najbrž nujni glede na hibridnost sodobnih sporočil in tudi glede na senzibilnost otrok in njihovo zmožnost percepcije. Mentorstvo (odraslega) človeka – glede na vse, kar smo povedali – je otrokom še vedno (najbolj) primerno in potrebno, da bi v tem globalnem, digitaliziranem svetu (p)ostali ljudje, odprti za humanost.

Tudi IBBY si prizadeva, da bi knjige in knjižnice še naprej prenašale modrost človeštva, izkušnjo, sadove razuma, domišljije, čustvovanja ... zgodbo, ki jo zmoro samo človek. In še več: sporočila bi naj bila humanizirana v osnovnem pomenu besede, torej čim bolj človeška, s čim več empatije. Humanizirana tudi v pomenu, da odrasli – s pomočjo virov informacij – predajamo sporočila naslednjim rodovom.

Izkoristimo digitalizirana sporočila in virtualne knjižnice kot priložnost, da se ljudje v globaliziranem svetu demokratično povežemo v dobrem in najboljšem, da bi zdravo in polno (pre)živeli tudi v večkulturnosti, večjezičnosti, večkonfesionalnosti ... živeli v skupni zgodbi.

Letošnja poslanica ob 2. aprilu (objavljena je v rubriki IBBY NOVICE), ki jo je pripravila IBBY sekcija Združenih arabskih emiratov, govori ravno o tem, kako isto zgodbo pripovedujemo z različnimi glasovi in v različnih barvah – torej bi lahko rekli tudi na različne načine in v različnih medijih – vendar gre za isto zgodbo, zgodbo nas vseh na tem – za zdaj še – edinem možnem svetu. In bogastvo mnogih kultur je v tej eni in isti zgodbi.

Literatura

Grosman, Meta: Risanka ali pravljica. *Otrok in knjiga*, 1998: 46.

Pennac, Daniel: *Čudežno potovanje*. Ljubljana: Julija Pergar, 1996.

Pouk branja z vidika preнове. Strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije 12. in 13. septembra 1996. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1997.

Nina Seidl
Ravne na Koroškem

AVANTURISTIČNO-ZGODOVINSKA MLADINSKA PROZA IVANA SIVCA

Članek je nastal na osnovi analize štirinajstih književnih del pisatelja Ivana Sivca, ki ustrezajo izbranemu tematskemu sklopu obravnave. Namen članka je opredeliti osnovne značilnosti mladinskega avanturističnega in zgodovinskega romana ter ugotoviti, zakaj omenjena književna dela sodijo med avanturistično-zgodovinsko mladinsko prozo. V prispevku je na kratko predstavljeno tudi življenje in delo pisatelja, publicista in popotnika Ivana Sivca, ki je po podatkih COBISS-a med petimi najbolj brani slovenskimi pisatelji. Sivec je doslej napisal več kot 120 knjig.

The article is based on a detailed analysis of fourteen books of the writer Ivan Sivec, meeting the selected topical criteria. The purpose of the article is to outline the basic features of adventurous and historical children's novel, as well as to find out why these literary works are classified as the adventure/history children's genre. The article also brings a short biography and bibliography of the Slovene writer, publicist and traveller Ivan Sivec, who ranks amongst the five most popular Slovene writers according to the COBISS. Ivan Sivec has authored more than 120 books so far, which highly exceeds the literary production of any other Slovene writer.

1 Uvod

V članku se ukvarjam z žanri, povezanimi z zgodovino in avanturo, ki jih najdemo pri pisatelju Ivanu Sivcu. Pregledala sem avtorjev pisateljski opus ter izbrala dela, ki sodijo v obravnavani tematski sklop. Na podlagi literarnovednih izhodišč sem podrobneje analizirala štirinajst Sivčevih avanturistično-zgodovinskih mladinskih romanov. Predstavila sem zgodovinska ozadja romanov in skušala poiskati argumente, zakaj omenjene romane uvrščamo med avanturistično-zgodovinsko mladinsko prozo.

2 Življenje in delo pisatelja Ivana Sivca

Ivan Sivec je pisatelj, publicist in popotnik. Rodil se je 23. maja 1949 v Mostah pri Komendi, sedaj živi v Mengšu. Po izobrazbi je slavist in magister etnoloških

znanosti. Do upokojitve je bil zaposlen kot urednik na RTV Slovenija. Po številu publiciranih literarnih del sodi v sam vrh sodobne slovenske književnosti. V času pisanja tega prispevka je njegovo delo obsegalo 124 knjig, in sicer 44 knjig za mladino in 80 za odrasle. Napisal je tudi več sto pravljič in humoresk ter več kot 2000 besedil za uglasbene pesmi. Po podatkih COBISS-a je med petimi najbolj brani slovenskimi pisatelji.

Za ustvarjanje mladinske književnosti ga je navdušil pisatelj Branko Gradišnik. Profesorica Helga Glušič je poudarila, da je za Sivčevo delo značilen vitalistični realizem. Po njegovih delih so bile uprizorjene številne radijske igre in drame. Imel je tudi več kot 900 nastopov ob podelitvah bralnih značk in samostojnih literarnih večerov.

V prvem pisateljskem obdobju je pisal predvsem **kmečke povesti in romane**, na njegov slog pisanja so na začetku najbolj vplivali Jurčič, Kersnik, Finžgar in Tavčar. Po letu 1987 se je pisatelj posvečal pisanju mladinskih del, posebno pustolovskim romanom, knjigam s športno tematiko, socialno–psihološkim romanom in zbirki Srečna družina. Roman Končar, slovenski scenarist, režiser in igravec, je po Sivčevih predlogah iz knjig v zbirki Srečna družina posnel tri celovečerne televizijske filme oziroma nadaljevanke, in sicer *Vlomilci delajo poleti* (2009, roman je izšel leta 2004), *Zakleta bajta* (2010, roman je izšel leta 2009) in *Princ na belem konju* (2013, roman je izšel leta 2011). Njegovo prvo mladinsko delo je pustolovski roman *Pozabljeni zaklad*, ki je bil prvič objavljen leta 1987. Po tem romanu je režiser Tugo Štiglic v sodelovanju s TV Slovenija in Timaro Productions leta 2001 posnel televizijsko nadaljevanke v treh delih, leta 2002 pa je iz nadaljevanke nastal celovečerni mladinski film z enakim naslovom. Film je prejel najvišje slovensko priznanje za gledanost, zlato rolo, saj si ga je ogledalo več kot 25.000 gledalcev. Film je pri Založbi kaset in plošč RTV Slovenija leta 2003 izšel tudi na videokaseti.

Sivec je prepotoval večji del Slovenije in Jugoslavije, potoval je tudi po Aljaski, Argentini, Namibiji, Avstraliji, Novi Zelandiji, Peruju, Avstriji, Češki in Franciji, kjer se je povzpel na Mont Blanc. Ta potovanja so bila navdih za nastanek **potopisov**, ki so povezani z znanimi osebnostmi (pisatelja Jack London in Jules Verne, etnolog Janko Benigar, antropolog William Howells, hribolazec Janko Mlakar, pesnik France Prešeren) in plemeni (Aborigini, Maori in Inki).

Piše tudi **knjige s športno tematiko, socialno-psihološke romane, zgodovinske romane, biografske romane** o pomembnih Slovencih, **pustolovske romane** oziroma avanturistične realistične mladinske romane, **knjige o glasbi**, predvsem o narodno-zabavni glasbi, **spominsko prozo, humorne pripovedi, slikanice za najmlajše in knjige za mlajše bralce**.

Je najbolj plodovit pisec besedil za narodno in zabavno glasbo; nagrajenih je bilo že več skladb s Sivčevim besedilom, prejel je več kot ducat nagrad na pomembnejših tekmovanjih narodno-zabavne in zabavne glasbe: leta 1999 je prejel zlato Orfejevo priznanje kot najbolj plodovit pisec besedil, leta 2002 je prejel Staretovo nagrado za dolgoletno kvalitetno tekstopisje, istega leta je prejel Souvanovo nagrado za življenjsko delo za pisanje besedil. Kot pisatelj je dobil zlato Kersnikovo plaketo za književnost, kot novinar in urednik je dobil Terseglavovo priznanje za demokratizacijo glasil oziroma za radijske oddaje, film *Pozabljeni zaklad*, posnet po Sivčevi literarni predlogi, je leta 2002 dobil zlato rolo, nagrado za gledanost, knjiga *Prekletstvo zlata* je bila leta 2008 nominirana za nagrado desetnica.

3 Zgodovinsko-avanturistična proza Ivana Sivca

V Sivčevo avanturistično-zgodovinsko mladinsko prozo spadajo naslednja dela: *Gusarji na obzorju* (1991), *Skrivnost zlate reke* (1996), *Krokarji viteza Erazma* (1997), *Čarobna violina* (1998), *Usodni pečat* (2000), *Pozabljeni zaklad* (2001), *Kriva prisega* (2002), *Kapitanov ključ* (2004), *Prekletstvo zlata* (2006), *Cela Idrija nori* (2007), *Zakleta bajta* (2009), *Potopljeni vlak* (2010), *Dolenjska naveza* (2012) in *Izgubljeni Prešeren* (2013). Dela so namenjena mladini, v vsako od njih pisatelj spretno vplete zgodovinsko snov ter jo postavi v sedanji čas in prostor, sledi pustolovščina, ki je v teh romanih največkrat iskanje zaklada.

V vseh omenjenih Sivčevih delih se pojavljajo motivni drobci avanturističnega in zgodovinskega žanra. To mešanje žanrov imenujemo žanrski sinkretizem. V teh delih so zgodovinski dogodki ali osebe temeljna tema, za motive pa se je izkazalo, da so pustolovski. Skupina otrok največkrat nenačrtovano ugotovi kakšno zgodovinsko dejstvo, ki ga kasneje želi z detektivsko spretnostjo tudi dokazati.

Žanrski sinkretizem (pojem je za nemladinski sodobni roman utemeljila Alojzija Zupan Sosič) je v najnovejšem slovenskem romanu uravnovesil različne pripovedne postopke, z usmerjanjem k dominantni žanrski osnovi pa razvijal pregledno zgodbo. Nedoločljiva vrstna identiteta romana in njegova pestra tipologija nakazujeta zgolj eno trdno, ustaljeno in razvojno neproblematično romaneskno lastnost – sinkretizem. Romaneskni sinkretizem je najstarejša in hkrati edina ustaljena značilnost, po kateri roman prepoznamo še danes, in obsega tri ravni sinkretizma: žanrski, zvrstni in vrstni sinkretizem. Prvi rahlja, prekinja ali preoblikuje pripoved v smeri lirizacije, dramtizacije ali esejizacije romana, druga dva pa spajata različne literarne vrste ali žanre tako, da ohranjata romaneskno pripoved. Najpomembnejši med njimi je prav žanrski sinkretizem oziroma združevanje žanrov v okviru enega romana, očitno izpeljan in reflektiran (na nivoju zgodbe ali perspektive oziroma pripovedovalca) v romanu devetdesetih (Zupan Sosič 2001: 71–72).

Avanturistični mladinski roman je eden od štirih žanrov mladinskega realističnega romana. V središču takega romana je (nenamerna) avantura, iz katere se morajo glavni literarni liki rešiti. Najpomembnejši element take avanturistične zgodbe je nerešljivo-rešljiv problem, ki se izteče v srečen konec, scenična perspektiva pa omogoča preglednost in jasnost dogajanja (Haramija 2003: 176). Glavni literarni liki so največkrat otroci, ti pa so predstavljeni izredno pozitivno, so pogumni, iznajdljivi, pametni in imajo visoko moralno zavest. Najstniki ne izstopajo iz povprečja, so prav taki kot vsi drugi. Večkrat nastopa kolektiv približno enako starih otrok, ki s svojo poštenostjo premagajo antagonista, zato je konec vedno srečen. Negativno vlogo navadno prevzamejo odrasli. Književni čas je največkrat postavljen v čas šolskih počitnic, ko književne osebe nimajo šolskih obveznosti, književni prostor pa je realen. Vse zgodbe so torej umeščene v geografsko določljiv prostor, ki ga je mogoče kartirati na zemljevidih in ima zaradi slikovne predstave veliko sporočilno vrednost. V romanih so največkrat omenjeni slovenski kraji, mesta, vasi in regije, pa tudi tujina. Pripovedovalec zgodbe je prvoosebni in največkrat glavni literarni lik, ta pa je zelo pozitiven.

Daljše realistične avanturistične mladinske knjige so namenjene bralcem v obdobju med devetim in trinajstim letom, ko so ti v tako imenovani robinzonski dobi bralnega razvoja. (Haramija 2000: 10–11).

Zgodovinska mladinska proza opisuje zgodovinsko snov, dejstva, dogodek ali osebe, ki avtorju niso mogle biti izkušnjsko dostopne, in je namenjena mlajšim bralcem. Osebe so lahko izmišljene ali zgodovinske.

4 Avanturistično-zgodovinski mladinski roman v konkretnih primerih

Pisatelj Ivan Sivec je v vsako od omenjenih knjig vključil neko **zgodovinsko dejstvo, snov, dogodek** ali **osebo**, ki je pomembno vplivala na zaplet zgodbe in sledečo pustolovščino.

Roman ***Gusarji na obzorju*** je izšel leta 1991 pri založbi Kmečka knjižna zbirka v Ljubljani. Roman opisuje običaj ribarjenja viških ribičev na Palagruži, v zgodbo pa pisatelj vključi napeto pustolovščino iskanja zaklada in gusarje.

Mladinski roman ***Skrivnost zlate reke*** je izšel leta 1996 pri založbi DZS v zbirki Dober dan, roman!, ponatis pa leta 2008 pri založbi ICO v Kamniku. V romanu avtor uporabi pripovedko o zlatem srnjaku in o nekdanjih zlatokopih pod Kamniškimi planinami. Opisana je avantura najboljših prijateljev Iztoka in Blaža med iskanjem domnevne kepe zlata.

Roman ***Krokarji viteza Erazma*** je izšel leta 1997 v zbirki Dober dan, roman! pri založbi DZS. Delo ima zgodovinsko podlago v življenju roparskega viteza Erazma na Predjamskem gradu, kamor se Žan in njegov ded Pino odpravita po zaklad.

Roman ***Čarobna violina*** je izšel leta 1998 pri založbi DZS. Knjiga je izšla v zbirki Dober dan, roman! Gre za pustolovščino dveh fantov, Žige in Toma, med iskanjem četrte Stradivarijeve violine, ki naj bi nekoč zares obstajala. Snov se nanaša na življenje skladatelja in violinista Tartinija ter izdelovalca violin Stradivarija. V romanu so opisani tudi strunjanski solinarji.

Roman ***Usodni pečat*** je izšel leta 2000 pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani. V njem avtor za zgodovinsko podlago uporabi zgodovinski osebi Petra Pavla Glavarja in Antona Janšo ter malteški viteški red. Ambrož in Anita iščeta Glavarjevo listino s pečatom, ki govori o Ambroževi družinski zapuščini.

Roman ***Pozabljeni zaklad*** je Sivčeva prva mladinska knjiga in je izšel leta 1987 pri založbi Kmečka knjižna zbirka v Ljubljani. Ponatis knjige je bil leta 2001 pri založbi Kmečki glas. V delu ***Pozabljeni zaklad*** je izhodišče zapleta iskanje stare železne blagajne, polne zlatnikov, ki naj bi jo izgubili francoski vojaki leta 1812, ko so se čez Brod umikali iz Ilirskih provinc.

Roman ***Kriva prisega*** je izšel leta 2002 pri založbi Mladinska knjiga, in sicer v zbirki Knjigožer. Delo govori o nekdanjih savinjskih splavarjih. Avtor mladim bralcem zelo približa njihovo življenje in delo. Pustolovščina glavnega literarnega lika Jana se začne, ko pisatelj v zgodbo vključi krajo lesa.

Roman ***Kapitanov ključ*** je leta 2004 prav tako izšel v zbirki Knjigožer (založba Mladinska knjiga). Snov se navezuje na znamenito italijansko luksuzno ladjo Rex, ki se je med drugo svetovno vojno potopila v našem morju med Izolo in Koprom. Tim in njegov ded Bruno odkrivata skrivnostno življenje pokojnega dedovega brata in pozabljeni zaklad na ladji Rex.

Roman ***Prekletstvo zlata*** je izšel v zbirki Knjigožer leta 2006. Knjiga je bila leta 2008 nominirana za literarno nagrado desetnica. Omenjeno nagrado Društvo slovenskih pisateljev podeljuje za najboljše slovensko pesniško ali prozno izvirno delo s področja mladinske književnosti, ki je v zadnjih treh letih izšlo članu DSP.

Roman *Prekletstvo zlata* opisuje nekdanjo zlato mrzlico na Aljaski in življenje najbogatejšega slovenskega zlatokopa Antona Standarda. Pustolovščina iskanja skritega zlata se zato odvija na Aljaski.

Roman *Cela Idrija nori* je detektivska ekološka zgodba in je šesta knjiga v zbirki Srečna družina. Izšel je leta 2007 pri založbi Karantanija v Ljubljani. Roman opisuje pustolovščino iskanja nekdanjih ukradenih in izgubljenih retort živega srebra, zgodovinsko ozadje pa najdemo v nekdanjem rudniku živega srebra v Idriji, tihotapcih le-tega in furmanih.

Zakleta bajta je osma knjiga v zbirki Srečna družina in je idilična planinska srhljivka, ki je izšla leta 2009 pri založbi Karantanija. V Otroškem in mladinskem programu Televizije Slovenija so v sodelovanju s produkcijsko hišo Kamelar leta 2012 posneli družinski film *Zakleta bajta*. Gre za nadaljevanje uspešnega filma *Vlomilci delajo poleti*. Oba filma je režiral Roman Končar. V romanu *Zakleta bajta* je opisana avantura družine Erjavec, ki na Veliki planini odkrije staro ameriško orožje. Pisatelj odkritje poveže s padcem ameriškega bombnika B-17 v drugi svetovni vojni na pobočje Male planine.

Roman *Potopljeni vlak* ima podnaslov *Usodni bohinjski trikotnik* in je detektivska taborniška zgodba. Izšel je leta 2010 pri založbi Karantanija kot deveta knjiga v zbirki Srečna družina. Opira se na zgodovino bohinjske ozkotirne železnice iz prve svetovne vojne, zaradi morebitnega potopljenega vlaka pa nastane vznemirljiva pustolovščina.

Dolenjska naveza je grajska ljubezenska kriminalka, ki je izšla leta 2012 pri založbi Karantanija kot enajsta knjiga v zbirki Srečna družina. Zgodovinske osebe, baron Lenkovič, plemič Jurič, Eleonora Sobjeska in Volk Turjaški, so podlaga za zgodbo, v kateri družina Erjavec išče ukradeno Lenkovičevo bodalo.

Izgubljeni Prešeren je kult(ur)na kriminalka, ki je izšla leta 2013 pri založbi Karantanija kot dvanajsta knjiga zbirke Srečna družina. V roman je Sivec vključil naslednje zgodovinske osebe: Franceta Prešerna, Matevža Ravnikarja Poženčana in Elizabeto Triplat. Vzrok za pustolovščino družine Erjavec pa je v tem romanu najdeni Prešernov rokopis.

Najstarejše obdobje, ki ga pisatelj omenja v obravnavanih delih, je 11. stoletje (malteški viteški red v romanu *Usodni pečat*), sledi 12. stoletje, kamor segajo začetki ribarjenja viških ribičev na Palagruži (roman *Gusarji na obzorju*), iz 15. stoletja pa v delu *Krokarji viteza Erazma* omenja Erazma Predjamskega in kopanje živega srebra v idrijskem rudniku v romanu *Cela Idrija nori*. Pomembne zgodovinske osebe iz 18. stoletja pisatelj omenja v dveh romanih, in sicer izdelovalca godal Stradivarija in skladatelja ter violinista Tartinija v romanu *Čarobna violina* in Petra Pavla Glavarja v romanu *Usodni pečat*. Snov iz časa 19. stoletja je omenjena v štirih romanih: Ilirske province v romanu *Pozabljeni zaklad*, zlatokopi na Aljaski v romanu *Prekletstvo zlata*, običaji savinjskih splavarjev v delu *Kriva prisega* in rokopisi največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna v romanu *Izgubljeni Prešeren*. Iz časa prve in druge svetovne vojne Sivec uporabi različne motive, od ozkotirne železnice v Bohinju iz prve svetovne vojne (roman *Potopljeni vlak*), potopljene ladje Rex v slovenskem morju, ki so jo leta 1944 zbombardirala angleška letala (roman *Kapitanov ključ*), pa vse do strmoglavljenega ameriškega bombnika na pobočju Male planine v drugi svetovni vojni (roman *Zakleta bajta*).

V vseh obravnavanih romanih gre za **realne književne prostore**, ki so v realnosti identični. Vse zgodbe so torej umeščene v geografsko določljiv prostor,

ki ga je mogoče kartirati na zemljevidih in ima zaradi slikovne predstave veliko sporočilno vrednost. V romanih so največkrat omenjeni slovenski kraji, mesta, vasi in regije, kot na primer Savinjska dolina v romanu *Kriva prisega*, kraji na Gorenjskem v romanih *Pozabljeni zaklad*, *Usodni pečat* in *Izgubljeni Prešeren*, Bohinj v delih *Potopljeni vlak* in *Čarobna violina*, Mokrice in Slatna v romanu *Skrivnost zlate reke*, Vipavska dolina in Postojna v romanu *Krokarji viteza Erazma*, Idrija in Logatec v romanu *Cela Idrija nori*, obmorski kraji Piran in Strunjan v romanu *Čarobna violina* ter Izola in Koper v romanu *Kapitanov ključ*. Roman *Gusarji na obzorju* je edini roman, kjer je celotno dogajanje postavljeno v tujino, na hrvaške otoke Vis, Brač in Palagruža. V romanu *Prekletstvo zlata* se večina zgodbe odvije v Severni Ameriki, na Aljaski. V Ameriko, Trst in Švico pa potujeta glavna lika v romanu *Kapitanov ključ*. Del dogajanja je v romanu *Usodni Pečat* postavljen tudi na Malto, v romanu *Izgubljeni Prešeren* pa na Češko.

Pri vseh štirinajstih obravnavanih Sivčevih delih je najpomembnejša zgodovinska tema (oseba ali dogodek), ki se navezuje na pustolovščino književnih likov, ti pa so vedno otroci oziroma mladostniki. Najmlajši literarni liki so v obravnavanih delih sedmošolci, na primer Iztok in Blaž v romanu *Skrivnost zlate reke*, Žan Rožman v romanu *Krokarji viteza Erazma* ter kolektiv prijateljev bratovščine Splošne plovbe Bistrica-Sava, Žvižgač, Bum in Fliper, prav tako tudi njihovi sošolci Važič, Rezervni Tarzan in Srček v romanu *Pozabljeni zaklad*. Med najstarejšimi književnimi osebami teh romanov sta osemnajstletni Krištof v romanu *Gusarji na obzorju* in devetnajstletna študentka Katja v romanu *Prekletstvo zlata*.

Glavni književni lik se kot **posameznik** pojavi samo v treh obravnavanih romanih (Krištof v romanu *Gusarji na obzorju*, Jan Miklavc v romanu *Kriva prisega* in Katja Štadler v romanu *Prekletstvo zlata*), saj gre pri drugih romanih za **dva** glavna lika ali **več, torej kolektiv, glavnih** književnih likov, na primer Žiga in Tomo v romanu *Čarobna violina*, Iztok in Blaž v romanu *Skrivnost zlate reke*, Ambrož in Anita v romanu *Usodni pečat* ter Žvižgač, Bum in Fliper v delu *Pozabljeni zaklad*. Zanimiva je povezava dveh glavnih književnih oseb, in sicer vnuka in dedka, ki se skupaj odpravita na pustolovščino: Žan in njegov dedek Pino Rožman v romanu *Krokarji viteza Erazma* ter Tim in Bruno Vižantin v romanu *Kapitanov ključ*. V petih romanih zbirke *Srečna družina* pa spremljamo dogodivščine družine Erjavec, ki jo sestavljajo oče Janez, mama Maša, hči Tina in sin Nejc.

Glavni književni liki vseh obravnavanih romanov so opisani pozitivno, so pogumni, iznajdljivi, pametni in imajo visoko moralno zavest. Najstniki ne izstopajo iz povprečja, so prav taki kot vsi drugi.

Pri vseh delih, razen pri romanih *Usodni pečat*, *Kriva prisega* in v obravnavanih petih romanih zbirke *Srečna družina*, je opisana podobna avantura, in sicer odkrivanje pozabljenega zaklada. Glavni literarni liki na koncu vedno najdejo zaklad, ki pa ga zaradi svoje poštenosti praviloma ne obdržijo. Zaklad obdržita glavna književna lika Žan in dedek Pino Rožman v romanu *Krokarji viteza Erazma* in si privoščita potovanje na Karibe, pa tudi Katja Štander v romanu *Prekletstvo zlata*, saj je v obeh primerih pripadal njihovim prednikom. V romanih *Usodni pečat* in *Kriva prisega* gre prav tako za pustolovščino s srečnim koncem, vendar v prvem glavna literarna lika Ambrož in Anita iščeta izgubljeno Glavarjevo listino s pečatom, od katere je odvisna Ambroževa zapuščina, v drugem pa se glavni junak Jan Miklavc poda na pustolovščino odkrivanja lesnega tatu, ki seka v njihovem gozdu, zgodbo pa spremlja še odkrivanje okoliščin sumljive smrti Janovega dedka,

splavarja Miklavža Miklavca. Prav tako gre pri petih romanih iz zbirke Srečna družina za pustolovščino družine Erjavec, ki imajo vedno srečen konec. V romanu *Cela Idrija nori* odkrivajo poškodovane retorte z živim srebrom, pri romanu *Zakleta bajta* odkrijejo ameriško orožje na Veliki planini iz druge svetovne vojne, roman *Potopljeni vlak* govori o avanturi Tine Erjavec in Prešerna na taborjenju v Bohinju, kjer odkrivata skrivnosti morebitnega potopljenega vlaka, v romanu *Dolenjska naveza* se družina Erjavec odpravi na trgatav na Dolenjsko, tam pa raziskujejo skrivnostne okoliščine izginulega Lenkovičevega bodala, v zadnjem romanu *Izgubljeni Prešeren* pa se podajo po sledih ukradenega Prešernovega rokopisa.

V vseh delih je **pripovedovalec tretjeosebni**, razen v zbirki Srečna družina, kjer je prvoosebna pripovedovalka trinajstletno dekle Tina Erjavec.

Teme so v vseh delih podobne, saj gre vedno za raziskovanje ali odkrivanje nečesa, največkrat izgubljenega, skritega ali pozabljenega zaklada.

V devetih delih je **književni čas** izbran ob koncu pouka, začetku počitnic, meseca julija oziroma v poletnih počitnicah, razen v delu *Skrivnost zlate reke*, kjer je književni čas ob začetku šolskega leta, v romanu *Pozabljeni zaklad*, kjer se zgodba odvija na začetku meseca junija, v romanu *Gusarji na obzorju* zgodba traja od meseca marca do decembra, zgodba se med jesenskimi (krompirjevimi) počitnicami dogaja v romanu *Cela Idrija nori*, konec meseca septembra se zgodba odvija v romanu *Dolenjska naveza*, zgodba v romanu *Izgubljeni Prešeren* pa se začne meseca februarja, en dan pred slovenskim kulturnim praznikom.

5 Sklep

V članku sem se ukvarjala s štirinajstimi Sivčevimi mladinskimi romani: *Gusarji na obzorju*, *Skrivnost zlate reke*, *Krokarji viteza Erazma*, *Čarobna violina*, *Usodni pečat*, *Pozabljeni zaklad*, *Kriva prisega*, *Kapitanov ključ*, *Prekletstvo zlata*, *Cela Idrija nori*, *Zakleta bajta*, *Potopljeni vlak*, *Dolenjska naveza* in *Izgubljeni Prešeren*. Ti sodijo med avanturistično-zgodovinsko mladinsko prozo, saj so dela namenjena mladini, v vsako delo pa je pisatelj spretno vpletel zgodovinsko snov ter jo postavil v sedanji čas in prostor, nato sledi pustolovščina, ki je v teh romanih največkrat iskanje zaklada. Snov v posameznem romanu je primer položaja, v kateri se lahko znajde vsak najstnik, vendar pa se s težavami spopadejo vsak na svoj način, ki pa se zaradi pomanjkanja izkušenj bistveno razlikuje od odraslih. V teh romanih gre za žanrski sinkretizem, saj avtor združi dva žanra mladinskega realističnega romana, in sicer avanturističnega in zgodovinskega, ki sem ju v članku tudi predstavila.

Kot je utemeljila že Dragica Haramija, so skupne značilnosti vseh književnih del, ki sodijo v mladinsko realistično avanturistično prozo, največkrat naslednje: (nenačrtovane) pustolovščine, srečen konec, glavne literarne osebe so pozitivne in pogosto je to celo skupina enako starih otrok oziroma mladostnikov, negativne osebe so pogosto odrasli, književni časi so največkrat počitnice, dogodki so sintetično nizani, motivacija književnega dela je verjetnostna, dogodki in osebe so močoi, književni prostor in čas sta realna, za pripoved sta značilna tudi tretjeosebni pripovedovalec in scenična perspektiva književnega dela, ki omogoča jasnost in preglednost dogajanja (Haramija 2000: 135).

Predstavila sem tudi pisatelja Ivana Sivca, njegovo življenje in delo. Nekateri podatki pri letnicah Sivčevega ustvarjanja se razlikujejo, na primer na njegovi spletni strani ter v knjigah *Mojih prvih petdeset*, *Mojih prvih šestdeset* in *Mojih prvih sto*, zato sem se za pomoč obrnila kar na pisatelja, ki mi je po elektronski pošti prijazno odgovoril na zastavljena vprašanja (osebna korespondenca).

Viri

- Ivan Sivec, 1991: *Gusarji na obzorju*. Ljubljana: Kmečki glas.
--, 1996: *Skrivnost zlate reke*. Ljubljana: DZS.
--, 1997: *Krokarji viteza Erazma*. Ljubljana: DZS.
--, 1998: *Čarobna violina*. Ljubljana: DZS.
--, 2000: *Usodni pečat*. Ljubljana: DZS.
--, 2001: *Pozabljeni zaklad*. Ljubljana: Kmečki glas.
--, 2002: *Kriva prisega*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
--, 2004: *Kapitanov ključ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
--, 2006: *Prekletstvo zlata*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
--, 2007: *Cela Idrija nori*. Ljubljana: Karantanija.
--, 2009: *Zakleta bajta*. Ljubljana: Karantanija.
--, 2010: *Potopljeni vlak*. Ljubljana: Karantanija.
--, 2012: *Dolenjska naveza*. Ljubljana: Karantanija.
--, 2013: *Izgubljeni Prešeren*. Ljubljana: Karantanija.

Literatura

- Aleksandra Belšak, 2003: Žanri v slovenski daljši prozi. Slovenski roman. *Obdobja* 21. Ljubljana, 151–161.
- Igor Grdina, 2003: *Zgodovinski roman v slovenski književnosti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Dragica Haramija, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptujju: GIZ GTP.
- , 2000: Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. *Jezik in slovstvo* 45/1. 133–141.
- , 2003: Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana. Roman. *Obdobja* 21. Ljubljana, 171–180.
- , 2005a: Književni liki v slovenskem mladinskem realističnem romanu. *Otrok in knjiga*, 62. 38–42.
- , 2005b: Pregled sodobne slovenske mladinske proze. *Jezik in slovstvo*, 3–4. 27–36.

- , 2006: *Slovenska mladinska realistična pripovedna proza po letu 1950. Slovenska kratka pripovedna proza* (ur. Irena Novak Popov). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik (Obdobja 23). 59–70.
- , 2009: *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica, Revija Otrok in knjiga in Pedagoška fakulteta.
- , 2012: *Nagrajene pisave: opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov*. Murska Sobota: Založba Franc-Franc.
- Miran Hladnik, 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Matjaž Kmecl, 1996: *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Mihelač in Nešovič.
- Janko Kos, 1996: *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: DZS.
- , 2001: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- , 2002: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: DZS.
- Vanesa Matajč, 2003: *Sodobni in moderni slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. *Obdobja 21*. 201–211.
- Jože Pogačnik, 1998: *Slovenska književnost I*. Ljubljana: DZS.
- Igor Saksida, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja.
- , 2001: Mladinska književnost. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS.
- Ivan Sivec, 1998: *Mojih prvih petdeset*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2005: *Mojih prvih 60: šestdeset sladko-grenkih stvari in ljudi*. Ljubljana: Karantanija.
- , 2009: Faktor X: izpoved naivne manekenke. Kamnik: Ico.
- , 2010: *Mojih prvih sto*. Kamnik: Ico.
- Alojzija Zupan Sosič, 2001: Poti k romanu: žanrski sinkretizem najnovejšega slovenskega romana. *Primerjalna književnost 1*. 71–82.

POGLED NA SVOJE DELO

Aleš Šteger

O KURENTU IN POVEZANIH REČEH

1.

Konec aprila 2015 sem se mudil na Kitajskem. Med drugim sem predaval na dveh univerzah v Chengduju, ena od njiju je bila Southwest University for Minorities, nova, moderna univerza, ki (kot pove že njeno ime) v prvi vrsti služi za izobraževanje in raziskovanje manjšin na Kitajskem. Predaval sem v nabiti učilnici in šele ob koncu predavanja izvedel, da so vsi študentje pripadniki manjšine Yi, ki šteje kakih 10 milijonov duš in ima poleg svojega jezika tudi svojo pisavo, katera se povsem razlikuje od kitajskih pismenk. Po koncu predavanja, številnih vprašanih študentov in po kake pol ure trajajoči vožnji s taksijem sem obsedel prekrižanih nog na preprogi v eni od restavracij, kjer so pripravljali yijevske jedi in stregli njihovo posebnost, nadvse okusen ajdov čaj. Moja gostiteljica, predstojnica oddelka za literaturo Yi in yijevski pesnik z imenom Lama, sta mi pripovedovala o prizadevanjih, da bi Yi končno dobil svoje mesto na svetovnem literarnem zemljevidu, da bi Yi kot narod našel pot iz anonimnosti. Pripovedovali so mi o pomenu ljudskih pesmi za Yi, o njihovih šegah in običajih. Takoj smo ugotovili, da nas, Slovence in Yi, povezuje ajda. Po tej poti smo tudi prišli do pogovora o kurentu. Moja gostiteljica sta nemudoma izvlekla mobilna telefona in po krajšem brskanju sta kljub onemogočenim zahodnim brskalnikom našla slike kurenta. Opisal sem jima njegovo funkcijo, pojavnost in običaje, vezane na kurentovanje, prikimavala sta in na koncu zaključila z ugotovitvijo, da imajo Yi sicer bogato tradicijo mask, da pa kurentom podobne maske in rituali obstajajo na področju Tibeta. Par ur kasneje sem izvedel, da je to jutro Nepal stresel silni potres in da število mrtvih in pogrešanih presega več tisoč ljudi.

2.

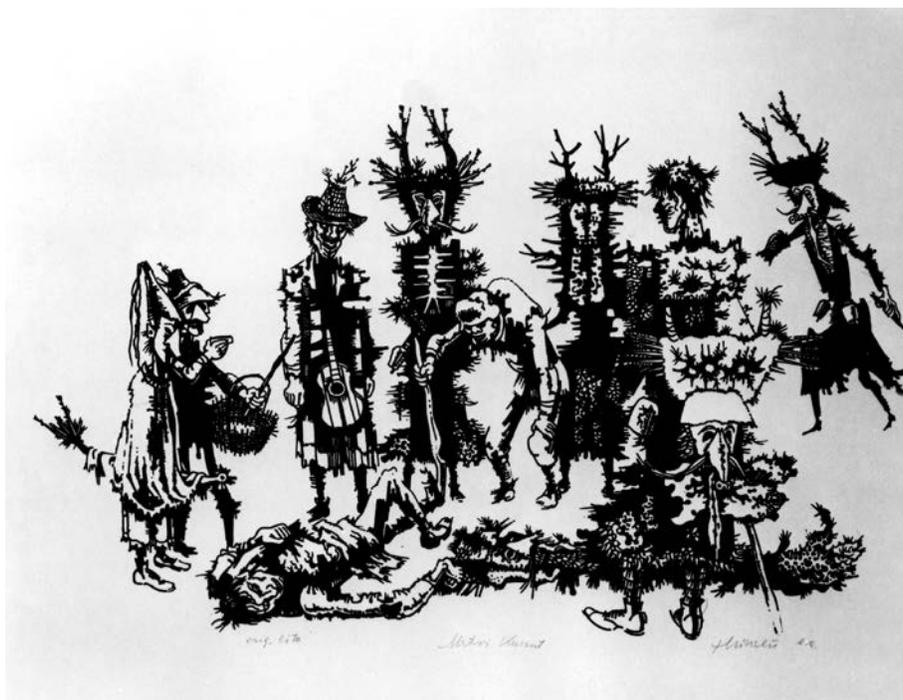
Moj *Kurent* (Kurent, Mladinska knjiga, Ljubljana 2015) je angažiran lik. Ni mu vseeno za okolje in za usode ljudi in okolja. Prav v aktivni drži do navidez avtomatiziranih procesov, ki krojijo naša življenja in odločajo o prihodnosti našega

planeta, sem pred leti prepoznal dimenzijo, ki kurentov lik v mojih očeh dviga nad druge pustne šeme, mu podeljuje neko silno aktualno vlogo. Za razliko od drugih karnevalskih ali celo mitoloških likov je v kurentu nekaj, kar se zoperstavlja tradicionalnim folklorističnim ali kulturnoetnološkim poskusom razumevanja in zamejitve lika. Pri teh poskusih gre namreč največkrat za metodološko precej predvidljiv proces, v katerem se poskušajo raziskovalci prestaviti v neke vrste časovni stroj in z vso možno ali nemogočo empatijo rekonstruirati funkcionalnost kurentovega lika v nekem primordionalnem času, v času, ki ga danes več ne živimo, ko, tako menijo, naj bi s človekom upravljali nek drugačen softver, neki drugi mentalni program, ko naj bi še brez kančka dvoma verjeli v magijo podobe, smrt narave in njeno ritualno obujanje, v demonične sile in v prisotnost božanskih in drugih spiritualnih bitij na zemlji. Kurent torej v očeh teh častivrednih etnologov največkrat nastopa kot artefakt preteklosti, kot nek zaprašen starodavni lik, ki je po procesu modernizacije in z njo povezanega preformuliranja lastne funkcionalnosti iz mitične v turistično-zabavljško ostal v ljudski rabi in nam na novo osmišljen greni februarske pustne dni s svojim zvonjenjem še dandanes. Zame pa je lik kurenta nekaj povsem živega in avtentičnega. Neprimerno bolj kot rekonstrukcija preteklosti me pri kurentu zanima, kaj dejansko je kurent lahko danes in tukaj. Zame intimno je neprimerno več kot še en pustni lik, je duhovno-energetska informacija, ki jo je vsakič znova potrebno dekodirati. Naj je v zadnjih desetletjih razposajeno skakal okoli delavk s Ptuijskega polja, ki so v pustnem času izostale s svojega dela za tekočim trakom, ali okrog direktorjev lokalnih podjetij, za katere je na Ptuju praviloma veljalo, da si v pustnem času ne upajo na ulico iz strahu po maščevanju podrejenih, naj sem zaslišal zven njegovih zvoncev v kakem drugem slovenskem mestu, celo na smučarskih stadionih ali v gledaliških predstavah – zame je bilo na kurentu nekaj, kar ga je razločevalo od drugih mask in ga pretvarjalo v mojega sodobnika. Še več kot sodobnika. Gre za obliko prisotnosti, ki je nujna v današnjem, vse bolj virtualno odlepljenemu svetu.

3.

O zakonitostih maske je bilo povedanega in zapisanega veliko. Metamorfozičnost, ki jo dopušča raba že drobne zaslonke pred obrazom, je že v stari Grčiji spreminjala igralca v celo plejado značajev in usod. Totemske funkcije mask, maske v različnih kultih zapeljevanja, maske kot del starodavnih in sodobnih obredov, in – *last not least* – mrtvaška maska. Ko sem pred leti začel študirati lik kurenta z željo, da napišem tekst za lutkovno gledališče, sem se z mislimi moral zmeraj znova vračati k Miheličevemu Mrtvemu kurentu. Miheliču je uspelo nekaj nezaslišanega, in to le slabo desetletje po koncu vojne, se pravi v času, ko je bil v splošni zavesti še kako buden čut za najrazličnejše medčloveško nasilje. Zavest o krhkosti in nesamoumevnosti življenja je bila bistveno bolj prisotna, kot je med nami danes. Miheličev mrtvi kurent leži med drugimi kurenti in pustnimi šemami brez maske. Prizor, ki me spominja na Goyo ali Hieronimusa Boscha, ne evocira le groze, marveč predvsem neko skrivnostno tihotnost. Kot da lahko otipamo tišino, ki je zavela po snežni pokrajini spričo smrti. To je prizor brez jezika, prizor onkraj jezika. Besede bi motile, bile bi moteči tujki. Obraz mrtvega kurenta je, tako kot glave drugih maskiranih, ki stojijo okrog njega, pobeljen s snegom. Koliko časa

že traja ta prizor? In čemu stojijo ostale pustne šeme okrog mrtvega fanta tako nepremično zazrte vanj? So ga one ubile? So ga našle? Ali prepoznale? Ali pa je vsa ta konstelacija, mrtvi mladenič, maske, sneg, negibnost, vse, kar napeljuje k ugibanju po predzgodbi, po motivih, ki so pripeljali do tega prizora, po preteklosti, ki je pripeljala do tragičnega konca, neke vrste maska, poveznjena čez celo Miheličevo grafiko? Morebiti nam mrtvi fant s svojim neosebним izrazom na obrazu in prelomljeno držo mrtvih udov predoča, da ni razlike med njim in živimi maskami, ki ga obkrožajo. Da človeški obraz, nasprotno od splošnega prepričanja, nima ničesar svojega, kar bi lahko zamenjal z maskami, nobene identitete, nobene jaza, ki bi ga z masko zabrisali? Da ni druge resnice, kot je maska sama? In katera druga maska je maska vseh mask, če ne maska smrti, ultimativna maska, ki je ni mogoče sneti?

France Mihelič: *Mrtvi kurent*

4.

V lutkovnem mjuziklu *Kurent*, ki je bil 2011 premierno uprizorjen v Lutkovnem gledališču Maribor v koprodukciji z Mestnim gledališčem Ptuj, je kurent pričevalec sveta na robu ekološke katastrofe. Na sledi podnebnih sprememb iz sveta izgine zima, s tem pa tudi temelj kurentove eksistence. Brez nasprotja poletje-zima ni kurenta, zato se kurent odpravi v svet, da poišče in vrne zimo. Izkušnja pisanja za teater, še posebej teksta, ki naj bi bil pretežno pet, je bila seveda svojevrsten izziv. Upoštevaljoč določena notranja pravila žanra in zahteve dramaturgije, se mi

je zdelo skoraj nemogoče, da kurent ne bi govoril – in posledično prepeval. To dejstvo pa je iz kurenta, ki je kot lik nadvse dramatičen, naredilo dramski lik. Kurent je podoba absolutne biti znotraj pustnega konteksta, kjer sta nerazprtost molka in sled njegovih dejanj njegov jezik. Kakor hitro pa se kurent v mjuziklu prične posluževati nezadostnih, mnogopomenskih in pogosto tudi lažnivih človeških besed, nezaustavljivo zdrсне v svet človeškega logosa. Jezik po svoji zvočnosti deluje kot fabulativni stroj, saj vleče razvoj dramske snovi nezaustavljivo naprej, obenem pa kurentu odvzame nekaj bistvenega. In to je bil tudi priokus, ki sem ga imel po predstavi. Ni se dotikal njenih strastnih ustvarjalcev, odličnih lutkarjev in igralcev, sijajnega skladatelja glasbe, scenografije, lučkarja in vseh ostalih. Dotikal se je nekega zame ključnega vprašanja – zakaj je kurent, ki ne govori, večpoveden in večplasten od takega, ki spregovori? Nam prav lik kurenta s svojo nemo mnogopovednostjo ne odpira povsem aktualnega vprašanja – če parafraziram – o čem govorimo, ko govorimo o čemerkoli? In o čem, ko govorimo o molku? O tistem tipu tihotne brezbesednosti, kot zaveje čez snežno pokrajino na Miheličevi grafiki Mrtvi kurent. Zaradi teh in podobnih vprašanj sem se lotil pisanja nečesa, kar sem najprej imel za prozno adaptacijo dramskega teksta, potem pa je vse skupaj dobilo neko svojo, prozno logiko in postalo nekaj povsem samosvojega, le še preko nekaj osnovnih motivov povezanega z mjuziklom.

5.

Imel sem nekaj manj kot tri leta. Spomnim se, da sem pred domačo hišo prvič zaslišal pozvanjanje kurentovih zvoncev in se skril pod kuhinjsko mizo. Če pomislim nazaj, me je takrat, kot danes, prešlo isto instinktivno občutje, ki je v sebi kontradiktorno in združuje nezdržljivo. Na eni strani strah in groza pred demoničnostjo približujočega se zvonjenja, po drugi strani pa neustavljiva privlačnost, že kar magnetizem, neke magične frekvence, ki kličejo po sledenju, reakciji, kot če bi zvonci bili demonični instrument, ki se mu ni moč upreti. Na tem mestu sem želel zapisati, da bi se moja otroška duša ob slišanju kurentovih zvoncev najraje raztrgala na dva kosa, a to ne bi držalo. Jeziku in njegovi logiki moramo pesniki dosledno zaupati. Prispodobe ne razlagajo, so logika stvari sama na sebi. Zato: moja otroška dušica se dejansko je raztrgala na dva kosa, na enega, ki se je potuhnil pod mizo, in drugega, ki je odlebdel za zvonjenjem in verjetno še zmeraj lebdi tam nekje nad zasneženimi polji in počasi se odtajajočo zmrzaljo ogolelih dreves. Tam lebdi in me vsak konec zime, ko se znajdem v okolici Ptuja, spomni, da je še veliko neizrečenega v tej skrivnosti in je obenem vsako izrekanje spričo kozmičnih in vse bolj tudi človeških sil, ki obračajo planet in njegove letne čase, v naprej obsojeno na neuspeh. Toda, kot lepo pravi Samuel Beckett, zmeraj znova je potrebno bolje zgrešiti.

6.

Spomnim se razprav o gradnji drugega bloka nuklearke Krško. Tudi meni se je zdelo bolj racionalno zgraditi še en blok nuklearke kot pa še en TEŠ3. Potem sem pričel s projektom Na kraju zapisano. Pri projektu gre, kratkomalo, za izkuš-

njo najbolj neposrednega odzivanja na okolico in notranje ustvarjalne procese preko pisanja, za poskus biti za 12 ur, koliko vsakič pisanje traja, buden v jeziku. Sredi junija 2013, dobro leto po nuklearni katastrofi, sem pisal v Fukushimi in Minamisomi na Japonskem. Kar sem tam videl in doživel, je spremenilo moje mišljenje, kaj ljudje smo in česa vse smo zmožni. Ladje, ki jih je cunami prestavil na opustošena riževa polja tudi 15 kilometrov v notranjost, ob obali komaj vidni temelji odplavljenih počitniških hiš, evakuirana mesta in kontejnerska naselja med cestnimi obvoznicami, kamor so zasilno naseljeni vsi, ki jim je nesreča vzela domove, obenem pa jih tudi oropala vira preživetja in smisla. Stari ribiči, ki ne bodo nikoli več lovili rib, pridelovalke sadja, ki niso smele več do svojih radioaktivno onesnaženih plantaž. Po zraku so lebdeli duhovi umrlih in duhovi preživelih, ki so spričo uničene prihodnosti umirali zaživa. Umetnost ali, bolje rečeno, osnovne veščine, ki smo jih ljudje podedovali od naših prednikov, veščine, kot so razporejanje predmetov (instalacije), imenovanje dogodkov in pojavov (literatura), upodabljanje v snovi (slikarstvo, kiparstvo), gibalno ustvarjanje misli (ples, gledališče) seveda ne morejo obnoviti prvotnega stanja pred katastrofo. Obenem pa mi je najkasneje v Fukushimi postalo jasno, da prav te navidez zanemarljive dejavnosti imajo ključno vlogo pri ustvarjanju orientacije in novega upanja med preživelimi na pogoriščih naše civilizacije. Moj japonski prijatelj Katagiri, znani japonski mojster umetnosti ikebane, je recimo vstopal v povsem razdejane in zapuščene hiše in tam, sredi največjih ruševin, v nekaj minutah ustvaril izjemno ikebano, razmestil sveže cvetje v posodah, delno starih tudi več kot 5000 let, in vse skupaj fotografiral. Za nekaj hipov je ustvaril drobec reda in lepote in upanja sredi obče katastrofe, smrti in razdejanja in ljudje so ob pogledu na njegove fotografije dobili solzne oči. Tudi znotraj še tako izjemno težkih časov obstajajo sile, ki gradijo dobro. 16. 6. 2013 sem tipkal svoje stavke v Minamisomi, kraju, oddaljenem samo 10 kilometrov od nuklearke, ki je tedaj še zmeraj – in najbrž se to danes ni spremenilo – puščala radioaktivne snovi. Tipkal sem v tamkajšnji mestni knjižnici, kamor so starši vodili svoje otroke, da se ne bi igrali zunaj, izpostavljeni nevarnosti žarčenja. Dlje časa, ko sem tipkal, bolj jasno mi je bilo, kako krhki in neizbežno povezani smo ljudje, kako lik kurenta, ta robati, okorni lik brez človeškega jezika, na nek način lahko deluje kot Katagirijeve ikebane v trenutkih razdejanja. Vse bolj jasno mi je bilo, kako smo ravno preko vzorca kurenta, ki v moji zgodbi postane individualiziran Kurent, pisan z veliko začetnico, vsi grobarji ali rešitelji malih ali večjih svetov, katere živimo. In da ene in druge slejkoprej razlikuje pripravljenost na žrtvovanje samega sebe za neko širšo skupnost.

7.

V literaturi je dandanes beseda angažma izpraznjena, zlorabljena, iz mode. Kdor se deklarira kot angažiran pisatelj, nase nemudoma pritegne sum prikritega senzacionalizma. Obenem nosi besedna skovanka v ušesih številnih še vedno slabšalni prizvok v smislu zlorabe literature, njene podreditve socialnim ali političnim ciljem. Skratka, kdor se deklarira za pisca angažirane literature, zlorablja domnevno eterično čistost teksta in jo postavlja kot deklo v služenje oholi gospodarici ideologiji. Dandanes, v neoliberalni podivjanosti knjižnega in vseh ostalih trgov, besede angažma ni priporočljivo jemati v usta. Obenem pa si, kot najbrž

vsak drugi pisatelj, želim, da bi knjige še naprej spreminjale svet. Da jih ne bi brali le za golo kratkočasje, marveč zato, da bi se komu med branjem odprle oči in bi še nekaj časa potem, ko bi knjigo odložil, premišljeval o vprašanih, zakoličenih med platnicama. Kako to doseči? Ne vem. Kako to doseči pri mladih v bržkone najbolj turbulentnem in občutljivem življenjskem obdobju, v najstniških letih? Še enkrat: ne vem. A poskušam. Angažirano, prepričano, preverjeno in, upam da, nepoenostavljeno. Poskušam in poskušam. Mogoče kdo zasliši odzvanjanje zvoncev. K sreči ljudje nikoli ne vemo in ne bomo vedeli, komu, kje in kdaj kurent zvoní.

ODMEVI NA DOGODKE

PERSPEKTIVE POUČNIH KNJIG

V sklopu strokovnih sred je Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo (Mestna knjižnica Ljubljana) 18. decembra 2014 pripravil v Knjižnici Otona Župančiča (MKL) okroglo mizo o poučnih knjigah za otroke in mladino z naslovom **Perspektive poučnih knjig**. Povezovala jo je mag. Darja Lavrenčič Vrabc, vodja Pionirske in Oddelka za otroke in mladino Knjižnice Otona Župančiča (MKL). Govorci so opozorili na pomanjkanje strokovnih oziroma poljudno-znanstvenih knjig za otroke. Med predlogi se je pojavila tudi ideja, da bi v branje za bralno značko vključili več tovrstnih knjig.

Direktorica Mestne knjižnice Ljubljana **Jelka Gazvoda** je poudarila, da knjižnica ni tista, ki bi lahko največ naredila za večjo produkcijo strokovnih oz. poljudno-znanstvenih knjig. Knjižnice lahko le opozarjajo na to problematiko, kar seveda tudi počnejo. Gazvoda je izpostavila še predstavo Slovencev o branju, ki se po mnenju večine ljudi namreč nanaša zgolj na branje leposlovja. Temu dejstvu Gazvoda pripisuje izredno slab rezultat nacionalne raziskave o bralnih navadah, ki je pokazala, da le 42 odstotkov Slovencev bere. Z napačnim razumevanjem branja se je strinjala tudi **Romana Fekonja** iz Zavoda RS za šolstvo, ki je pozdravila zamisel o razširjenem seznamu knjig za bralno značko. Znanstvenik in pesnik **Andrej Detela** je dejal, da je jezik, namenjen otrokom, drugačen od znanstvenega, ki je zaradi opiranja na dejstva izrazito racionalen. Vendar pa globina znanstvenih dognanj presega to raven, saj je raziskovanje zelo intuitiven proces, ki se ga da upovediti tudi v bolj subtilnem in intuitivnem jeziku. Dodal je še, da ima otrok prirojeno veselje do stvari, ki ga obdajajo, to veselje pa mu šola lahko odvzame. **Fani Nolimal** z Zavoda RS za šolstvo je povedala, da so pri svojem delu s šolami opazili, da se pedagogi – z izjemo učiteljev slovenščine in tujih jezikov – ne čutijo odgovorne za bralne navade in pismenost učencev. Založnica **Irena Miš Svoltjšak** pa je predstavila ugotovitve založbe Miš, da se poučne knjige bolj prodajajo kot izposojajo po knjižnicah. Nagrajeno knjigo *Kako so videli svet?* Lucije in Damijana Štepančiča so prodali v 550 izvodih, medtem ko so knjižnice v štirih letih zabeležile le 700 izposoj. Primerljive leposlovne knjige imajo v takšnem obdobju tudi do 5000 izposoj. Poudarila je še, da je izdajanje poučnih knjig dražje od leposlovnih, saj zahteva sodelovanje s strokovnjaki. **Vlasta Vičič** iz Javne agencije za knjigo RS (JAK) je povedala, da JAK sofinancira tudi marsikatero poučno knjigo, vendar to ni njen osnovni namen. Za to je pristojna Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Okroglo mizo je uvedlo predavanje astrofizikarke dr. **Andreje Gomboc** s Fakultete za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani, ki ga na tem mestu v celoti objavljamo.

Andreja Gomboc

**POLJUDNOZNANSTVENE KNJIGE
SKOZI OČI ZNANSTVENICE**

Portal v veselje (www.portalvvesolje.si)

Znanje je temelj civilizacije in gonilo razvoja. V vsakdanjem življenju uporabljamo rezultate in plodove znanosti praktično na vsakem koraku, a jih imamo pogosto za samoumevne. Morda je tako tudi zato, ker zaide znanost v glavne medije le občasno in se zdi precej oddaljena od splošne javnosti. Žal tudi od politikov, ki sprejemajo odločitve v imenu vseh nas. Krčenje sredstev za izobraževanje in znanost bo nedvomno negativno vplivalo na razvoj Slovenije, saj dolgoročno zmanjšuje njeno konkurenčnost na področju izdelkov z visoko dodano vrednostjo in pospešuje beg (mladih) strokovnjakov v tujino. Mnogo koristneje od varčevanja bi bilo pošteno prevetriti izobraževalne in znanstvene sisteme ter pametno vlagati v znanost, izobraževanje vseh vrst in priložnosti za mlade.

Naravoslovje, matematika in tehnika so ključnega pomena za obstoj in razvoj moderne, visokotehnološke družbe, zato je poznavanje osnov različnih znanosti in znanstvenih metod dela nujno za sodobnega človeka. Preko spoznavanja znanosti se razvija kritično mišljenje in sprejemanje informacij; več ko ljudje vedo o svetu in bolj ga razumejo, manj je prostora za manipulacije, vraževerja ipd.

Priložnosti, da mlade navdušimo za znanost in jih razvijemo v strokovnjake, ki bodo čez 10–20 let prispevali h konkurenčnosti Slovenije in dobrobiti vseh državljanov, je veliko: od pouka posameznih ved v šolah, krožkov, tekmovanj, raziskovalnih nalog, javnih predavanj, razstav in drugih dogodkov do poljudnoznanstvenih knjig, dokumentarnih filmov in interneta. Zlasti slednji je v zadnjih letih postal poglaviti vir informacij za mlade, kar ima svoje prednosti in slabosti. Prednost spletnih materialov je, da so večinoma brezplačni in nudijo številne povezave, kjer lahko bralec dobi dodatne informacije. To pa se lahko izkaže tudi kot slabost, saj bralec/brskalec izgubi rdečo nit branja, pridobljeno znanje pa je slabo povezano. Med množico spletnih strani postaja vedno zamudneje odkriti kvalitetne in se ob tem ne izgubiti med slabimi. Narašča tudi število spletnih strani s poljudnoznanstvenimi vsebinami v slovenščini, a je pri mnogih težava s kakovostjo prevodov nasploh, še posebej pa strokovnih izrazov.

Kljub spletu in drugim načinom učenja imajo poljudnoznanstvene ali poučne knjige še vedno pomembno vlogo. Dobre poučne knjige prinašajo bolj zaključeno celoto kot spletne strani in postopoma gradijo znanje iz poglavja v poglavje, a na manj šolski in bolj sproščen način od učbenikov. So manj razdrobljene kot spletne strani, ob branju knjige se bralec potopi v nek svet in za dlje časa osredotoči misli na brano. Branje poučnih knjig spodbuja bralne navade prav tako kot branje leposlovja in lahko pritegne bralce, ki jih leposlovje ne zanima. Ob branju strokovnih in poučnih tekstov si širimo besedni zaklad, in to ne le s strokovnimi izrazi, ampak tudi s splošnimi, saj je za zanimivo, razumljivo in strokovno pravilno razlago potrebno poiskati v jeziku ustrezne besede, ki se v leposlovju redkeje pojavljajo. Branje poučnih tekstov je v nekaterih pogledih seveda drugačno od

branja leposlovja – bistveno je razumevanje prebranega, povezovanje informacij in argumentov iz stavka v stavek, pozornost na vsako besedo, pomembna pa je tudi sposobnost predstave dogajanja ob nekem naravnem pojavu, torej domišljija.

Poučne knjige širijo obzorja in nudijo neštete možnosti za povezovanje znanja z različnih področij: različne znanosti so se in se še razvijajo z roko v roki in v medsebojnem vplivu s splošnim razvojem družbe. Znanost je s številnimi nitmi prepletena s celotno družbo in zgodovino. Je živa, se nenehno razvija in odtod potreba po novih strokovnih izrazih. Tudi v tem je pomen poljudnih tekstov za razvoj slovenskega jezika, saj se znanstveniki o novih odkritjih pogosto pogovarjamo kar v angleških izrazih in nas šele teksti za širšo javnost prisilijo, da prevedemo oz. uvedemo ustrezne slovenske izraze.

Pozabiti pa ne smemo na še eno vlogo poučnih knjig: brezplačen dostop do njih v knjižnicah omogoča dostop do informacij in dodatnega znanja tudi otrokom iz socialno šibkih družin ter tako zmanjšuje razlike med njimi in tistimi iz bolj privilegiranih družin.

Kako ustvariti kvalitetno poučno knjigo? Za to je nujno sodelovanje urednikov, znanstvenikov in piscev (ni nujno, da je pisec znanstvenik), ki znajo izbrati ustrezno vsebino in jo napisati primerno starosti ciljne publike, ter tistih, ki dajo knjigi primerno grafično podobo, saj je ta za poučno knjigo zelo pomembna.

Na podlagi lastnih izkušenj se bom omejila samo na znanstvenike in njihovo motivacijo za pisanje knjig za otroke ali mladino. Zelo redko je motiv neka osebna korist, bodisi zaslužek ali pridobitev »točk«, ki bi znanstveniku/znanstvenici pomagale pri napredovanju na akademski lestvici in pridobivanju projektov, ali pa sam ugled. Ravno nasprotno, pogosto je odziv okolice negativen. Povedna je izjava prof. dr. Aleksandre Kornhauser Frazer: »... med kolegi sem poslušala očitke, da bi me morali vreči z univerze, saj univerzitetni profesor vendar ne more pisati otroških zgodb.« (Delo, 14. dec. 2014) Motiv je večinoma le osebno zadovoljstvo: ker to nekoga veseli/ker meni, da se spodobí/ker želi nekaj pustiti za sabo/ker se strinja z izjavo prof. Pavla Kunaverja: »Človek je dolžan vse, kar lepega in dobrega ve, izročiti naprej mladim.«

In ko ustvarimo kvalitetno poučno knjigo, nas čakata še dva izziva: kako priti s knjigo do bralcev in kako jih spodbuditi k branju? Tu se odpira kopica vprašanj, med njimi tista o ceni, o morebitnih sponzorjih – ali uspešna podjetja vidijo v tem priložnost za svojo promocijo ali celo svojo dolžnost ali pa je sofinanciranje poučnih knjig dolžnost javnih agencij? Druga vrsta vprašanj pa išče odgovore na to, koliko lahko spodbudi mlade k branju poučnih knjig reklama in koliko različne akcije, kot so bralna značka, natečaji, tekmovanja?

Če želimo postati družba znanja, moramo veliko vlagati v znanje mladih generacij. Le-te sprejemajo informacije na mnogo načinov in jih morda drugače med sabo povezujejo kot generacije, ki so odraščale pred internetom. Kljub temu ostajajo poučne knjige neprecenljive v gradnji celovitnega znanja in v navduševanju mladih za učenje in raziskovanje. Med izzivi za prihodnost so naslednja vprašanja: Kako povezati različne načine učenja v učinkovito delujoč mehanizem, ki bo dal smiselno celoto znanja? Kako ustvariti dovolj veliko število dobrih poučnih knjig za vse starostne skupine in kako doseči, da bodo le-te brane?

Irena Miš Svoltjšak

ŽE PETIČ BRALNI FESTIVALSKI VRVEŽ

V maju je že petič potekal vseslovenski mladinski literarni festival **Bralnice pod slamnikom**, tokrat v za skoraj četrtino večjem obsegu in tudi na nekaterih novih prizoriščih. Festival ima že od leta 2011 enake smernice: spodbujanje pristočasnega branja in strpnosti pri mladih, majski dogodki z obiski avtorjev pa so le vrhunec večmesečnih priprav. Branje je osnova za različne ustvarjalne dogodke, delavnice, lutkovne in dramske igre, razstave in še marsikaj drugega. Festivalu sta bila v petih letih dodana še medgeneracijsko in medkulturno sodelovanje, vključevati je začel ranljive skupine mladih, usmerja se na geografska področja, kamor književni ustvarjalci redkeje zaidejo. Od 38 prireditev in 1.800 udeležencev v letu 2011, je festival v petih letih zrastel na 115 prireditev in 7.400 udeležencev. Festivalne prireditve so se letos dogajale v 29 krajih po Sloveniji.

Pri petem festivalu se je organizatorju Miš založbi ter soorganizatorjema Knjižnici Domžale in Knjižnici Cirila Kosmača Tolmin kot soorganizator pridružila še Knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica. Letošnje leto je festival potekal v vzdušju praznovanja 70-letnice ustanovitve UNESCO. Slovenska nacionalna komisija za UNESCO je bila tudi častna pokroviteljica festivala. Ob 70-letnici konca druge svetovne vojne in 100-letnici odprtja soške fronte v prvi svetovni vojni je festival kot osrednjo tematiko obravnaval mir in vojno. Slogan letošnjega festivala je bil povzet po izreku Alberta Einsteina: *‘Mir lahko dosežemo le z razumevanjem’*. Na literarnem natečaju NLB Vita so mladi pisali sestavke na temo *Zakaj ljudje začenjajo vojne, čeprav vedo, da se bo zgodilo toliko žalostnih stvari?* (naslov je iz knjige Avstralca Morrisa Gleitzmana *Potem*). Uvod v natečaj je v fantastični maniri napisal Boštjan Gorenc Pižama. Prispeli so 104 pisni prispevki z 22 slovenskih osnovnih in 2 srednjih šol. Razveseljivo je, da se je na letošnji natečaj glede na prejšnje odzvalo veliko več fantov, kar tretjino prispevkov so napisali oni. Vsi prispevki so bili skrbno premišljeni in dobro napisani, v njih pa je bilo zaslediti tudi kar nekaj izvirnih zamisli in razmišljanj o vojni in miru.

Žal je ministrica za kulturo Republike Slovenije Julijana Bizjak Mlakar v zadnjem trenutku morala odpovedati udeležbo na odprtju festivala, je pa njen govor prebral državni sekretar in pisatelj Tone Peršak. Udeležencem so do srca segle njegove besede, ki jih je dodal na koncu in so govorile o nujnosti prizadevanja za mir. Udeležence odprtja, mlade iz vse Slovenije, pa je s svojim govorom počastil tudi predsednik Slovenske nacionalne komisije za UNESCO dr. Stanislav Pejovnik.

Odprtje je v svojem značilnem humornem slogu vodil Boštjan Gorenc Pižama, ki je v pogovoru odlično predstavil tuja pisateljska gosta. Le-ta sta tudi podelila nagrade NLB Vita najboljšim piscem prispevkov na natečaju. Najbolj toplo pa so mladi bralci pozdravili novost, da so po končani prireditvi v posebnem prostoru, namenjenem le njim, lahko srečali tuje in slovenske pisatelje, se z njimi fotografirali, pogovorili in zaprosili za avtogram.

Alen Meškovič in Carolin Philipps (foto: Anže Miš)

V okviru festivala je izšla čisto posebna slikanica brez besed *Dolgokraki žabec*, ki so jo ustvarili učenci OŠ Venclja Perka iz Domžal. Rdeča nit slikanice je spodbujanje strpnosti, kar je dandanes pri mladih zelo potrebno. Nastala je na pobudo Slovenske sekcije IBBY in s finančno pomočjo Slovenske nacionalne komisije za UNESCO. IBBY Slovenija je 100 izvodov podarila italijanski IBBY sekciji, in sicer za begunce na otoku Lampedusa, brezplačno jo je prejelo tudi 800 otrok priseljencev v Sloveniji.

Na festivalu je sodelovalo štirinajst slovenskih mladinskih književnih ustvarjalcev: pisateljev, prevajalcev, ilustratorjev. Prireditve, kjer so bili osrednji gostje, so potekale v šolah, vrtcih in splošnih knjižnicah, prav za vse pa so se mladi bralci pripravljali dalj časa. Ne samo da so spoznali njihova dela, ampak so – v skladu z namenom festivala – knjige prepoznali tudi kot vredne sopotnice v prostem času in kot osnovo za različne zanimive dejavnosti. Prestavljali so jih v likovno govorico, bile so jim navdih za himne, za lutkovne igrice, za igrane prizore, tudi za kuharsko ustvarjanje, izdelavo lutk in še marsikaj. Mentorice so znale poiskati prave in zelo različne bralne spodbude.

Festival je gostil tudi dva gosta iz tujine. Nemška pisateljica **Carolin Philipps** je za svoj mladinski roman *Bela kava in posipanec* (Miš, 2009) prejela leta 2000

nagrado UNESCO, mladi slovenski bralci pa poznajo tudi njeno delo *Made in Vietnam* (Miš, 2010). Pravkar je izšla še njena knjiga *Neizrekljivo* (Miš, 2015). Napisana je po resničnih dogodkih in govori o zlorabi. Pisateljica, ki v vseh svojih delih širi strpnost, je navdušila mlade bralce tudi s svojo osebno zgodbo, iz katere izhaja njena želja po večjem razumevanju in strpnosti med ljudmi.

Alen Meškovič je bosansko-danski pisatelj, ki je v najstniških letih izkusil begunstvo in zdaj ustvarja na Danskem v danskem jeziku. Njegov mladinski roman o mladosti v vojnem času *Ukulele jam* (Miš, 2015) je izšel že v Nemčiji, na Madžarskem, Hrvaškem in v Veliki Britaniji. Pisatelj, ki je na Slovenijo navezan tudi osebno, je v pogovorih pretresel najstniški svet udeležencev festivalskih prireditvev, kjer je nastopal. Mladi bralci so ga dojemali kot enega izmed sebi enakih, še posebej se je z neposrednostjo priljubil dekletom. In s svojim vzorom dokazal, da nič ni nemogoče.

Boštjan Gorenc Pižama, Carolin Philipps in Alen Meškovič (foto: Anže Miš)

Težko je izpostaviti posamezne festivalske dogodke, saj je bil vsak po svoje poseben in dragocen. Medgeneracijsko povezovanje se je z branjem del z vojno tematiko zopet izkazalo kot zanimiva izkušnja tako za stanovalce domov za upokojeince kot za učence, ki so izvajali bralne ure (OŠ Solkan in OŠ Rodica), pa tudi na prireditvi druženja s predstavniki Društva Peski v Tolminu.

Inkluzija je pomembna za ranljive skupine ter družbo nasploh, zanjo so si v okviru festivala prizadevali na: nastopu z Zvezdico zaspanko OŠ Kozara (šola s prilagojenim programom za otroke s posebnimi potrebami), prireditvi Varstveno vzgojnega centra v Tolminu 'Življenje v času vojne' ter pri sodelovanju OŠ Roje in Tretje OŠ Slovenj Gradec (tudi šoli s prilagojenim programom za otroke s posebnimi potrebami).

Knjižnica Domžale je skupaj s svojimi enotami zaključila letoletni projekt družinskega branja Pravljični Palček, s katerim vabi otroke in starše k branju in obiskovanju knjižnice. Otroci so ob zaključku poslušali pravljice, izdelovali bele golobe miru in prejeli bralno priznanje.

Odzivi na festivalske prireditve so bili odlični, veliko je srčnih mentoric, učiteljic, knjižničark, ki z veseljem sodelujejo in so jim organizatorji nadvse hvaležni. Cilj festivala namreč nikakor ni podiranje številčnih rekordov, več pomenijo nasmejani obrazi zadovoljnih mladih bralcev ob presenečenjih, ki jih pripravijo gostujočim ustvarjalcem, in več pomeni to, da vzamejo v roke knjigo, ki je morda drugače ne bi.

Boštjan Gorenc Pižama (foto: Anže Miš)

LEVSTIKOVE NAGRADE IN JUBILEJ ZALOŽBE MLADINSKA KNJIGA

Levstikove nagrade Mladinska knjiga podeljuje od leta 1949, od leta 1989 bienalno.

Ob petdeseti obletnici prve podelitve (1999) je Mladinska knjiga uvedla še nagrado za življenjsko delo, ki so jo do letošnjega leta prejeli: Kristina Brenkova, Marlenka Stupica, Kajetan Kovič, Ančka Gošnik Godec, Tone Pavček, Marjanca Jemec Božič, Dane Zajc, Jelka Reichman, Niko Grafenauer, Marjan Manček, Polonca Kovač, Matjaž Schmidt, Svetlana Makarovič, Kostja Gatnik, Neža Maurer, Danijel Demšar.

Seznam vseh dosedanjih Levstikovih nagrajencev je dostopen na spletnem naslovu: http://www.mladinska.com/knjige/knjizne_nagrade/levstikove__nagrade.

Tokratna podelitev Levstikovih nagrad je bila 10. junija ob 19. uri na Ljubljanskem gradu. Zaradi več pomembnih jubilejev Založbe Mladinska knjiga objavljamo tudi uvodni nagovor predsednika uprave **Petra Tomšiča**:

Gospo in gospodje, dragi prijatelji, sodelavci in nagrajenci, spoštovani in cenjeni gostje!

Prisrčno pozdravljeni in dobrodošli na slovesni podelitvi Levstikovih nagrad 2015, ki ima letos še poseben pečat – sovpada namreč z nizom pomembnih jubilejev naše hiše: 70-letnico Mladinske knjige, Cankarjeve založbe in otroške revije Ciciban, 50-letnico Trubarjevega antikvariata, pa tudi znameniti literarni junak maček Muri že vstopa v zrelo štirideseta leta ...

Nocoj ste z nami številni sodelavci in avtorji – pisatelji, pesniki in ilustratorji, pa uredniki, prevajalci, lektorji, oblikovalci, knjigarji, tržniki, sodelavci v podpornih službah ter ostali, ki ste pomembno sooblikovali in gradili to našo desetletja dolgo in uspešno skupno pot. Mnogih danes žal ni več med nami in nanje se v teh trenutkih spominjamo s posebno hvaležnostjo.

Vse te vidne in nevidne sledi, ki ste in so jih pustile številne generacije izjemnih posameznikov v slovenski knjižni, kulturni in s tem narodovi krajini, ostajajo trajne in zapisane v genom naroda. Postale so del naše identitete. V tem je vrednost in moč našega poslanstva ter vir navdiha za bodočnost.

Mladinska knjiga je že od samega začetka – ustanovljena je bila na Petrovo 1945. leta – zavezana predvsem otroški in mladinski literaturi. Prva knjižica »Ciciban čita« je v ustanovnem letu izšla v za takratne razmere neverjetnih 50.000 izvodih, že v prvem letu pa so mlade razveselili kar trije mesečniki – Ciciban, Pionir in Mladina. V svojem razvojnem loku je založba uspešno nadgrajevala svoj knjižni program tudi z deli iz domače in svetovne knjižne zakladnice za odrasle ter z izvirnimi in koprodukcijskimi deli s področij enciklopedike, priločnosti, izobraževanja in revij. V tem času so nastale imenitne knjižne zbirke – Sinji galeb (1952), Čebelica (1953), Kondor (1956), Velike slikanice (1967), Odisej (1974), Lirika (1970), Nova slovenska knjiga (1971), Premiki (1992) in druge. Njihovo odličnost potrjujejo številne generacije bralcev, ki so jim ostale zveste vse do današnjih dni.

Mladinska knjiga je v sedmih desetletjih svojega obstoja izdala čez 25.500 različnih naslovov knjig in publikacij v skupni nakladi 117 milijonov izvodov in preko kompleksnega trženjskega spleta in različnih prodajnih poti doma in v tujini neposredno nagovarja okoli 2 milijona bralcev, posredno, preko lastne in drugih knjigotrških in trgovskih mrež ter internetne prodaje pa je ta številka še veliko večja.

Založba se v razvojnem smislu intenzivno prilagaja novim trendom na področju bralne kulture in izobraževanja ter spremembam v ciljnih tržnih segmentih, povezanih zlasti z vedno bolj agresivnimi e-mediji in njihovo vseprisotnostjo, čeprav raziskave kažejo, da se osnovni principi uspešnega delovanja v založniški dejavnosti le ne spreminjajo tako hitro in da usoda knjige zaenkrat še ni ogrožena.

Če je bilo prvobitno poslanstvo Mladinske knjige povezano predvsem z otroško in mladinsko literaturo, pa je bila Cankarjeva založba od samega začetka usmerjena v literarni svet odraslih. Bila je prva založba prevodnega leposlovja z elitnimi zbirkami *Sto romanov*, *XX. stoletje* in *Nobelovci*. Pomembno je zaznamovala tudi družbeno angažiran revijalni prostor, saj je bila prva založnica *Nove revije*. Uveljavila se je z leksikalnimi izdajami, kot je na primer *Sova*, *slovarji* – lani je izšel obsežen *Slovar slovenskega knjižnega jezika* – ter z monografijami. Danes skrbno izbran in kakovosten program te založbe izdajamo v zbirkah *Moderni klasiki*, *Najst*, *S poti*, *Poezija*, *Čas misli* in *Bralno znamenje*.

V vseh teh letih so se v naših založbah rodile številne uspešnice – knjige, ki so tako rekoč ponarodele. Tako je Finžgarjev zgodovinski roman *Pod svobodnim soncem* izšel v skoraj 200.000 izvodih, *Vorančeve Solzice* v 180.000 izvodih, podobno skupno naklado je doživel *Atlas Slovenije*, naš letošnji slavjenec *Maček Muri* pa je bil natisnjen v 155.000 izvodih. Rekordno naklado preko 240.000 izvodov pa je do danes dosegel *Levstikov Martin Krpan* z legendarnimi ilustracijami *Toneta Kralja* iz leta 1954. To knjigo smo ob letošnji sedemdesetletnici uvrstili med izbrane jubilejne izdaje in je kot naše darilo in spomin na današnji dogodek namenjena tudi vsem vam, spoštovani gostje.

Seveda na tem mestu nimamo časa, da bi naštetili vse knjižne bisere, ki se po številu prodanih izvodov niso uvrstili v najožji vrh. Vsekakor pa gre za zavidljivo število ustvarjalnih presežkov s trajno vrednostjo, pri čemer imajo posebno in častno mesto knjige slovenskih avtorjev in ilustratorjev.

Te dosežke je treba vedno s ponosom izpostaviti in jim dati javno priznanje. Levstikove nagrade založbe Mladinska knjiga so bile prve založniške nagrade v povojnem obdobju in so bile leta 1949 ustanovljene predvsem z namenom, da bi spodbujale k ustvarjanju za mlade bralce. O njenem pomenu in vrednosti je pokojni pisatelj in glavni urednik Mladinske knjige v letih 1952–1972 Ivan Potrč zapisal sledeče: »Vendar danes moremo povedati, kako je Levstikova nagrada pomagala, da je pri nas nastala izvirna in vredna otroška knjiga, da je bila takšna knjiga potem tudi nagrajevana ter da je dobivala vredno mesto v našem založniškem delu.«

Temu bi težko kaj dodali. Levstikove nagrade za izvirno otroško in mladinsko leposlovje ter za življenjsko delo so praznik tudi danes. V imenu založbe in vseh, ki cenimo lepoto in odličnost v izvirnem otroškem in mladinskem literarnem in likovnem ustvarjanju zato iskreno čestitam vsem dobitnicam in dobitnikom letošnjih priznanj.

Spoštovani,

V veliko veselje mi je, da lahko danes, v tem jubilejnem letu in na slavnostnem dogodku ob podelitvi Levstikovih nagrad govorim o Mladinski knjigi. Cankarjevi založbi in Skupini Mladinska knjiga predvsem skozi prizmo ustvarjalnosti in našega izvornega poslanstva. V tem namreč vidimo moč in priložnosti za naprej. V tem smo dobri. To smo mi.

V pogovoru ob naši 60-letnici – pred desetimi leti torej – je Drago Jančar na vprašanje, »ali bo Mladinska knjiga ostala velika slovenska in malo manj velika evropska založba«, odgovoril sledeče: »Mislim, da jo še čakajo velike preizkušnje, nič ni gotovega v tem krasnem novem evropskem svetu. Po mojem bo zelo pomembno, ali bo razumela, da mora biti tesno

povezana s svojim slovenskim kulturnim okoljem, tako rekoč zakoreninjena vanj. Kdor se zanaša samo na biznis in na hitre učinke, tega zlahka odnese. To se je v evropskem svetu že velikokrat zgodilo. Jaz bi si seveda želel, da ostane velika, pomembna založniška hiša.«

Še bolj pa je zanimivo njegovo posvetilo ob našem takratnem jubileju, s katerim je z izbrano prisposodbo iz svoje knjige sklenil omenjeni pogovor: »Tako Dedalus govori Ikarju: 'Leti ... leti. Samo glej, da ne boš letel previsoko, sonce ti lahko ožge krila. In tudi prenizko ne smeš leteti, da ti jih morje ne zmoči. Če letiš previsoko, strmoglaviš. Če letiš prenizko, se potopiš.«

Desetletje je za nami. Desetletje, ki je več kot potrdilo te misli, ki ostajajo aktualne tudi za naprej.

Naj končam še z mislijo Kristine Brenkove, legendarne prve urednice naše založbe. Takole je rekla pred desetimi leti: »Mladinska knjiga je mlada kot roženkravt. Kako se je razrasla, toda kako hoče živeti v starem lončku!«

Naj torej cveti ta roženkravt še na mnoga leta in naj ne zapušča starega lončka!

LEVSTIKOVI NAGRAJENCI 2015 so: pisateljica **Svetlana Makarovič** za baladno pravljico *Mesečinska struna*, **Maja Kastelic** za ilustracije v avtorski slikanici *Deček in hiša* ter pesnik **Miroslav Košuta** in ilustrator **Zvonko Čoh** za življenjsko delo.

Utemeljitev

ŽIRIJA ZA IZBOR LEPOSLOVNEGA DELA v sestavi Maša Ogrizek, literarna kritičarka (predsednica žirije), Jože Zupan, profesor slovenskega jezika, in Irena Matko Lukan, urednica otroškega leposlovja, je nagrado namenila pisateljici SVETLANI MAKAROVIČ.

Baladno pravljico Svetlane Makarovič *Mesečinska struna* o izjemnem violinistu Tiborju lahko razumemo kot parabolo o umetnosti nasploh. Revni deček Tibor od očeta podeduje violino, ki pa ji manjka ena struna, zato iz nje ne more izvabiti lepe glasbe. Mati in sestra pričakujeta, da bo z igranjem zaslužil denar za preživetje in tako nadomestil očeta. A vsaka umetnost, ki se porodi zgolj iz eksistencialne nuje ali katerega koli drugega pragmatičnega vzgiba, je lahko le škripajoča, opotekajoča se. Manjkajoča četrta struna je najpomembnejša: navdih. Ne gre le za umetniško genialnost, za virtuoznost, ampak za človeško odprtost, ki vznikne, ko smo najbolj ranljivi.

Čarobno struno, spleteno iz najsvetlejšega luninega žarka, prezebli deček Tibor prejme na očetovem grobu, ko je že povsem obupan. Resnična umetnost je dragocen dar. Potrebuje svobodno zvezdnato nebo, ne pozlačene družbene moči, umetniških institucij in zapovedane estetike. Tibor postane izvrsten violinist in dar, prejet od lune, radostno razdaja naprej. Z lepoto glasbe gane in osrečuje ljudi. Sprva vse po vrsti, brez razlik. A sčasoma ga denar in slava, ki si ju priigra z violino, zaslepita. Umetnost zanj ni več dar(ilo), ampak orodje, s katerim ne povzdiguje le sebe, ampak začne gledati na družbeni status, razdeljevati ljudi na tiste, vredne njegove pesmi, in one, ki je domnevno niso vredni. Tibor tako presliši prošnjo ubogega muzikanta, naj mu pred smrtjo poslednjič zaigra, pred vojvodo pa poljubi tla. S tem potepta edine kriterije, ki jih priznava umetnost: dobro, lepo in resnično.

Mesečinska struna je pravljica, po Svetlanino svetla, močna, lepa in obenem neprizanesljivo ostra. Tiborjeva pohlepna mati in ošabna sestra spominjata na Pepelkino grdi sestri, Tibor pa se podobno kot Pepelka s kočijo odpelje na dvorni ples. Ko ponižno poklekne pred nogami vojvode, se čarovnija razblini in njegova violina onemi. A v nasprotju z grimmovskimi pravljičami Tibor ne dobi druge priložnosti. Če izdaš veličastni navdih, izdihne za vselej.

Svetlana Makarovič je bila rojena 1. januarja 1939 v Mariboru. Je pesnica, pisateljica, igralka, ilustratorka in šansonjerka. Leta 1968 je diplomirala na AGRFT v Ljubljani. Bila je igralka v MGL, od leta 1970 je svobodna umetnica. Ustvarila je mnogo del za otroke, mladino in odrasle. Njena mladinska besedila so postala del sodobne klasike in mladinskega kanona in imajo posebno mesto v zgodovini slovenske mladinske književnosti. Poleg poezije in proze se je uveljavila tudi v radijskih in lutkovnih igrah za otroke ter dramah za odrasle. Ima eno najobsežnejših bibliografij med Slovenci (napisala je več kot 300 knjižnih del). Piše tudi kolumne in eseje o družbenih razmerah, o vrednotah in etiki. Njeno pisanje in delovanje pomembno sooblikujeta slovenski kulturni prostor že več kot petdeset let. Njena izrazita osebna poetika temelji na tradicionalnih pesniških sredstvih; ljudsko pesništvo ji predstavlja način, kako izraziti eksistencialne stiske sodobnega človeka. V svojih prozih delih za mladino je oblikovala samosvoj slog, za katerega so značilne živali, arhetipi, motivi iz ljudskega pripovedništva, mitološki liki ... Napisala je mnogo sodobnih živalskih pravljic ter fantastičnih pripovedi. Njena poezija za otroke je izbrušena in mnoge njene pesmi so skoraj ponarodele. Nekaj njenih del, namenjenih otrokom, je bilo posnetih tudi na zvočne kasete (*Pekarna Mišmaš*, *Sapramiška*, *Čuk na palici*, *Mali kakadu*, *Sovica Oka* in druge). V njenem pravljicnem svetu se poleg pravih živali pojavljajo tudi izmišljene zverinice (npr. *Kosovirja na leteči žlici*, 1974), s čimer je ustvarila izvirno inačico sodobne živalske pravljice. Mnoge od zgodb so v njenih dramtizacijah zaživele tudi v gledališču, sama je uglasbila tudi svoje pesmi za otroke (npr. *Čuk na palici*, 1986). Z LGL je sodelovala na več načinov – pisala in uglasbila je pesmi, pisala in prirejela je besedila, snovala likovno podobo lutk in scene ter odigrala katero od vlog (njena lutkovna igra *Sapramiška* je bila uprizorjena več kot 1600 krat). Sodelovala je pri enaintridesetih predstavah; gostovala je tudi v tujini. Za svoj umetniški opus je prejela mnoge nagrade, med drugim leta 2000 Prešernovo nagrado in leta 2011 Levstikovo nagrado za življenjsko delo.

Svetlana Makarovič

Maja Kastelic

ŽIRIJA ZA IZBOR IZVIRNE ILUSTRACIJE v sestavi Miklavž Komelj, umetnostni zgodovinar, pesnik, prevajalec (predsednik), ilustratorka Suzi Bricelj in likovni urednik pri Mladinski knjigi Pavle Učakar je nagrado namenila ilustratorki MAJI KASTELIC.

Avtorska slikanica Maje Kastelic *Deček in hiša* je subtilna umetnina, ki likovno popolno in sporočilno večplastno omogoča vstop v misterij stare hiše neznanega – in vendar vsakomur, ki to slikanico odpre, znanega – mesta. Deček med vrati stare hiše na Andersenovi ulici opazi mucka, ki ga prijazno gleda – in nato od slike do slike sledi mucku skozi hišne prostore, v katerih lahko razbiramo sledi preteklosti, naslove knjig, ki vabijo k branju, reference na izročilo knjižne ilustracije in skrivnostne namige, kakršen je napis na steni v veži: »Daj priložnost usodi.« Na podstrešju deček sreča deklico, ki spušča papirnate avione, in na koncu knjige se pogled odpre v nebo nad mestom, kjer se papirnati avioni pomešajo med ptice. Toda če bi zgodbo, ki je vsebovana v tej knjigi, hoteli povedati z besedami, ki bi jo povzele zgolj na ravni medčloveških odnosov, bi ji vzeli skrivnostno napetost, ki je dosežena s čisto likovnimi sredstvi. V tej knjigi lahko prepoznavamo veliko ljubezen do detajlov, toda tisto, kar ustvarja največjo napetost, ni narativnost, ampak sledenje čisti svetlobi. Očarljivost te knjige, ki z romantičnim »magičnim realizmom« evocira lepoto minulih časov, presega vsako nostalgичnost in dobiva metafizično dimenzijo, vzpenjanje proti vrhu skrivnostne hiše pa postaja metafora vzpona duše. Obenem ta čudovito lepa in s precizno inteligenco zasnovana knjiga nevsiljivo pripoveduje o imaginaciji, ki ni pobeg pred realnostjo, ampak sila, ki oblikuje in preoblikuje realnost.

Maja Kastelic je bila rojena 25. septembra 1981 v Novem mestu. Diplomirala je iz slikarstva na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje, znanstveni magistrirala pa je opravila iz filozofije in teorije vizualne kulture na Fakulteti za humanistične študije v Kopru. Kot slikarka in ilustratorka je samozaposlena v kulturi, je avtorica brezbesedne slikanice *Deček in hiša*, teoretičnega dela o statusu umetnika (Pravi umetnik, Inštitut ALUO, Ljubljana 2010) in več samostojnih slikarskih razstav ter soavtorica *Pojmovnika slovenske umetnosti* (Študentska založba, 2009) ter več skupinskih razstav.

Maja Kastelic je umetnica, ki je s knjižno ilustracijo odkrila način, kako spojiti dve svoji veliki ljubezni – besedilo in risbo. Leta 2012 je dobila priznanje Hinka Smrekarja za prve ilustracije o dečku in hiši, leta 2014 je za ilustracije iz knjige *Deček in hiša* prejela še plaketo Hinka Smrekarja.

ŽIRIJA ZA ŽIVLJENJSKO DELO v sestavi Bojan Švigelj, glavni urednik (predsednik komisije), Andrej Ilc, vodja uredništva za leposlovje, Pavle Učakar, likovni urednik, in Irena Matko Lukan, urednica otroškega leposlovja, je nagradi za življenjsko delo namenila pesniku MIROSLAVU KOŠUTI in ilustratorju ZVONKU ČOHU.

Utemeljitev nagrade za življenjsko delo Miroslavu Košuti

Miroslav Košuta v svojih pesniških zbirkah za otroke upesnjuje različne prizore in dogodke iz sveta otrok in živali ter številne motive iz narave in urbanega okolja. Njegove pesmi so polne igrivosti, razposajene domišljije in očarljivosti. Napisane so v lahkotnem melodičnem ritmu, v katerem pozvnanjajo številne zvočne in besedne igre. S svojim mojstrstvom Miroslav Košuta otroke in mlade lahkotno popelje v svet poezije ter vzbuja ljubezen do slovenske besede. Njegove pesmi se igrajo in veselijo, se čudijo in sprašujejo o domu in življenju, odkrivajo mnogotere pomene in postavljajo vprašanja. So razposajene in hudomušne. Pripovedujejo o

majhnih otrocih in živalih – o miškah, mucah, zajčkah, medvedkih, ježkih, žabicah, račkah in pticah. V njih se srečamo s pravljicnimi prizori in domisljicami ter z izkušnjami iz otrokovega vsakdanjika. Miroslav Košuta se s pesmimi z lahkoto približa otroški duši, otrokovemu spoznavnemu in domišljjskemu svetu. Kot je zapisal Niko Grafenauer v knjigi *Križada*, »pa so nekatere Košutove pesmi otožne in zamišljene, ker se v njihovem ozadju stiska tiha skrb ali misel, ki se dotika usode slovenskih otrok v zamejstvu. Predvsem pa je v pesmih čutiti utrip doživetij in prigod, ki izvirajo iz pesnikovega družinskega življenja in okolja. Vse skupaj se zrašča v slikovito, radoživo in pesniško prepričljivo besedovanje o neponovljivi sproščenosti in doživljajski pristnosti slehernega otroštva. Njegove pesmi vnašajo vedrino v vse tisto, kar nas obdaja z vsakodnevnimi skrbmi in dolžnostmi, v hitenje časa, v katerem se pehamo za velikimi ali drobnimi življenjskimi cilji in potrebami, pri čemer ne znamo in ne umemo za hip zastati in se ozreti okrog sebe. Kakšna lepota! Lepota naivne prisrčnosti in zaupljivosti, ki sta znamenje odprte duše, brez katere ni resničnega otroštva.« Nekatero pesmi Miroslava Košute so zaradi živosti, prisrčnosti in priljubljenosti ponarodele, veliko pa so prispevale tudi k ohranitvi slovenske besede v zamejstvu. Besedila Miroslava Košute so del klasike slovenske književnosti za otroke: izbrušene umetnine, mogočen in trajen opus, ki nagovarja tako otroke kot odrasle.

Miroslav Košuta se je rodil pred skoraj osemdeseti leti (11. marca 1936) v Križu nad Trstom. Poznamo ga kot pesnika, pisatelja, dramatika, prevajalca, urednika, novinarja in dramaturga. Diplomiral je na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je študiral primerjalno književnost in literarno teorijo. Po diplomi se je zaposlil kot novinar in urednik kulturnih oddaj na ljubljanskem radiu. Bil je tudi med pobudniki in prvi urednik znamenite radijske oddaje *Spoznavajmo svet in domovino*. Po skorajda petnajstih letih se je 1969 vrnil v Trst, kjer je bil najprej tri sezone dramaturg Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, nato je nekaj let pri Založništvu tržaškega tiska urejal revijo *Dan*, ki je bila mesečna priloga *Primorskega dnevnika*. Nato se je vrnil v Slovensko stalno gledališče v Trstu, kjer je bil vse do upokojitve (več kot dvajset let) ravnatelj in umetniški vodja.

Njegova lirika izvira iz obmorskega in kraškega sveta, je impresionistična, mediteransko razgibana, intimistično erotična in trpko razmišljujoča o slovenstvu, nato se umirja v bolečini, srečanju s smrtjo in nostalgicnem spoznanju. Piše tudi gledališke songe, epigrame in otroške pesmi. V dramatici se je posvečal mladinskim igram ter radijskim igram za otroke in odrasle. Je avtor številnih kritik, esejev in radijskih komentarjev. V slovenski jezik prevaja leposlovna dela iz italijanskega in španskega jezika. Prejel je več nagrad, med njimi nagrado Prešernovega sklada leta 1978, Levstikovo nagrado leta 1988, nagrado vstajenje leta 2001 in Prešernovo nagrado 2011.

Utemeljitev nagrade za življenjsko delo Zvonku Čohu

S svetom, kot ga običajno vidimo, je nekaj narobe. Vsaj tako nam dopoveduje Zvonko Čoh. On ga vidi čisto drugače. Zanj je vse skupaj en sam hec. Njegovi junaki so utrpani, živali nič manj. Smešni so hribi in pokrajine, pa stroji in hiše, zmaji in škrtarje ali pa zaljubljeni povodni mož. A ko gledamo njegove podobe, od silnega humorja in huronskih situacij niti ne opazimo, kako natančno in odlično je vse skupaj upodobljeno. Vse je naslikano brezhibno. Izvrstno poznavanje in izvedba klasičnega slikarskega metjeja pa – nenavadno – še poudari smešnost situacij. Gore in gozdovi so pogosto naslikani v nekoliko baročni maniri. Dramatične kombinacije temnih delov z umetelnimi osvetlitvami ustvarjajo globino prizo-rišč, ki jo danes le še redko srečamo. Zvonko Čoh je pri slikanju smrtno resen in vesten. Včasih slika bolj ekspresionistično, drugič bolj simbolistično, a to počne prejkone, le za

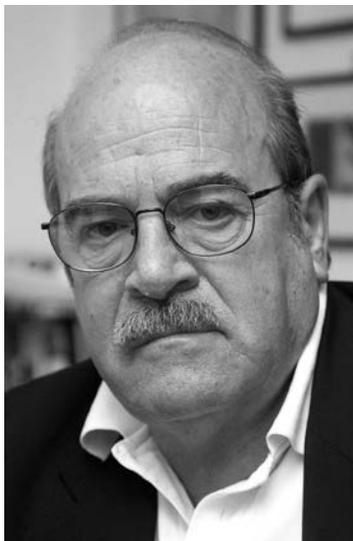
svojo dušo, kot nekakšne lastne vaje v slogu. Če kdo to opazi, je odlično, če ne, je pa tudi prav. A s to resnostjo – obrtno perfekcijo, kot sam pravi, doseže, da njegovi rahlo zmešani junaki postanejo še bolj živi in smešni.

Zvonko Čoh je pronicljiv in inteligenten videc, ki si želi zmeščati ta neznosno zateženi svet in ga narediti malce bolj prijaznega za življenje, tako odraslim kot njihovim otrokom. Ko povzroča smeh, bralcem sporoča, da se, čeprav je včasih hudo, s smehom veliko lepše živi.

Zvonko Čoh je bil rojen 7. avgusta 1956 v Celju. V Rogaški Slatini je končal osnovno šolo, v Ljubljani pa Srednjo šolo za oblikovanje. Slikarstvo je študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je leta 1981 diplomiral. Na ljubljanski specialki je nadaljeval študij slikarstva pri profesorju Štefanu Planincu. Že v času specialke se je začel ukvarjati z risanim filmom in ilustracijo.

Ustvaril je več kratkih risanih filmov (*Poljubi mehka me radirka*, 1984, *Po-skušaj migati dvakrat*, 1986, z Milanom Eričem) in prvi slovenski celovečerni risani film *Socializacija bika* (1998, z Eričem); je tudi avtor TV-spotov in reklam. Uveljavil se je tudi kot knjižni ilustrator mladinskih, v zadnjem času pa predvsem otroških del, ki so izšle v knjižnih izdajah (približno sto) in v periodičnem tisku. Redno ustvarja za založbo Mladinska knjiga in za revije *Ciciban*, *Cicido*, *Kekec* in *Galeb*. Najraje ilustrira knjige Andreja Rozmana Roze (*Rimanice za predgospodiče*, 1993, *Mali rimski cirkus*, 2001, *Urška*, 2010). Med njegovimi znanimi ilustracijami je več izdaj *Enci benci na kamenci* (slovensko ljudsko izročilo), pa zgodb o Kekcu ter številne druge; samo za založbo Mladinska knjiga je Čoh ilustriral več kot petdeset knjig.

Za svoje delo je prejel več nagrad, med njimi zlato pero Beograda (1983), Levstikovo nagrado (1988 in 1999), leta 1995 priznanje Hinka Smrekarja in leta 2002 nagrado Hinka Smrekarja ter dve plaketi Hinka Smrekarja 2006 in 2010, leta 2003 nagrado najlepša slovenska knjiga za otroke in leta 2004 ter 2011 nagrado izvorna slovenska slikanica. Leta 2004 je bil uvrščena na Častno listo IBBY (IBBY Honour List).

Miroslav Košuta

Zvonko Čoh

Ob podelitvi nagrade za življenjsko delo je imel **Miroslav Košuta slavnostni govor**, ki se je obiskovalcev prireditve močno dotaknil, zato ga ponujamo v branje:

Spoštovani,

najprej hvala založbi za priznanje, čeprav nagrada za življenjsko delo zveni kot pika končnega poglavja, a eminentna pesnica nam nocoj dokazuje, da temu ni vedno tako. In hvala predsedniku Petru Tomšiču za vabilo, da spregovorim ob tem trojnem jubileju.

Minilo je pol stoletja in še nekajkrat po dvanajst mescev, odkar sem zbral toliko poguma in se povzpел po ozkem stopnišču v Čopovi ulici; morda stopnišče ni bilo ozko, pač pa tesnobno zaradi strahu, kako se bom znašel pred tovarišico Zorko Peršič. Čeprav sem do prve objave v Cicibanu moral zoreti še kakšno leto, naj kar tu omenim dva uredniška stebra Mladinske knjige, Kristino Brenkovo in Nika Grafenauerja, ki brez njiju ne bi bil nocoj med vami.

Kaj in kakšna je bila naša mladinska književnost še v prvih povojnih letih, pove že dejstvo, da jo je literarna zgodovina odpravila s pristavkom »piše otroške pesmi« ali »piše tudi za mladino«. Zdaj se je ta literatura prebila v ustvarjalni vrh, da je celo Društvo slovenskih pisateljev dobilo sekcijo mladinskih avtorjev. Zato sem ponosen, da sem bil med tistimi, ki smo orali ledino, ne glede na globino svoje brazde. Njiva bogato rojeva, ker so vanjo sejali skoraj vsi povojni slovenski pesniki, tudi na prozi namenjenih predelih. To seveda ni samo zasluga založbe, a lahko tvegamo trditev, da brez Mladinske knjige vsega tega ne bi bilo.

Kljub pas stiskajočemu času naj se zamislijo politika, gospodarstvo in sleherni posameznik v naši družbi o pomenu knjige in kvaliteti vanjo vložnega dela pesnikov in pisateljev, slikarjev, ilustratorjev, urednikov in tiskarjev, prodajalcev in vseh posrednikov, do mentorjev, učiteljev in profesorjev, knjižničarjev, literarnih zgodovinarjev, kritikov in novinarjev. Potrebno je, da se ta zavest zarase pod kožo nam vsem in tistim, ki knjigi režejo kruh, še posebej.

Kaj vse je od Mladinske knjige poletelo v svet, od nebogljenih čebelic do ponosnih kondorjev! Nebogljениh, a v mogočnih rojih, v tisočih in tisočih izvodov, in kondorjev, ki smo z njimi motrili svetovno književnost iz kritičnih višin. Govorim seveda o časih, ko založb ni bilo za vse prste, a ne moti me plejada novih založnikov, skrbi me število izvodov posamičnih tiskov, ki je največkrat komaj za pokušino ali za avtorjeve sorodnike in prijatelje, če jih nima preveč.

Potrebni smo založb, ki pokrivajo ves slovenskih prostor, programsko in prodajno, založb z ugledom doma in v tujini, da lahko suvereno nastopajo v svetu kot posrednice slovenske umetnosti in kulture, kot je že v preteklosti — med drugimi, a v prvi vrsti — to počela prav založba Mladinska knjiga.

Rodil sem se v senci črnega oblaka, kar me je zaznamovalo z ljubeznijo do prepovedanega jezika. Zato pa me je življenje poplačalo z renesanso prav v tem jeziku otrokom namenjene pisane besede, ponujane kot pečen kostanj v časopisnih škrnicljih, a tudi kot biseri v žlahtnih šatuljah in dragocenih tiskih velikih mojstrov.

Sedemdeset let globokih korenin, tradicije in kvalitete! Zdaj pa slišim samo o razprodajah in da se je celo zastavilo vprašanje usode Mladinske knjige. Zdaj, ko imamo svojo državo, naj nimamo več svoje založbe? Kdo pa naj iz cicibanov oblikuje državljanje? Tuj kapital ali slovenska šola in slovenska knjiga?

Slovenska, čeprav ali prav zato, ker je slovenskega vsak dan manj. Ne le knjiga v slovenskem jeziku, ampak knjiga s slovenskim srcem. Saj se kot narod nismo utemeljili z orožjem na bojnem polju, ne s podjetnostjo na gospodarskem, pač pa s kulturo, z jezikom, s poezijo!

Ampak danes je ta veseli dan: Založba z veliko začetnico je zdaj in tu, že sedemdeset let in še vedno!

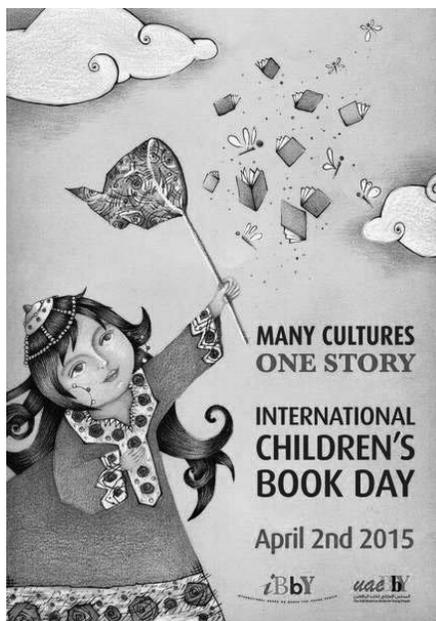
Ne vidim ga, a zdi se mi, da je med nami tudi sam Primož Trubar, ponosen na svoj Abece-darium in kar mu je v stoletjih sledilo. Nismo zaman skrivali knjig celo v sodih!

IBBY NOVICE

2. APRIL 2015 – MEDNARODNI DAN KNJIG ZA OTROKE

(Vse dostopno na: <http://www.ibby.si>)

Letošnjo poslanico je pripravila IBBY sekcija Združenih arabskih emiratov (UAE), Nasim Abaeian je narisala plakat, Marwa Obaid Rashid Al Aqroubi pa je napisala besedilo, ki ga je v slovenščino prevedel pesnik Milan Dekleva.

Marwa Al Aqroubi

mного kultur ena zgodba

»govorimo veliko jezikov prihajamo iz različnih sredin a delimo si iste zgodbe«

tuje zgodbe ... domače zgodbe
isto zgodbo povedano
z različnimi glasovi v različnih
barvah
zgodbo ki ostaja enaka ...
začetek ...
zaplet ...
in konec ...
isto zgodbo ki jo vsi poznamo in jo
imamo radi
vsi smo jo slišali
v različicah različnih glasov
vedno enako zgodbo ...
v njej živijo junak ... princesa ... in
hudobec
ni važen jezik niso važna imena
ali obrazi
vedno gre za isti začetek
zaplet
in zaključek
vedno isti junak ... princesa in
hudobec
ki nas spremljajo
nam šepetajo v sanjah
nas zazibajo v sen
že davno so utihnili
a za večno živijo v naših srcih
ker nas skupaj vodijo v deželo
skrivnosti in domišljije
kjer se različne kulture zlijejo v eno
zgodbo

*(Iz angleščine prevedel
Milan Dekleva)*

Marwa Obaid Rashid Al Aqroubi, predsednica Izvršnega odbora IBBY sekcije Združenih arabskih emiratov (UAEIBBY), je ena najvidnejših osebnosti na področju izdajanja in promoviranja mladinskih knjig v Združenih arabskih emiratih. Je pomembna sodelavka pri promociji Etisalat Award, ene pomembnejših nagrad za arabsko otroško literaturo, in pri bralnosodbujevalni kampanji »Beri, Sanjaj, Ustvarjaj«, ki jo je osnovala IBBY sekcija Združenih arabskih emiratov, da bi spodbudila otroke k branju, pisanju in ustvarjalnosti. V okviru te kampanje redno sodeluje v bralnih srečanjih za otroke, da bi spodbudila njihovo zanimanje za knjige. Na mednarodnem nivoju je članica Svetovalnega odbora Sharjah-IBBY Fund, ki namenja sredstva za razvijanje bralne kulture in zagotavljanje knjig otrokom v predelih Srednje Azije in Severne Afrike, katerih

življenja so bila ogrožena v vojni, neprijaznih družbenih razmerah ali naravnih katastrofah. Pred kratkim je bila članica visokega obiskovalca emirata Sharjah v begunskem centru v Jordaniji, in sicer ob odprtju knjižnice »Veliko srce«, ki so jo osnovali s 3000 knjigami kot podporo begunskim otrokom iz Sirije. Al Aqroubi je diplomirala iz informacijskih znanosti na Univerzi Zayed v Dubaju in bila nekaj časa managerka v pisarni šejkove soproge Sheikhia Bodour bint Sultan Al Qasimi, ki je osnovala prvo založbo otroške literature v Združenih arabskih emiratih. Toda odkar je izdala svojo prvo knjigo z naslovom Ahmed El Helou (Sladki Ahmed), v kateri raziskuje dediščino in tradicijo Združenih arabskih emiratov, se Al Aqroubi posveča predvsem pisanju otroških knjig in promociji branja med otroki.

Nasim Abaeian

se je rodila leta 1980 v Isfahanu v Iranu, otroštvo in čas osnovne šole je preživel v italijanski Genovi, v umetniškem okolju, polnem ustvarjalnih spodbud. Leta 2003 je diplomirala iz vizualnih komunikacij na ameriški univerzi v Sharjahu in nadaljevala postdiplomski študij v ZDA (na Savannah College of Art and Design). Danes avtorica deluje na fakulteti za umetnost in dizajn na Univerzi Zayed v Dubaju in dela tudi kot samostojna ilustratorka otroških knjig.

52. SEJEM OTROŠKIH KNJIG V BOLOGNI IN 23. BOLOGNA PO BOLOGNI

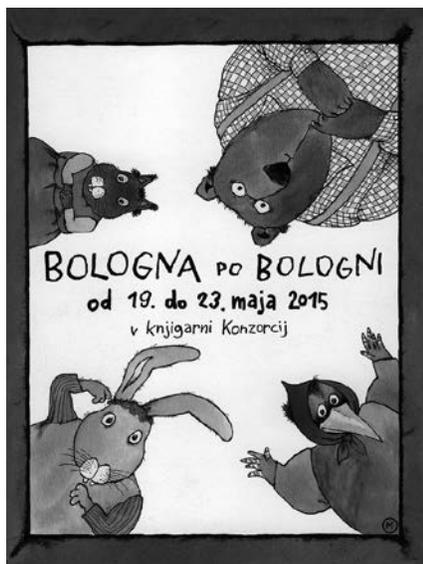
Letošnji sejem otroških knjig v Bologni je potekal od 30. marca do 2. aprila. Razstavljalo je 1.200 založb iz 77 držav, obiskovalcev je bilo okrog 35.000, kar je 15 % več kot leto poprej (obisk tujih obiskovalcev se je povečal za 10 %). Na različnih prireditvah, seminarjih, delav-

nicah, pogovorih idr. je prisostvovalo okrog 12. 000 udeležencev. Slovenijo so predstavljali Javna agencija za knjigo RS in založbe Mladinska knjiga, Morfem ter Miš.

Bolonjski sejem, ki obstaja od leta 1963, se je letos promoviral kot BREZ-

MEJEN (Unlimited), saj je z različnimi sektorji predstavljal neizmerne možnosti na sodobnem, hibridnem področju mladinske literature in branja.

Častna gostja letošnjega sejma je bila **Hrvaška**, ki se je predstavila pod skupnim naslovom Living Waters, living Stories/Žive vode, žive zgodbe. Gre za živo vodo, ki oživlja in pomlajuje pravljичne junake ... za živo vodo, ki oživlja zgodbe. Hrvaška se je – kot je običaj – predstavila z razstavo ilustracij in s knjigami svojih najboljših ustvarjalcev ter s številnimi prireditvami na sejmu, pa tudi z glasbenimi in drugimi dogodki v mestu Bologna. Na profesionalnih srečanjih so se hrvaški ilustratorji, avtorji, prevajalci in založniki srečali s kolegi iz mednarodnega prostora in razpravljali o naslednjih temah: je prevedena slikanica (vedno) boljša od domače; otroci in novi mediji v 21. stoletju; slikanica v izobraževanju; bralne kampanje za mladino; izkušnje pripovedovanja pravljic in odziv otrok nanje idr.

Tudi na naši Bologni po Bologni s podnaslovom »**Knjige brez meja**« smo Hrvaški in prevajanju namenili posebno

pozornost; na plakatu letošnje Bologne po Bologni je bila naslovna ilustracija Marjana Mančka iz slikanice *Zrcalce* (Mladinska knjiga, 1980, 2009) hrvaškega pisatelja Grigorja Viteza.

Hrvaški umetnik Svetlan Junaković je bil v petčlanski žiriji pri izboru ilustracij za osrednjo razstavo na sejmu. Avtor ilustracije na platnicah kataloga je brazilski umetnik Roger Mello (1965), dobitnik Andersenove nagrade 2014. Na razstavi ilustracij – le-ta ima svoje osrednje mesto na sejmu od leta 1967 – se je predstavilo 75 ilustratorjev s 375 ilustracijami. Med 3190 so izbrali tudi slovensko ilustratorko Majo Kastelic oz. ilustracije iz njene slikanice brez besed *Deček in hiša* (Mladinska knjiga, 2015). Ta slikanica je na predlog Slovenske sekcije IBBY bila podarjena mladinski knjižnici v begunskem centru na otoku Lampadusa (projekt strokovno vodi italijanska sekcija IBBY).

Na sejmu so opozarjali tudi na 50-letnico letošnjega Bienala ilustracij v Bratislavi (BIB), na 150 let *Alice v čudežni deželi* angleškega pisatelja Lewisa Carrolla (razstava prevodov in najboljših izdaj z vrhunskimi ilustratorji), posebne pozornosti sta tako kot zmeraj bila deležna razstavna prostora Mednarodne mladinske knjižnice iz Münchna in Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY).

Paviljon 22 je bil prava mednarodna knjigarna z vsemi nagrajenimi knjigami, finalistkami in mnogimi drugimi odličnimi knjigami. V znamenju otroških knjig je bilo tudi mesto Bologna z mnogimi prireditvami s področja mladinske književnosti in branja, z ustvarjalnimi delavnicami za otroke in družine, razstavami, glasbenimi prireditvami itd.

Nagrade:

Nagrado BOLOGNA RAGAZZI DIGITAL AWARD je prejel 3D z naslovom *My Very Hungry Caterpillar/Moja*

zelo lačna gosenica (StoryToys, Dublin, Irska), tekst in ilustracija Eric Carle (po slikanici *Zelo lačna gosenica*, ki je nastala leta 1969).

Nagrada BOLOGNA RAGAZZI AWARD je bila letos podeljena petdesetič. Njen jubilej so obeležili s pregledno razstavo nagrajenih knjig za vsako leto posebej, ki je potrjevala izjemno ustvarjalnost na področju mladinskih knjig na vseh koncih sveta, tako besedil kot ilustracij in oblikovanja.

Kot že nekaj let so bile letošnje nagrade podeljene v štirih kategorijah:

FICTION/Leposlovna knjiga

Lizi Boyd: *Flashlight/Žepna svetilka*. Ilustr. avtor. San Francisco (ZDA): Chronicle Books, 2014.

NON FICTION/Informativna (poučna) knjiga

Anne-Margot Ramstein: *Avant après/Prej potem*. Ilustr. Matthias Aregui. Paris (Francija): Albin Michel Jeunesse.

NOVI HORIZONTI

Ruth Kaufman: *Abecedario/Abecednik*. Ilustr. Buenos Aires (Argentina): Diego Bianki. Pequeño Editor, 2014.

OPERA PRIMA

Maria Ana Peixe Dias in Inês Teixeira do Rosário: *Lá fora/Tam*. Ilustr. Bernardo P. Carvalho. Carcavelos (Portugalska): Planeta Tangerina, 2014.

Books&Seeds/Knjige&semena

Bolonjski sejem je kot uradni partner Expo Milano 2015, ki poteka pod naslovom Nahraniti planet, energija za življenje (Feeding the Planet, Energy for Life), osnoval projekt Biodiversity Park (1. maj do 31. oktober 2015) in v sklopu

tega nagrado, s katero želi spodbuditi produkcijo kakovostnih knjig na temo hrane in njenega pridelovanja. Žirija, ki ji je predsedovala pisateljica Sussanna Tamaro (v slovenščini imamo med drugim prevod njenega mladinskega romana *Srce iz špeha*), je nagrado podelila knjigi

Gaëtan Dorémus: *Frigo vide/Prazni hladilnik*. Ilustr. avtor. Paris: Seuil Jeunesse, 2009.

Značilnosti prvonagrajenih knjig, finalistk in tudi mnogih drugih knjig oz. opazni trendi:

- pogosto slikovno prevladuje nad besedilnim (veliko je slikanic brez besed),
- precej je tridimenzionalnih slikanic,
- knjige z dodatki (igračice, gradiva za poustvarjanje, vizualni in digitalni dodatki),
- povezovanje z drugimi umetnostmi (slikarstvo, glasba ... umetnostne galerije),
- reprinti, ponatisi, na novo ilustrirana besedila ... osupljive izvirne novosti, slikanica ni knjiga izključno za otroke,
- klasični avtorji, krajšave in priredbe ... fascinantne izdaje klasikov (nekateri književni junaki kot da so večni),
- veliko novih ustvarjalcev,
- poučne knjige z vseh področij znanja, z mnogimi e-povezavami,
- večkulturnost, večjezičnost, ohranjanje naravne in kulturne dediščine,
- vojna, posledice vojne, begunstvo, brezdomstvo,
- zdrava hrana, samooskrba ... naravoslovje,
- pomen pismenosti in literature, pripovedovanje ... pomen zgodbe.

Z izborom približno 350 slikanic smo na že tradicionalni prireditvi **Bologna po Bologni** poskušali predstaviti vse to in obenem ponuditi res najboljše in

najzanimivejše branje slovenskim (mladim) bralcem.

Za odprtje razstave smo pripravili mednarodno strokovno konferenco, na kateri so slovenski in hrvaški strokovnjaki spregovorili o izvorni in prevodni otroški in mladinski literaturi. Namenjena je bila strokovni javnosti, torej knjižničarjem, založnikom, urednikom, profesorjem, študentom in vsem, ki so povezani z otroško in mladinsko literaturo. Uvodne pozdravne govore so prispevale: mag. Iva Premerl, direktorica Mladinske knjige Trgovine, mag. Jelka Gazvoda, direktorica Mestne knjižnice Ljubljana, in Vesna Terzić, veleposlanica Republike Hrvaške v Sloveniji. V strokovnem delu so sodelovali: dr. Dragica Haramija (Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru), Natalija Dragoja (Knjižnica mesta

Zagreb), mag. Darja Lavrenčič Vrabec (MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, Oddelek za otroke in mladino KOŽ), dr. Veronika Rot Gabrovec (Filozofska fakulteta v Ljubljani in Bralno društvo Slovenije) in mag. Tilka Jamnik (Slovenska sekcija IBBY). Na okrogli mizi, ki jo je vodil dr. Igor Saksida (Pedagoška fakulteta v Ljubljani), pa so sodelovali: Katja Stergar (Javna agencija za knjigo), Irena Miš Svolfšak (Založba Miš), Natalija Dragoja, dr. Dragica Haramija, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, dr. Nada Grošelj (prevajalka) in Kašmir Huseinović (založba Kašmir Promet iz Zagreba).

<http://www.bookfair.bolognafiere.it/en/the-best-venue-for-childrens-publishers-to-meet/878.html>

http://www.mladinska.com/knjigarna_konzorcij/bologna_po_bologni

BRALNOSPodbUJEVALNA AKCIJA NA TEMO SVETLOBA

Tudi ob letošnjem 2. aprilu smo pripravili bralnospodbujevalno akcijo. Pobudnika in krovna organizatorja sta bila tako kot prejšnji dve leti Slovenska sekcija IBBY in MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Soorganizatorji so bili: Bralno društvo Slovenije, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, DSP – sekcija za mladinsko književnost in Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*. Ob letošnjem mednarodnem letu svetlobe smo jo namenili branju različnega gradiva na temo svetlobe. Osnova je bil obsežen nabor gradiva, ki ga je pripravila MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, in ga razstavila pod naslovom »Svetloba – slika – sporočilo« v MKL, Knjižnici Otona Župančiča. Odprtje razstave je bilo 2. aprila, na svečani

prireditvi z naslovom Sijaj, sijaj, sončece so sodelovali otroci iz vrtca Ledina in pravljíčarka Anja Štefan.

Avtor razstave **Vojko Zadavec**, sodelavec MKL, Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo, je takole zapisal:

Pojem svetloba zavzema osrednje mesto človeštva. Človeku/bitju omogoča življenje, človeku/mislečemu bitju pa je preprosto čutno zaznavo razvila v doživljanje in misel. Zato razstava želi govoriti o treh razsežnostih tega pojma.

Druga razsežnost je psihološka. To je posrečen spoj lastnosti elektromagnetnega valovanja zunaj in znotraj živega bitja, še zlasti človeka, ki ima največjo zmogljivost »elektromagnetne mreže« svojega živčnega sistema. Ta spoj namreč preproste odboje svetlobnih žarkov spreminja v slike – mejnike pri razločevanju okolice od

samega sebe, pri človeku pa tudi osnovo za dajanje imen vsem stvarim.

Tretja razsežnost pripada samo človeku, saj mu je sposobnost dajanja imen omogočila pojmovno sporazumevanje s svojimi bližnjimi, s tem pa ustvarila svet zavesti in z njo novo veselje, veselje sporočil z nešteti miselnimi in kulturnimi svetovi.

Zaradi odločilne pomembnosti svetloba v človeški kulturi predstavlja na eni strani znamenje moči (vladanja), na drugi strani pa simbol svobode (predvsem svobode duha). Korintski učenjak Diogen pravi Aleksandru Velikemu: Umakni se mi s sonca! (Doskočilova: *Diogen v sodu*, 32). Če bi človekova svoboda oddajala vidno svetlobo, bi bil danes planet ovit v globoko temo, toliko človeštva je v suženjskem odnosu: premnogi so sužnji ljudi in mnogi sužnji želja. Umetnost in v njej literatura ves čas razpihava ogenjček svobode, da bi nas ogrela in nam svetila. Zato je skrb za svobodo odgovornost; pravico imamo biti svobodni in odgovorni smo za svobodo drugih. Izobrazba in kultura nam to odgovornost nalagata.

Izpostavljene so torej fizika (predvsem vidni spekter), psihologija (predvsem psihologija barv) in umetnost (predvsem slikarstvo in mladinsko leposlovje).

Mladinsko leposlovje je v resnici posuto po vsej razstavi, spremlja vse vidike in pojavne oblike svetlobe, povsod naletava kot sneg. No, samo skuša. Svetloba je namreč mnogo več, kot jo moremo (in smemo varno) ujeti, in slik je mnogo več, kot jih uspe uloviti naš pogled (pa še »vsaka ima svojega slikarja«). Zato se razstava svetlobe in slike bolj dotakne, ju nakaže kot izhodišče za prikaz največjastnejše posledice: sporočila. Temé (in mraka) torej ne bi smelo biti toliko.

Seznam leposlovnih knjig je organiziran v naslednje skupine, ki podpirajo gornja sporočila:

- barve (splošno kot pojav ali prispodoba)
- zelena (kot klorofil ali prispodoba)
- rdeča (kot hem ali prispodoba)
- modra (kot modrost ali prispodoba)
- narava svetlobe (viri, lastnosti in simbolika)
- nasilje (pomanjkanje svetlobe, še posebej rumenega (prijaznega) spektra)

- rasizem in sleherni nasilni -izmi (popolno umanjkanje svetlobe, še posebej modrega (razumnega) spektra)
- svoboda (dragocenost svetlobe in hrepenenje po njej)
- prijateljstvo in ljubezen (svetloba preživetja in lučka dostojanstva).

Seznam strokovnih knjig na temo SVE-TLOBA – SLIKA – SPOROČILO se ne omejuje samo na knjige za otroke in mladino, ampak vsebuje tudi nekaj primerov knjig, ki jih navadno dobimo na oddelkih za odrasle. Tudi pri tem seznamu velja opomba, da so nabrane knjige zgolj primeri za možno razmišljanje o temi; seznam še zdaleč ni sistematičen izbor, ki bi zmožel predstaviti celovitost teme. V seznam je vključenih tudi nekaj knjig iz oddelka za odrasle, in sicer kot posebna spodbuda mentorjem: ker smo odrasli tisti, ki otrokom ponujamo branje, jih branja učimo in jih prepričujemo, »da nas bo brez branja pobralo« (uporabljeno po pesniku Pavčku), je prav, da v vlogi mentorja občasno preverjamo svoje znanje o temah, ki jih ponujamo otrokom. Tudi o tako usodnem in večplastnem pojavu kot je svetloba.

Bralnospodbujevalna akcija je potekala od 19. marca – svetovnega dneva pripovedništva, preko 2. aprila – mednarodnega dneva knjig za otroke, Slovenskih dnevov knjige, 23. aprila – svetovnega dneva knjige in avtorskih pravic, Noči knjige in vse do konca šolskega leta. K branju gradiva na temo svetlobe smo spodbujali v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, v splošnih in šolskih knjižnicah, knjigarnah, različnih medijih idr. tako otroke in mladino kot odrasle in starejše; spodbujali smo zasebno branje oz. posameznike, skupine, javnost ...

Seznami gradiva Pionirske in drugih soorganizatorjev akcije so dostopni na domači strani Slovenske sekcije IBBY: <http://www.ibby.si>.

2. aprila zvečer je bilo v prostorih Društva slovenskih pisateljev še tradicionalno praznično srečanje, ki smo ga skupaj pripravili Slovenska sekcija

IBBY, Društvo slovenskih pisateljev – sekcija za mladinsko književnost, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS ter revija *Otrok in knjiga*. V uradnem delu smo predstavili svoje delo in dobitnike nagrad za mladinsko književnost v zadnjem letu.

7. aprila je v MKL, Knjižnici Otona Župančiča potekal **simpozij** z naslovom ***Od klasične do virtualne knjižnice za otroke in mladino***. Pripravila ga je MKL, Pionirska v sodelovanju s Slovensko sekcijo IBBY in revijo *Otrok in*

knjiga. Svoja razmišljanja so predstavili: dr. Igor Škamperle (FF Ljubljana), Lenart J. Kučič (publicist in novinar), dr. Miha Kovač (FF Ljubljana), mag. Aleš Klemen (MKL, koordinator območnosti), Anja Frković Tršan (MKL, območna koordinatorka domoznanske dejavnosti), mag. Tilka Jamnik (predsednica Slovenske Sekcije IBBY) in Konrad Zadravec (MKL, Pionirska). V tej številki revije *Otrok in knjiga* objavljamo dva simpozijška prispevka (na str. 18–29).

USPEHI SLOVENSКИH USTVARJALCEV MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI V MEDNARODNEM PROSTORU

Urednik **Andrej Ilc** je postal član mednarodne žirije za Andersenovo nagrado 2016. Odločitev Izvršnega odbora Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY) je bila uradno objavljena na sejmju otroških knjig v Bologni.

Naša kandidata za **Andersenovo nagrado 2016** sta pisateljica **Svetlana Makarovič** (kandidirali smo jo že leta 1998, 2000 in 2002) in ilustrator **Marjan Manček**.

Letošnje dobitnik nagrade **ALMA** (dogodek v Wimmerbyju je doživel tudi neposreden prenos preko interneta) je **bralni inštitut PRAESA iz Južne Afrike**, ki je dobil že tudi IBBY Asahi Reading Promotion Award 2014, in sicer na 34. kongresu IBBY v Ciudad de Mexico (<http://www.alma.se/en/award-winners/2015/>)

Naša nominiranca za nagrado **ALMA 2015** sta bila pisateljica **Janja Vidmar** in

ilustrator **Damijan Stepančič**. Pripravljamo pa že novi kandidaturi, torej za nagrado **ALMA 2016**; naša kandidata bosta pisatelj **Andrej Rozman Roza** in ilustrator **Peter Škerl**.

Na sejmju v Bologni so bile za osrednjo razstavo izbrane tudi ilustracije **Maje Kastelic** iz slikanice brez besed ***Deček in hiša*** (Mladinska knjiga, 2015). To slikanico smo podarili mladinski knjižnici v begunskem centru na otoku Lampedusa (<http://www.bibliotecasalabora.it/ragazzi/ibby/eventi-u.php?u=25395>).

Slovenska ilustratorica **Andreja Peklar** se je uvrstila med finalistice **Silent Book Contest 2015** s svojo slikanico v nastajanju ***Ferdo, velikanski ptič*** (<http://silentbookcontest.com/www.silentbookcontest.com/finalists-2015-ENG.html>).

Tilka Jamnik

OCENE – POROČILA

MISIJA NEMOGOČE JE USPELA!
Kozma Ahačič: *Jezični možje*. Zgodba o slovenskem jeziku. Ilustr. Jaka Vukotič. Ljubljana: Rokus Klett, 2015.

Pred nekaj tedni sem na strokovnem srečanju založbe Rokus dobil knjižico *Jezični možje* s podnaslovom *Zgodba o slovenskem jeziku*, ki sta jo soustvarila Kozma Ahačič kot avtor besedila in Jaka Vukotič kot avtor ilustracij. Prisluhnil sem tudi pogovoru z avtorjem besedila, ki je poudarjal, kako pomembno je, da se mladi zavedajo temeljnih korakov v razvoju slovenskega jezika, poznajo najpomembnejše jezikoslovce oz. literarne ustvarjalce in mejnike v »rasti slovenščine kot državnega jezika« – vse zato, da bi razumeli, kako dragoceno je dejstvo, da se je slovenščina ohranila in razvila do jezika, ki ima vse vloge kot drugi državni jeziki. Kakor piše v knjigi na zadnji strani: »Da se lahko v šoli učite slovenski jezik in da ga lahko rabite prav povsod, to je darilo, o katerem se vašim prednikom še sanjalo ni.«

Pomislil sem: *Ojoj, cenjeni kolega dr. Ahačič*, tole je pa misija nemogoče ... Le kaj naj sodobni mladi bralec počne s knjigo, v kateri bržkone mrgoli imen in letnic, podatkov o razvoju jezikovnega sistema, o zapisovanju, o različicah, o neberljivih ter nerazumljivih besedilih, nastalih nekje v zamračeni zgodovini ... Pa sem knjigo kljub uvodnim alarmantnim mislim odprl in natančno bral, kaj v njej piše ...

Bil sem navdušen že po prvih straneh! Prav nikakršne podatkovne navlake v

njej ni, še več! Knjiga se res bere kot napeta pustolovska in hkrati neprisiljeno humorna zgodba jezika naroda, ki se je v naših krajih naselil pred tisočletjem in je govoril narečje južnih Slovanov. A za bralca ni zanimiva le zgodba – bistveno jo dopolnjujejo ilustracije, na primer prva, na kateri vidimo »pradružino« ob blejskem jezeru s Triglavom v ozadju: moža, ki radovedno opazuje lepote kraja, ki se mu (bi rekli po Prešernovo) zdi »podoba raja«, in zlovoljno ženo, ki jo obkrožajo štirje otroci. Kdo bi utegnil (hudobno?) pomisliti, da želi ilustrator ponujati ali celo vsiljevati stereotipe, a temu še zdaleč ni tako – prej je verjetno, da se bo bralec knjige do stereotipov kritično opredelil in pomislil, kakšne so tudi v sodobni družbi za spol značilne vloge. Zgodba se razvija naprej: slovenščina izoblikuje svoje posebnosti v stiku z neslovanskimi jeziki, pisar škofa Abrahama, očitno slovenščine nevešč, ima nato precej težav pri zapisovanju *Brižinskih spomenikov*, slovenščine se želi naučiti celo cesar na avstrijskem dvoru ... Druugo poglavje spregovori o knjižni slovenščini – o prizadevanjih Primoža Trubarja za jezik (na ilustraciji ga vidimo, kako premaga volka; še danes – kako duhovita povezava – po njem pišemo volka in ne vouka) in splošno pismenost, ki se je uveljavljala le počasi, ker slovenskih šol tako rekoč ni bilo. Poglavje o prizadevanjih protestantov se sklene z omembo Dalmatinovega prevoda *Svetega pisma* (knjige, »ki je bila večja in težja od vaše šolske torbe«) in Bohoričeve slovnice – vse z zanimivimi aktualizacijami in poveza-

vami, ki gradijo narodno (samo)zavest tudi z opozarjanjem na to, kje smo (bili) Slovenci pred ostalimi narodi in kako se protestantska tradicija ohranja tudi danes. Tretje poglavje je namenjeno protireformaciji in dogajanju po njej, ko se slovenščina skorajda razdeli na tri jezike. V tem poglavju je pomembno predvsem to, da avtor ne zapade v stereotip sovražne protireformacije, ampak škofa Tomaža Hrena predstavi kot drobnega moža, ki občuduje protestantsko slovenščino. Zanimivo so prikazani tudi zapleti, ki so spremljali pojav različic slovenščine – v knjigi so te nazorno predstavljene s štirimi odlomki – ter zvitost cesarja Jožefa II., ki je skušal slovenščino med izobraženci nadomestiti z nemščino. Tako razmišlja »cesarost« v dramatičnem mini monologu: »Slovenci naj kar rabijo štiri slovenščine, jaz pa jih bom skušal prepričati, da je najbolje govoriti nemško«. Zmago nemščine nad slovenščino sprva preprečijo »francoski vojaki z majhnim Napoleonom na čelu«, a dokončno šele Prešernov krog, ki ga predstavlja četrto poglavje – presenetljivo ob bok Prešernu za jezikovno »staro pravdo« avtor postavlja Koseskega, saj vrli meščani na podlagi branja njunih pesmi vzkliknejo: »Še sami nismo vedeli, kako imeniten jezik govorimo. Slovenščino bomo rabili, ne pa cesarske nemščine!« Do končne zmage enovite slovenščine je le še korak, ki se uresniči z njeno vrnitvijo v šole in še z zadnjo bitko, opisano v petem poglavju: bitko za samostojno slovensko državo.

Knjiga je humorna, njena zgodba je mestoma napeta, predvsem pa ni preobložena z odvečnimi podatki. Temeljno orientacijo v času ponuja časovni trak, ki nakazuje, kateremu obdobju pripadajo opisani mejniki. Knjiga *Jezični možje* kot smiseln preplet besedila in ilustracij razvija višje stopnje pismenosti, predvsem zaznavanje součinkovanja besednega dela (zgodovinska »zgodba o slovenskem jeziku« z aktualizacijami) in ilustracij,

a tudi prepoznavanje namena in vrednotenja za mladega bralca relevantnih sporočil. S tremi besedami: vzgojno, poučno, zabavno. In le kot dodatek: Imenitna priložnost za preverjanje znanja in smiselne slovenistične govorne nastope v tretjem triletju osnovne šole, morda tudi kasneje. Naj tedaj knjigi na rob napišem nekaj didaktičnih idej, s katerimi jo lahko približamo mladim pri delu v razredu:

- Opazuj ilustracijo v prvem poglavju. Ali prepoznaš pokrajino, ki jo opazuje družina? V čem se podoba najbolj razlikuje od te, ki jo lahko vidiš danes? S katerim namenom je ilustrator narisal dva jokajoča otroka ob mami, ki očitno ni dobre volje? Kdo na sliki je edini vesel? Utemelji, zakaj.
- V razredu odigrajte pridigo škofa Abrahama med mašo pred našimi predniki, poiščite daljši odlomek iz *Brižinskih spomenikov*. Ne pozabite na težave škofovega pisarja. Morda pa je zapisal kaj popolnoma drugega in ne to, kar mu je narekoval škof ... Preberite, kaj je zapisal.
- Natančno opazujte ilustracijo na koncu prvega poglavja. Kdo bi lahko bili narodi, ki smo jih prehiteli z *Brižinskimi spomeniki*?
- Pojasnite ilustracijo Primoža Trubarja med otroki. Izberite si enega od obeh naslovov in utemeljite svoje mnenje: *Trubarjev čas je prav tak kot današnji čas*. Ali: *Trubarjev čas se bistveno razlikuje od sodobnega časa*.
- Natančno preberi razmišljanje cesarja Jožefa II. Kako to, da je želel slovenščino nadomestiti z nemščino? Kaj bi s tem pridobil njegov dvor? Kakšen odnos do Slovencev prikazuje ilustracija, ki spremlja besedilo? Kdo so trije liki na desni strani ilustracije in kdo se jim smeji?
- Opazuj obraze na ilustraciji »moštva učenih ljudi«. Koga prepoznaš? Napiši razmišljanje o tem moštvu. Naslov

naj bo čim bolj zanimiv, npr. *Knjižni vitezi okrogle mize ...*

- Kako to, da je »dedek, ko je služil vojaški rok«, govoril tako, kot je zapisano na ilustraciji? Je bila slovenščina v Jugoslaviji povsem enakopravna ali ne? Pojasni tudi ilustracijo. S katerim namenom so tanki postavljeni nasproti množici in pesniku v ospredju?
- Razširi šesto poglavje. Našel si zapis v slovenščini iz leta 2115. O čem piše v besedilu in kakšen je jezik? Pojasni svojo izbor nenavadnih besed, če se pojavijo v njem.

Igor Saksida

Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
Univerza na Primorskem

SISTEMATIZACIJA PRAVLJIC

Monika Kropelj Telban: *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni*. Ljubljana: Založba ZRC, 2015.

Spomladi je pri založbi ZRC izšla knjiga *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni* avtorice dr. Monike Kropelj Telban. Knjiga nadgrajuje in zaokrožuje delo nekaterih slovenskih folkloristov, predvsem dr. Milka Matičetovega, ki je začel že v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni slovenske ljudske pravljice sistematizirati po klasifikacijskem sistemu, ki ga je v začetku 20. stoletja oblikoval finski etnolog Antti Aarne. Z izidom knjige je vsaj en del slovenskih ljudskih pravljic (tistih z živalsko tematiko) urejen po omenjenem sistemu, dostopen širši javnosti, knjiga pa je zanimiva in uporabna predvsem za vse, ki se s pravljico ukvarjajo študijsko ali jo, kot npr. učitelji in knjižničarji,

skozi svoje delo posredujejo (predvsem) mlajšim prejemnikom.

Pravljica je ena izmed tistih literarnih zvrsti, ki po pravilu dosegajo največje število prejemnikov; beseda »prejemnik« v tem primeru zavestno nadomešča besedo »bralec«, saj pravljica enako legitimno kot v pisani obstaja tudi v govorjeni besedi – danes sicer manj in na drugačne načine kot v časih, ko pismenost še ni bila samoumevna, pa vendar. Dejstvo, da pravljicni motivi praviloma nimajo znanega avtorja, pomeni, da ne samo dopuščajo, temveč skoraj zahtevajo vsakokratno novo interpretacijo, ki naj jih osmisli s pozicije tistega, ki pravljico pripoveduje oz. jo zapiše. Posledično vsaka pravljica obstaja v več kot zgolj eni različici, slednje pa lahko skozi enako ali vsaj zelo podobno zaporedje motivov nosijo zelo različna sporočila. Združimo to z dejstvom, da so pravljice besedila, ki zaradi svojih strukturnih značilnosti ter fantastičnih realnosti, v katere so zasidrane, (vsaj praviloma) lažje od katere koli druge literarne zvrsti nagovarjajo otroško publiko: če nastopamo v vlogi učitelja, za katerega je pomembno, kaj želi skozi predstavljeno besedilo sporočiti svojim učencem, potem postane pomembno ne samo to, katero pravljico se jim odločimo povedati, temveč tudi to, katero različico določene pravljice bomo izbrali.

Ko so začeli folkloristi in lingvisti v 19. stoletju na različnih koncih Evrope sistematično zbirati in zapisovati pravljice, je postalo jasno, da slednje predstavljajo neobvladljivo gmoto besedil, in kmalu se je pojavila potreba po tem, da bi to gmoto na nek način uredili in sistematizirali ter jo tako naredili bolj obvladljivo in »uporabno«. Prvi se je izdelave takšnega sistema v začetku 20. stoletja resno lotil že omenjeni finski folklorist Antti Aarne, ki je svoj sistem ljudskih pravljic utemeljil prav na dejstvu, da tako rekoč nobena ljudska

pravljica ne obstaja zgolj v eni različici, temveč se pravljичni motivi iz besedila v besedilo ponavljajo. Analiziral je najpogostejše finske, nemške in danske pravljice ter jih sistematiziral glede na njihove sižeje. Njegovo delo je nadgradil ameriški folklorist Stith Thompson, ki je sistem prevedel v angleški jezik in ga dopolnil s širšim naborom pravljic indoevropskega porekla, zadnja verzija indeksa pa je izšla leta 2004, ko ga je posodobil nemški profesor Hans-Jörg Uther. Poleg *Morfologije pravljic* ruskega folklorista Vladimirja Jakovljeviča Proppa je mednarodna klasifikacija po Aarne-Thompson-Utherju (oz. ATU) še danes eno najpomembnejših orodij za sistematizacijo ljudskih pravljic.

Aarne in njegova naslednika so pravljice sistematizirali glede na to, katere motive vsebuje določeno ljudsko besedilo in kako si ti motivi sledijo. Tako so prišli do sedmih krovnih kategorij, vsaka izmed njih pa ima še svoje podkategorije, ki bralcu pomagajo pri raziskovanju in klasifikaciji ljudskih pravljic. Krovne kategorije so sledeče: živalske pravljice, čudežne pravljice, verske zgodbe, novelistične zgodbe, pravljice o neumnem orku (velikanu, vragu), šaljive zgodbe, pravljичne formule. Če želi, na primer, bralec najti različne variante pravljice, ki jo širom sveta poznamo kot Grimmovo (in kasneje Disneyevo) *Sneguljčico*, zadostuje, da v internetni brskalnik vtipka »ATU type Snow White« in odprl se mu bo seznam strani, ki ga bodo vodile do pravljic tipa 709 – se pravi, do različnih variant zgodbe s podobnim nizom motivov, kot ga najdemo v *Sneguljčici*. Slednje že zdavnaj niso več omejene zgolj na tiste različice, ki sta jih zapisala Aarne in Thompson: poleg že omenjenega Utherja so namreč njuno delo dopolnjevali mnogi raziskovalci različnih narodnosti in na ta način kos za kosom nadgrajevali (predvsem evropski) »pravljичni« zemljevid z lokalnimi raz-

ličicami znanih (pa tudi manj znanih) ljudskih pravljic.

V knjigi *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni* je dr. Kropelj Telban zbrala 151 pravljичnih tipov s pripadajočimi variantami, ki sledijo ATU klasifikaciji, tem pa je dodala še 17 pravljичnih tipov, ki so v slovenskem izročilu pogosti in zanj posebej značilni. Da bi naredila knjigo privlačno tudi za širše bralstvo, je za vsak tip vključila tudi vsaj po eno v celoti zapisano pravljico, kar za mednarodne indekse, kjer so navedeni zgolj viri, ki bralca usmerjajo do določenega zapisa, ni običajno. Knjiga tako predstavlja najbolj celovit pregled slovenskih ljudskih pravljic z živalsko tematiko, kar jih je kdaj izšlo, hkrati pa nudi tudi možnost primerjave med različnimi načini zapisovanja in obdelave ljudskih besedil, ki segajo od najbolj grobih prepisov govornih besede do umetelnih prepisov. Zaradi slednjega je lahko knjiga tudi dobrodošel pripomoček učiteljem, ki skušajo učencem razložiti večno spreminjajočo se naravo ljudskih pravljic.

Ana Duša

KAMNIŠKE PRAVLJIČNE POTI

Irena Cerar: *Kamniške pravljичne poti: družinski izletniški vodnik*. Ilustr. Polona Lovšin in Milan Erič. Spremna beseda: Breda Podbrežnik Vukmir. Ljubljana: Sidarta, 2015.

Irena Cerar (1970), diplomirana literarna komparativistka, od leta 2003 odgovorna urednica otroške revije *National Geographic Junior*, je tudi planinska vodnica PZS in pripovedovalka pravljic. V letih 2007–2013 je bila stalna sodelavka Mednarodnega festivala gorniškega filma

Domžale (poteka pod okriljem Društva za gorsko kulturo), na katerem je zasnovala ter izvajala otroški program. V sodelovanju z Matično knjižnico Kamnik¹ vodi Kamniške pravljичne poti, družinske izlete s pripovedovanjem pravljič. Je ena od soustanoviteljic Križnikovega pravljичnega festivala v Motniku, pa tudi redna gostja številnih pripovedovalskih srečanj, festivalov in večerov. Pravljičice pripoveduje ob različnih priložnostih, a najbolj jo zanima pripovedovanje v naravi.

Svojo ljubezen do narave, posebno planin, in do pravljič, pa tudi do branja, Irena Cerar združuje v svojih izvirnih priročnikih, ki družine spodbujajo k spoznavanju naravne in kulturne dediščine Slovenije in obenem k branju. Izdala je že dva odlična družinska izletniška vodnika: *Pravljične poti Slovenije* (2004, 2007, 2012) in *Pravljične poti v zgodovino* (Sidarta, 2009, 2010).

Tudi ta tretji – *Kamniške pravljичne poti* – ki vsebuje **20 izletov po Kamniku in okolici**, ima prav takšen domišljen koncept. Izhodišče za vsak izlet je ljudska pravljica ali povedka, izlet pa nas popelje na kraje, omenjene v pravljičah, ki so dodatno predstavljeni z informativnim besedilom (preglednim zemljevidom in z vsemi potrebnimi podatki za pripravo in izvedbo izleta). Predlagani izleti so različnih težavnostnih stopenj, od kratkih in nezahtevnih sprehodov do planinskih izletov v sredogorje, zato lahko v vodniku vsaka družina najde svojim izkušnjam in željam primeren izletniški cilj.

Podobno kot prejšnja dva vodnika je tudi ta bogato ilustriran in opremljen s fotografijami. Ilustracije sta prispevala akademska slikarja Polona Lovšin in Milan Erič, ki vsak s svojo prepoznavno likovno govorico oživljata ljudske pripovedi ter jih dopolnjujeta. Knjiga je opremljena tudi s fotografijami različnih avtorjev, med njimi jih je veliko iz projekta Kamniške pravljичne poti (avtorica vodnika z otroki).

Priročnik je strokovno pregledal izjemen poznavalec kamniških pešpoti Bojan Pollak, izčrpen strokovni uvod z naslovom *Bogata slovstvena folklor Kamnika in okolice* je prispevala mag. Breda Podbrežnik Vukmir, direktorica Matične knjižnice Kamnik, ki je tudi sama ne le zbirateljica ljudskih pravljič, ampak tudi njihova strastna pripovedovalka. Naj opozorimo še na preostalo bogastvo priročnika: na koncu so opombe k pravljičam, seznama virov in literature za nadaljnje raziskovanje in zemljevid z obravnavanimi kraji. Takšen vodnik ne spodbuja le izletnikovanja, ampak tudi branje, predvsem ljudskih razlagalnih pravljič in celo vrsto zelo različnega informativnega (poučnega) bralnega gradiva. Izvirno in navdihujoče za družinske člane vseh generacij: »s knjigo v svet« slovenske naravne in kulturne dediščine, k spoznavanju in pristnemu doživljanju.

Obsežen nabor zahval na kraju priročnika potrjuje, da je Irena Cerar znala zbrati in povabiti k nastanjanju »kamniških pravljичnih poti« – tako projekta kot priročnika – celo vrsto sodelavcev, ki

---

¹ Matična knjižnica Kamnik je prejela nagrado Slovenske sekcije IBBY 2013 za izjemne dosežke na področju promocije branja, posebej mladinske književnosti. To izvaja tudi z ohranjanjem in širjenjem lokalnega folklornega pripovedništva, med drugim s projektom Kamniške pravljичne poti, ki ga od leta 2010 izvaja v sodelovanju z Ireno Cerar (glej revijo *Otrok in knjiga*, št. 88). Zato smo še posebej veseli, da so »pravljичne poti«, preverjene v naravi, izšle tudi v knjižni obliki.

opravljajo res imenitno delo. Še naprej želimo Matični knjižnici Kamnik in vsem njenim sodelavcem veliko zadovoljnih udeležencev na pravljичnih potepanjih in veliko bralcev družinskega izletniškega vodnika *Kamniške pravljичne poti!*

Tilka Jamnik

MLADINSKI ROMAN O VERI

Siobhan Dowd: *Barjanski otrok*. Prev. in spr. beseda Tina Mahkota. Hlebce: Zala, 2014, 327 str.

Pripoved je spletena iz treh vzporednih tokov, ki se nam razkrivajo skozi razumevanje in občutenje osrednjega junaka Fergusa McCanna.

Prvi tok je Fergusov vsakdan v letu, ko je dopolnil 18 let. Živi v majhnem kraju z izmišljenim imenom Drumleash, nekje na tromeji irskih grofij Donegal, Leitrim in Fermanagh. Poleg mame gospodinje, očeta, ki je zaposlen v bližnji delavnici, in brezposelnega strica ima še mlajši sestri in starejšega brata, ki je kot pripadnik republikanske armade v tem času zaprt v zaporu HM Maze.¹ Pripravlja se na maturo in šoferski izpit ter sanja o študiju medicine v Aberdeenu na Škotskem. Je navdušen tekač. Čeprav doma ne trpijo pomanjkanja, se tudi njim pozna gospodarska kriza, zato si pomagajo z drobnimi iznajdljivostmi, kot je skrivno rezanje šote v hribih. Na enem od teh podvigov Fergus odkrije v šoto zakopano truplo deklice in s tem dogodkom se zgodba začne. Zaradi najdbe

barjanskega trupla pride v Drumleash arheologinja, ki se s hčero Coro nastani v Fergusovem domu. Kot najditelj Fergus z njima sodeluje in se v Coro zaljubi. To prelomno poletje zanj, za njegovo družino in deželo opravi maturo in ob kaosu, povezanim z njegovim bratom, opravi tudi zrelostni izpit, s katerim se poslovijo od otrošva.

Drugi tok dogodkov določata zgodovinski kraj in čas. Prizorišče pripovedi je namreč mejno območje med najsevernejšo grofijo Republike Irske Donegal² in Severno Irsko. To mejno območje je bilo vse od konca osamosvojitvene vojne in razdelitve Irske na Republiko Irsko in britansko Severno Irsko leta 1921 prizorišče ilegalnih prehodov ljudi, orožja in idej (največkrat v obliki »težav« ali »The Troubles«, kot imenujejo Angleži obdobje od 1969 do 1972). Čas dogajanja je uokvirjen v poletne mesece leta 1981, verjetno enega najbolj zaznamovanih let novejšje irske zgodovine, ko se je gladovna stavka irskih republikanskih borcev prevesila v svoj tragični vrh. Prva gladovna stavka zaprtih pripadnikov Začasne IRE (Irske republikanske armade) je bila v resnici že maja leta 1972, ko so z njo dosegli status vojnih ujetnikov. Toda leta 1976 je nova laburistična vlada ta privilegij odpravila in zapornike preselila v nov zapor, ki ga je postavila v opuščnem letalskem oporišču Long Kesh z imenom HM Prison Maze. Od takrat so zaprti pripadniki IRE na različne načine protestirali proti ukinitvi statusa vse do oktobra 1980, ko je sedem zapornikov začelo gladovno stavko. Po 53 dneh so stavko prekinili, ker so mislili, da je britanska vlada njihove zahteve sprejela. Ko je postalo jasno, da njihovih zahtev London ne bo izpolnil, je Bobby Sands,

¹ HM: Her Majesty (Njenega veličanstva).

² V grbu grofije Donegal je napis v latinščini: Mutuam habeatis caritatem (Have love for one another / Ljubite drug drugega).

vodja zaprtih članov Začasne IRA, 1. marca 1981 začel novo gladovno stavko, ki je trajala do 3. oktobra 1981. Stavko je organiziral kot strateško stopnjevanje pritiska tako, da se je vsak teden stavki pridružil po en zapornik. 9. aprila je na nadomestnih parlamentarnih volitvah za poslanca spodnjega doma iz volilnega okraja Fermanagh-South Tyrone zmagal zapornik Bobby Sands kot kandidat liste Anti H-blok (po zaporniškem bloku H), republikanske politične stranke Sinn Fein. Kljub veliki pozornosti medijev britanska vlada ni popustila in Bobby Sands je 5. maja umrl.

V dveh tednih po njegovem pogrebu so umrli še trije stavgajoči. V juniju in juliju so se na pobudo irske Komisije za pravičnost in mir začela pogajanja, ki pa umiranja stradajočih niso ustavila in tako je 20. avgusta umrl že deseti prostovoljec gladovne stavke. V času pogajanj so za nekatere stavgajoče, ki so bili že v nezavesti, njihovi svojci prevzeli odločitve o prekinitvi stavke. Do 6. septembra so z zdravniško pomočjo iz stavke izločili 6 stavgajočih. V 217 dneh stavke je umrlo deset stavgajočih: sedem članov začasne armade IRA in trije iz Irske Narodnoosvobodilne vojske (INLA). V teh sedmih mesecih pa je bilo izven zavora v sektaškem nasilju ubitih 61 ljudi.³

Tretji tok je določen z istim zemljepisnim območjem, to je z neskončnimi barji gričevnatega Donegala, a časovno pomaknjen skoraj 2000 let nazaj, v čas okoli leta 80 našega štetja. V ta čas druge polovice železne dobe nas preseli najdba

trupla v obmejnem šotišču, enega od številnih v vrsti t. i. *bog bodies* ali *bog people* (Barjanci, Močvirniki), kot jih v svoji knjigi o ohranjenih truplih iz železne dobe (1965) imenuje danski arheolog Peter Vilhelm Glob.⁴ Angleška beseda *the bog* izhaja iz irščine oz. škotske gelsščine in pomeni mehka, močvirna tla. Naravno mumificirana trupla so našli že v 18. stoletju (1747 v Angliji), večino pa v 20. stoletju, najdišča pa se razprostirajo od Irske, osrednje Anglije, Nizozemske, Danske ter Nemčije.⁵ Zanimivo je, da je eno od najdb, moški par iz Nizozemske (*»Weerdinge couple«*, okoli 100 pr. n. št.–50 n. št., najden 1904) skupaj z navedbo rimskega pisca Tacida v *Germanii* izrabil nacistični ideolog Heinrich Himmler za dokaz o upravičenosti kaznovanja homoseksualcev.⁶ Danes velja teorija P. V. Globa, da so železnodobna trupla po večini obredne žrtve, ki so jih takratne skupnosti žrtvovale ob hudih stiskah ali pomembnih odločitvah.⁷ Take značilne znake (zapestnica, zanka okoli vratu, negovani nohti in poslednji obrok) je imela tudi deklica, ki jo je pri rezanju šote po naključju našel Fergus in ji kasneje dal ime Mel.

Roman o veri

Roman je razdeljen na tri poglavja: Prva svetloba, Drugi pogled in Boj ali beg. In vsa tri poglavja so usodno povezana z vero. Čeprav roman neposredno ne govori o kaki veroizpovedi, verski skupnosti ali

³ Povzeto po BBC History (http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze), 1981 Irish hunger strike (https://en.wikipedia.org/wiki/1981_Irish_hunger_strike) in Bobby Sands and the 1981 Hunger Strike Documentary (<https://www.youtube.com/watch?v=I0chC9ziby0>).

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Glob.

⁵ Primer: List of bog bodies, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bog_bodies.

⁶ Primer: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/homosexuality1.html>.

⁷ Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 <http://www.screencast.com/t/YOLcozoRj94>.

verskem sistemu, je avtorica v pokrajino in dogodke namenoma posejala tiste vsakdanjosti, geste, besede, misli, ki bralca nevsiljivo opozarjajo na dejstvo, da je vera eden od usodnih pogonov kolesja, ki tiktaka minute in ure tega romana. Tudi mladi bralec v pripovedi zlahka prepozna stvari iz svojega okolja; nekatere pač so in so enostavne, nekatere pozna, pa so mu nerazumljive ali celo neprijetne. Z nekaterimi bo obračunal med branjem, nekatera sporočila bodo prišla za njim, ko bo že pozabil na zgodbo. Avtorica verjame, da je zgodba potrebna in da bo svet zaradi zgodbe boljši. Ker se tega dokazati ne da, ostane vera. Vera kot ena od treh človekovih kreposti.

Nekaj postankov vere, ki se razkrivajo v romanu:

- vsak v kaj verjame (srečo, bogastvo, uspeh, vrlino, človeka, smisel ...)
- nekateri svojo vero ščitijo s pravili
- nekatera pravila postanejo drugemu človeku sovražna
- kaj narediti z ostanki človekovih verovanj: jih porušiti, razbiti, jim služiti ...
- je vera človekova krepost oz. vrednota; jo je potrebno gojiti ali opustiti?
- kaj v resnici pomenijo pojmi *domovina, zvestoba, junak, domoljubje, korenine, državni simboli, razvoj, napredek* ...

Prva svetloba

Ko se pred svitom Fergus odpravi s stricem v hribe po šoto, morata med potjo preveriti položaj na zemljevidu. Območje, po katerem se peljeta, deli nevidna ločnica med dvema Irskama, katoliško in protestantsko, in človek nikoli ne ve,

kje stopi na napačno stran. Ne glede na prepričanje, je njuno gibanje in razmišljanje močno povezano z vsem, kar so stoletja nabrala in zgostila na to območje v imenu ali zgolj pod krinko vere. »Toda nekega dne, nekega dne ...« mrmra stric Tally (str. 11) ... bo tudi ta stričeva sanjska prihodnost povezana z dejanji njune sedanjosti. S to usodno povezanostjo preteklosti in sedanjosti je zaznamovano vse v tem romanu.

Na strani 20 se prvič pojavi glas barske deklince, ki ga lahko razumemo kot Fergusovo živo domišljijo, intenzivno empatijo do najdbe, ki je brez dvoma pretresla njegovo običajno doživljanje sveta in razumevanje življenja. Lahko pa glasove deklice beremo kot stranske odbleske nekega časa, ki zaradi največkrat nezavednih kulturnih povezav kot vzporedna prisposoda spremljajo sedanjost. Na tej strani deklica predstavi svojo družino in svoje preprosto življenje. Med zadolžitvami je tudi pometanje hiše. V Bretaniji so hišo smele pometati samo nedolžne roke, da so mrtvi v hiši lažje dihali (str. 20), in to čez dan, da ponoči ne bi ranili sprehajajočih duš.⁸

Izjemno prepričljivo pisateljica opiše atmosfero, ki v jutranjem siju plane na dan, ko Fergus odkrije truplo; takoj se sproži nekakšen refleks spoštovanja do človeškega telesa, čeprav mrtvega (ali prav zato), in kasneje še do častitljivega kljubovanja, s katerim se je po 2000 letih izvilo iz šote. Najdena deklica s svojo pojavo ustavi delo velikega bagra, zbere pristojne organe z obeh strani sprte meje ter strokovnjake iz Anglije in Irske. Pride jo pogledat skoraj ves Drumleash. Nekateri vidijo v deklici, za katero v vzporedni zgodbi njen oče pravi, da je *otrok, ki ga je čas pozabil* (str. 20), zgolj arheološko znamenitost, ki bo odslej

⁸ Primer: Chevalier: *Slovar simbolov*, 1995. Zanimivo je, kako so se mnoga varnostna, zdravstvena, higienska in druga opozorila tekom stoletij spremenila v obredna pravila in si tako zagotovila trajnost tudi med najmanj izobraženimi ljudmi.

času kljubovala v kakem muzeju, drugi, kot npr. Fergus, pa čutijo do nje nekakšno etično kulturno vez, povezanost s sebi enako vrsto živečega bitja. Kasneje Fergus od strokovnjakov izve, da je bila deklica po nekaterih znakih verjetno obredno žrtvovana. Komu, je težko reči: lahko boginji zemlje in rodovitnosti Nerthus (str. 147), ki pripada germanski mitologiji, lahko tudi močvirju samemu. Kelti so namreč močvirje razumeli kot manifestacijo moči neba, kot duhovno središče.⁹ V irski tradiciji je zemlja božanstvo, ki hrani človeka, s pridelki pa je tesno povezan bog Lugh (keltski Lugus, rimski Merkur; po izpeljanki je imenovanih mnogo mest v Evropi, kot Louth (Irsk), Lyon, Loudon, Laon (Francija); Leyden (Nizozemska), Lugo (Španija), Liegnitz (Nemčija), Legnice (Poljska). Po njem se imenuje tudi praznik žetve *Lughnasa*. Vsebina praznika predstavlja spretnega Lugh, ki ukrade bogu Crom Dubh pridelek in ga razdeli ljudem. Tako predstavlja Lugh osnovno načelo vladanja v irski tradiciji in poroka za dobro letino.¹⁰ Ker nekateri prizori na srebrnem kotličku iz Gundestrupa (Nizozemska)¹¹ kažejo, kako Lugh sprejema človeka kot žrtev, profesor Glob meni, da so mnoga železnodobna trupla iz šotišč v resnici obredne žrtve. Ob izjemnih preizkušnjah (lakota, bolezen, druge ogroženosti) so klanski voditelji ali vladarji darovali bogovom najdragocenejše – svojega otroka.¹² Na to posredno namiguje tudi problem lakote, v katerem se znajde družina najdene deklice Mel

(str. 67–68). Tudi ona je žrtvovana oz. se žrtvuje za svoje, da bi preživel, da bi živeli (str. 235). V nekaterih podrobnostih so postaje njenega odhoda pretresljivo podobne dogajanju v zaporu HM Maze, npr.: dekličin oče, ki ne more odplačati dolga, ne da bi ogrozil življenja družine, v znak nepravilne zahteve terjalcev pogrne svoj plašč čez svoj prag (str. 160), kot so zaporniki odklanjali zaporniško obleko, ki jih je enačila s kriminalci.¹³

Drugi pogled

Drugo poglavje se začne z vprašanjem pravičnosti. Najprej dvom o enostavnosti presoje, kaj je pravično, izrazi deklica Mel. Je pravično, da ne vrneš dolga, ker ga ne moreš? Je pravično, da lovimo divje živali in jih jemo? (str. 109). V naslednjih dneh Fergusa zasujejo dogodki, ki od njega zahtevajo premislek o prepričanem. Navidez absurdna vprašanja, kot so zastavljena zgoraj, njega in njegove bližnje zagrnejo v »vpletenost«: »Tudi oni sta vpleteni v vojno. Mi vsi smo v vojni.« (str. 117), prepričuje prijatelj Fergusa, ki noče sodelovati v akcijah republikancev, ker noče biti vpleten v pobijanje nedolžnih, kot sta npr. njegovi sestri. Zaradi grozeče možnosti, da se bo brat izstradal, in zaradi obljub, da bodo vplivni v IRI skušali gladovno stavko ustaviti, sprejme skrivno nalogo pretihotapiti neznano vsebino čez mejo. Kako najti pravično rešitev med svojo voljo in voljo dogodkov? Ko z mammo obiščeta

⁹ Primer prav tam. Ob tem lahko omenimo mite in legende iz Glastonburyja ter njegov vsakoletni festival, ki je največji glasbeni festival na svetu, povezan z uživanjem v blatu (en.wikipedia.org/wiki/Glastonbury_Festival).

¹⁰ Primer: Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 (<http://www.screen-cast.com/t/YOLcozoRJP94>).

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Gundestrup_cauldron.

¹² Primer: Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 (<http://www.screen-cast.com/t/YOLcozoRJP94>).

¹³ Primer: http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze.

brata v zaporu, dojame, kako resnično drugačna pogleda imata na isto pesem Johna Lennona, ki je za brata vendarle edini, ki se lahko v tem času primerja z Jezusom (str. 86): »I don't wanna be a soldier Mama. I don't wanna die.« Za Fergusa je to poet ljubezni in življenja, ne smrti in mučeništva, za njegovega brata pa pacifist, katerega luksuz ni za republikanske borce (str. 89). Kako gledajo na vse to njegovi najbližji? Cora in njena mama v glavnem ne razumeta, kaj se dogaja v tem delu sveta. Njegovi prijatelji so še vedno otroci, ki se radi igrajo nevarne igrice, njegov skrivnostno izmikajoči se stric, ki deklarativno noče biti vpleten, in naposled oče in mama, ki imata podobno mnenje o le redkih stvarih, zagotovo pa ne o gladovni stavki. Mama je v družini edina verna, vendar ob nedeljah gredo v Drumleashu razen strica vsi k maši (str. 72). Pri maši molijo za zapornike in vsi vedo, da duhovnik s tem misli na dva fanta iz Drumleasha, in Fergus ve, da je eden od njiju njegov brat. Ve, da njegova mama veliko premoli za rešitev sina, čeprav je sam prepričan, da ga to ne bo rešilo. »Molitev zmeraj pomaga, Fergus. Zmeraj«. »in Fergus ve, da to pomeni upanje (str. 142). S tem upanjem se mama poveže z duhovnikom, ki deluje v zaporu HM Maze. Fergus pa napiše pismo predsednici britanske vlade Margaret Thatcher, v katerem jo prosi za upanje. »V tej stavki ni zmagovalcev, ampak so sami poraženci. Moj brat bo izgubil ..., jaz bom izgubil ..., mi bomo izgubili ..., Vi boste izgubili ... Tudi upanje bomo izgubili ... Mar res ni drugega izhoda?« (str. 120). Toda pisma ne odpošlje. Njegova nedolžnost otroka razpada. Ve, da se za prijaznim pozdravom na koncu pisma skriva »vpleteni«, on, ki ilegalno prenaša pošiljke za IRO, ker

mu grozijo, da bo v nasprotnem primeru likvidirana »legitimna tarča«,¹⁴ mejni stražar, s katerim sta se sprijateljila.

Boj ali beg

Tretji del knjige se začne s pogrebom prvega od stavkajočih iz Drumleasha. »Ti boš naslednji,« misli Fergus na svojega brata, medtem ko ga duši žalobna molitev pogrebcev (str. 202). Dogodki po pogrebu Fergusov svet premaknejo kot plaz, ki se sproži na razmočenem hribu, v katerem vse trdno naenkrat izgubi svoje nevidne temelje in se nezadržno odpravi v neznano. Boj ali beg na plažečem pobočju? Še zadnjič mora pretihotapiti pošiljko in medtem ko teče proti stražarnici, ve, da je sesut ves smisel tega početja. Nepravičnost vpletenosti ga postavi pred odločitev, da stražarju prijatelju vse prizna. Skupaj pregledata pošiljko in odkrijeta bedasto prevaro: Fergus je nevede pomagal tihotapiti kondome in ne kako nevarno stvar za borce IRE (str. 239–247). Pri osmih letih je Fergus po naključju zasačil očeta, ki se je šel božička. Takrat je zaključil: če božiček ne obstaja, tudi Bog ne obstaja (str. 72). Kaj od načel IRE zares obstaja? Občutil je bes zaradi trika in hkrati olajšanje, osvobojenost, kot takrat, ko mu je bilo 8 let. Kmalu zatem jim iz zapora sporočijo, da je brat padel v komo. Medtem ko Fergus izve, da Cora odhaja k očetu v Ameriko, se njegova mama oklene tanke bilke upanja, ki bi omogočila vrnitev njenega sina: družina bi se lahko odločila, da ga z zdravniško pomočjo izločijo iz stavke. Oče s teološko izjavo temu odločno nasprotuje: »Ne moremo se igrati boga.« (str. 277). Vname se spopad mame »medvedke z mladičem« in očeta, »načelom

¹⁴ Začasna IRA je po letu 1969 razglasila britansko vojsko, policijske enote in vse, ki so z njimi sodelovali na Severnem Irskem, za legitimne tarče in s tem opravičila njihove likvidacije.

zvestega Abrahama«. Fergus se v tem razkolu pridruži mami, ne sentimentalno kot otrok, ampak z razlogom kot bojevnik. Očetu reče: »Lahko, da je to greh, če bomo posredovali v zvezi z mojim bratom, oče. Ampak dosti hujši greh bo, če ne bomo.« (str. 287). Očetova trdnjava načelnosti popusti, pokliče zdravnika in mu sporoči svoj pristanek, da začnejo njegovega sina oživljati z umetno hrano. Toda plaz se še ne ustavi. Fergus se poslovi od Core, posloviti pa se mora tudi od prijatelja stražarja, ki ga zadene eksplozija podtaknjene bombe, in od strica, ki ga policija odkrije kot ilegalnega izdelovalca eksploziva za IRO in ga ob aretaciji ustrelji.

Ampak Fergus je zdaj borec, borec za svoje življenje. Maturo je uspešno opravil, odhaja na študij medicine.¹⁵ Med prtljago ima obraz barjanske deklince Mel, ki mu ga je narisala Cora. S seboj nosi vse prijavnosti družine, zaradi katerih se bo še vračal domov. »Se vidimo za božič«, zakliče mami ob slovesu. Ko je že na trajektu, vidi mamo, ki mu maha in nekaj kliče, verjetno kaj takega, s čimer želi zavezati trakove preteklosti in prihodnosti: »Samo, da boš pridno študiral ... in da ne boš pozabil iti k maši.« (str. 313)

Viri

BBC History. http://www.bbc.co.uk/history/events/repulican_hunger_strikes_maze

Bobby Sands and the 1981 Hunger Strike Documentary. <https://www.youtube.com/watch?v=I0chC9ziby0>

Chevalier, Jean: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995

Glastonbury festival. en.wikipedia.org/wiki/Glastonbury_Festival

Glob, Peter. https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Glob

Gundestrup cauldron. https://en.wikipedia.org/wiki/Gundestrup_cauldron

Himmler Speech on the »Question of Homosexuality«(February 18, 1937). <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/homosexuality1.html>

Irish diaspora. https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_diaspora

Irish hunger strike. https://en.wikipedia.org/wiki/1981_Irish_hunger_strike

Kelly, Eamon P.: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1.10.2012. <http://www.screencast.com/t/YOLcozoRJp94>

List of bog bodies. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bog_bodies

Mitologija: ilustrirana enciklopedija. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988

Vojko Zadavec

ČUDODELNI ISKALEC VODE

Jan Ormerod, Čudodelni iskalec vode.

Prevod: Barbara Majcenovič Kline. Založba Skrivnost, 2014

Ko nastopi obdobje suše, ki prizade ne Davidovo družino, njihove živali in poljščine, se deček odloči, da bo nadaljeval dedkovo pot iskalca vode. Kljub norčevanju sester in materinemu skepticizmu David ne odneha, ampak se z vztrajnostjo in optimizmom loti iskanja vode, da bi pomagal svojim najbližjim. Z uporabo tehnike bajalištva, o kateri mu je pripovedoval oče, neumorno išče vir dragocene tekočine in na koncu se njegov trud poplača.

Knjiga *Čudodelni iskalec vode* večkrat nagrajene avstralske pisateljice in ilustratorke Jan Ormerod je preprosta in

¹⁵ Danes živi izven matičnega otoka okoli 80 milijonov Ircev, med leti 1840 in 1890 je odšlo v tujino 40 % na Irskem rojenih ljudi. Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_diaspora.

realistična avtorska slikanica, ki svojo zgodbo črpa iz okolja ruralne Avstralije ter poudarja pomen človeške povezanosti z naravo. Pripoved je preprosta in dobro sovпада z realističnimi likovnimi podobami. Obe ravni slikanice, tako vizualna kot besedna, odlično pričarata atmosfero suhe, prašne pokrajine, ki skupaj z njenimi prebivalci hrepeni po vodi. Naravni toni barv, ki jih je avtorica uporabila pri ilustracijah, bralcu ustvarijo predstavo o rumeni in rjavi avstralski zemlji, obsijani s soncem. Ilustracije so večinoma dvostranske, bralec je postavljen v preprost kmečki svet, obdan z živalmi in tipičnimi kmečkimi opravili ter pripomočki. Liki so vedno upodobljeni v akciji in imamo občutek, da smo jih kot bralci ravno ujeli med delom. Vseskozi so prisotne nekakšna simpatija, naklonjenost in iskrenost s strani avtorice, ko skozi besede in slike orisuje življenje na podeželju. Pretežno rumen, rjav in oker kolorit se ob odkritju izvira vode premišljeno spremeni in pred nami se odprejo strani, polne močnih modrih odtentov, ki predstavljajo odrešitev in konec težkega, sušnega obdobja. Pogosta so tudi igranja s sencami in svetlobo, kar še bolj poudarja konstantno pripeko sonca. Zanimiv je tudi kontrast med dnevom in nočjo. Voda iz na novo odkritega vodnjaka namreč pridrvi na plan šele ponoči. Vzpostavita se torej dve ravni sveta; na eni strani je suh in vroč svet, ki se kaže podnevi, in na drugi strani skrivnosten svet noči, ki prinese vodo in možnost za preživetje. S tem ko David najde vodo, združi obe ravni in vzpostavi harmonijo narave in življenja.

Poleg dodelane vizualne podobe in tekoče pripovedi se v ozadju skriva subtilna ekološka nota. Predstavljene so posledice pomanjkanja vode in pomembnost vode za življenjski cikel, še posebej v območju, v katerega je postavljeno dogajanje slikanice. Motiv vode in njenega

iskanja pa lahko pravzaprav razumemo na dva načina. Dobesedno voda torej predstavlja temeljni element sveta, ki rodi in ohranja življenje. Posledice njene odsotnosti se tako kažejo v pustem, osiromašenem in jalovem prostoru, zato jo je potrebno varovati in z njo ekonomično upravljati. Motiv iskanja vode pa lahko razumemo tudi kot simbol vztrajnosti, optimizma in poguma, ki ga deček najde v sebi. S tem, ko se je ozrl na tradicionalne tehnike iskanja vode, na dedkovo zapuščino in na svoje prednike, je lahko našel stik z naravo, ji hkrati namenil spoštovanje in poslušal njene napotke. Širše gledano je to tudi zgodba o mladem posebnežu, ki zna prisluhniti temu, kar ga obdaja, in je, tako kot je rekel Davidov oče, »eden izmed tisočih«, ki je iskal in tudi našel.

Slikanica *Čudodelni iskalec vode* deluje kot celota umetniško prepričljivo. Ilustracije in besedilo se dopolnjujejo in skupaj gradijo koherentno strukturo. Čeprav je zgodba zelo preprosta in brez domišljijjskih ali fantazijskih elementov, pa to nikakor ne pomeni, da je suhoparna in nezanimiva. Ravno nasprotno: prostor dogajanja lahko na slovenskega mladega bralca deluje precej eksotično, hkrati pa mu predstavi tudi alternativne načine razmišljanja, ki se prenašajo iz roda v rod. V knjigo so subtilno vtakane pomembne ideje o sobivanju z naravo, o ljubezni do nje ter o pametnem izkoriščanju naravnih virov. Ko otroški liki v času suše delijo svoje skromne zaloge vode z živalmi, so otroškim bralcem dober vzgled, saj jih učijo solidarnosti. Poleg tega, da je to knjiga o spoštovanju, je to tudi knjiga o vztrajnosti, o tem, kako je pravzaprav potrebna ena sama oseba, ki verjame vase in nesebično deluje za skupno dobro, da se negativna situacija spremeni v pozitivno.

Larisa Javernik

DESETNICA 2015

Desetnica je nagrada za otroško in mladinsko književnost, ki jo podeljuje Društvo slovenskih pisateljev za uveljavljanje izvirnega otroškega in mladinskega leposlovja znotraj Društva slovenskih pisateljev kakor tudi v širši javnosti.

Nagrada je namenjena širšemu priznavanju ter uveljavljanju otroške oziroma mladinske literature v stanovski organizaciji, literarnokritični stroki in javnosti. Izvirna otroška in mladinska literarura je že dolga desetletja na visoki ravni ter sodi med najbolj brano domače leposlovje. Obenem pomeni temelj oblikovanja bralnih navad in ljubezni do branja. Potreba po stanovski nagradi je povsem razumljiva, saj pomeni enega osnovnih korakov do dokončnega izenačevanja statusa mladinske literature za nemladinsko, tako znotraj Društva slovenskih pisateljev kot v širši javnosti.

Nagrado Desetnica za najboljše otroško in mladinsko delo v poeziji ali prozi

Društvo slovenskih pisateljev podeljuje vsako leto v mesecu maju za obdobje zadnjih treh let izključno članom Društva slovenskih pisateljev, ki ustvarjajo v slovenskem jeziku. Nagrado podeli na podlagi izbora, ki ga pripravi strokovnjak za mladinsko književnost, o izboru pa odloča pet- do sedemčlanska žirija v sestavi mladinskih in nemladinskih avtorjev, ki so izključno člani Društva slovenskih pisateljev. Nihče od članov žirije hkrati s svojim delom ne more sodelovati v izboru ali se potegovati za nagrado.

Dosedanji dobitniki nagrade:

- 2014 – Vinko Möderndorfer: *Kot v filmu*
- 2013 – Janja Vidmar: *Kebarie*
- 2012 – Feri Lainšček: *Pesmi o Mišku in Belamiški*
- 2011 – Bina Štampe Žmavc: *Cesar in roža*; Milan Dekleva: *Pesmarica prvih besed*
- 2010 – Dim Zupan: *Hektor in male ljubezni: zgodba nekega Hektorja*

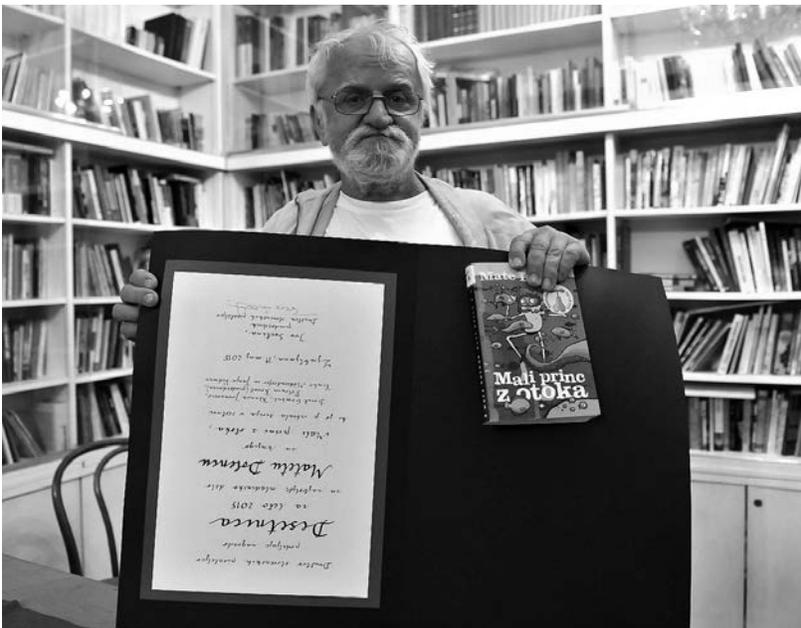

Foto: BoBo (RTV SLO, MMC, Prvi interaktivni multimedijiški portal, 14. 5. 2015)

- 2009 – Marjana Moškrič: *Stvar*
- 2008 – Andrej Rozman Roza: *Kako je Oskar postal detektiv*
- 2007 – Bina Štampe Žmavc: *Živa hiša*
- 2006 – Janja Vidmar: *Zoo*
- 2005 – Slavko Pregl: *Usodni telefon*
- 2004 – Mate Dolenc: *Leteča ladja*

Tudi letošnji izbor se je opiral na *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig* Mestne knjižnice Ljubljana, Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Prvi izbor je (tako kot vsa leta doslej) pripravila dr. Dragica Haramija, o nominiranih delih oziroma njihovih avtorjih pa je odločala žirija v sestavi Borut Gombač, Klarisa Jovanović, Vinko Möderndorfer, Janja Vidmar in Polonca Kovač kot predsednica žirije.

Žirija je najprej izbrala deset nominiranih avtorjev. To so bili: Mate Dolenc (*Mali princ z otoka*), Nataša Konc Lorenzutti (*Enajstnik*), Andrej Predin (*Mica pri babici*), Slavko Pregl (*O zmaju, ki je želel biti kralj*), Andrej Rozman (*Bober*), Barbara Simoniti (*Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave*), Lucija Stepančič (*Anton!*), Bina Štampe Žmavc (*Barka zvezd*), Vladimir P. Štefanec (*Sem punk čarovnica, debela lezbijka in ne maram vampov*) in Dim Zupan (*Tinček in tri zlate ribice*).

Desetnico 2015 je prejel Mate Dolenc za roman *Mali princ z otoka*.

Žirijo je med drugim prepričal živ jezik, obogaten z narečnimi izrazi, kar mu daje pristnost. »Vrednost pa delu dajejo tudi preprosti odgovori starega Siča na otroška vprašanja o zapletenih rečeh: o Bogu, spolnosti, smrti, dvoličnosti. Jasnost odgovora pa vseeno pusti mlademu človeku prostor za določeno skepso, premislek in primerjavo,« piše v obrazložitvi.

Avtor najstniško bralko in bralca v *Malem princu z otoka* prestavi na samotni jadranski otok, kjer se življenje

dogaja, kakor da bi prišlo z drugega planeta. Na njem najdemo poleg domačinov, ribičev in obmejne policije še zagrizeno veganko, češke turiste in malega Sičiča, ki ga njegovi starši zaupajo staremu mornarju Siču, da skrbi zanj do jeseni, ko se bo spet začela šola. Gre za ravno pravišnjo zmes naivnosti, idilike in humorja.

Roman je izšel pri založbi Didakta in je že 2012 prejel znak kakovosti zlata hruška, ki ga od leta 2004 podeljuje Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo (deluje v okviru Mestne knjižnice Ljubljana).

Mate Dolenc je nagrado desetnica prejel že drugič, prvič leta 2004 za roman *Leteča ladja*.

Svečana prireditev z razglasitvijo in podelitvijo nagrade je bila 14. maja na sedežu Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani.

PREŠERNOVI NAGRADI ZA ŽIVLJENJSKO DELO 2015

Prešernovo nagrado za življenjsko delo 2015 je prejel pionir slovenskega stripa, akademski kipar **MIKI MUSTER**.

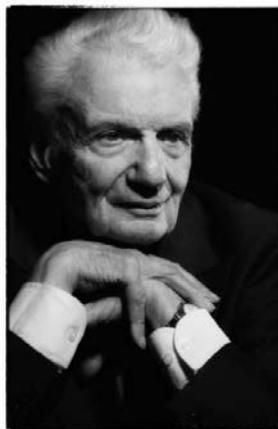

Foto: Tone Stojko

Utemeljitev:

Miki Muster, rojen leta 1925 v Murski Soboti, je po zaslugi več kot štiridesetih zgodb o doživljajih trojice prijateljev, Zvitorepca, Trdonje in Lakotnika, osrednji in najbolj znan predstavnik slovenskega stripa.

Stripe je risal med letoma 1952 in 1973 za časopisa *Poletove podobe in povesti* ter *Tedenska tribuna*. Glavni junaki stripov – karikaturnistično preoblikovane počlovečene živali – so delno nastali na podlagi domače ikonografije oziroma tradicije. Mustrovi stripi vsebujejo spoj precizne obrisne linije, stilizacijo in realistični perfekcionizem, zanesljivo kompozicijo, pregledno kadriranje, brezhibno animacijo likov, stripovsko dinamiko, scenaristično inventivnost in tekoče dialoge. Vzporedno s stripi je za dnevnik *Slovenski poročevalec* od leta 1954 prispeval slikovno komponento k slikanicam po motivih svetovne in domače literature. Slikanice so risane v stilizirano realističnem slogu, stripi pa v karikaturnistično-humornem slogu.

Miki Muster se je leta 1973 preselil v München in se posvetil risnemu filmu. Med prvimi naročniki njegovih animiranih filmov je bilo podjetje Viba film iz Ljubljane, za katero je na začetku šestdesetih let preteklega stoletja pripravil risanke *Puščica*, *Kurir Nejček* in *Zimska zgodba*. Med letoma 1967 in 1990 je ustvaril okrog 380 reklamnih spotov. Po letu 1990 je začel risati politične karikature. Izbori Mustrovih stripov in ilustracij so bili predstavljeni na več razstavah.

Kljub temu da je od objave prve epizode Zvitorepčevih prigod minilo že več kot šestdeset let, njegovi stripi in slikanice navdušujejo že tretjo generacijo bralcev, saj so bili večkrat ponatisnjeni. Danes 89-letni Miki Muster se je z likovnim opusom, v katerem izstopata prispevek k uveljavitvi stripa kot drugim likovnim disciplinam in zvrstem enakovrednega ustvarjalnega področja in delo na področju animiranega filma, uspel uvrstiti med najbolj prepoznavne osebnosti domače likovne kulture v najširšem pomenu besede.

(Ddr. Damir Globočnik)

Prešernovo nagrado 2015 za življenjsko delo je prejel pesnik **ANDREJ BRVAR**.

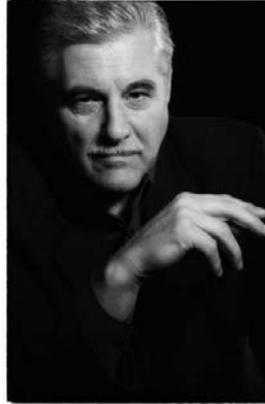

Foto: Tone Stojko

Utemeljitev:

»Presunjenost oziroma čudenje nad eksistenco sveta, človeka in samega sebe kot samosvoje, enkratne človeške identitete se mi vse jasneje kaže kot temeljno doživetje mojega življenja.«

Ker se to doživetje v poeziji Andreja Brvarja manifestira kot aktivno, fizično, kar se da konkretno zapopadanje čudeža »vsega živega«, je obveljalo, da je pesnik Andrej Brvar predvsem – vitalist.

Netipičnemu poetološkemu označevalcu so poznavalci dodajali prav tako neobičajne pridevke. V mladostnem delu opusa je bil Brvarjev vitalizem »robusten«. Ko pa se je užitek v osvojitvi zdajšnjega trenutka, ki kot totaliteta življenja v vsej nazornosti zaživi s pesniškim poimenovanjem, srečal z zavestjo o minljivosti, se je robustnost obrusila do krhkosti.

Temeljna občutja obdobja Brvarjevega ustvarjanja so si našla ustrezne oblike, aforistično poantirane enovrstičnice in reistične naštevanke so zamenjale razpoloženjske sličice, te pa vse daljše pripovedne enote, zgodbe ali celo pesnitve. Pomenljivo je, da je Andrej Brvar avtor prvega antološkega izbora slovenske pesmi v prozi, te hibridne, med poezijo in prozo, med liriko in epiko sprehajajoče se pesniške oblike. Brez dvoma je namreč med sodobniki največji mojster takšnega (s)prehajanja in je žanr zaznamoval tako močno, kot je ta zaznamoval njega.

V petinštiridesetih ustvarjalnih letih je podpisal deset pesniških zbirk. Bolj ko se v njih izpisuje zavedanje minljivosti, večji

so presledki med knjigami, toda tudi v obdobju eruptivnega pollaščenja sveta so bili končni pesniški katalogi vedno izbrano umerjeni. Pesnik se je zlagoma oddaljeval od začetnih idejnih premis, nikoli pa se mu ni bilo treba distancirati od njihove tehnopoetske izdelanosti.

Zato je Prešernova nagrada Andreju Brvarju (roj. 1945) res nagrada za celoten vrhunski pesniški opus, res nagrada za življenjsko delo.¹

(*Petra Vidal*)

1000 UND 1 BUCH 2014

Tema osrednjih prispevkov **prve številke** avstrijske revije *1000 in 1 knjiga* je tikanje. Nagovor nekoga s TI se dogaja tudi v literaturi v različnih oblikah. Christina Ulm v prispevku *Erzählen braucht ein Gegenüber* (Pripoved je nekomu namenjena) na izbranih primerih iz mladinske literature prikaže različne nivoje nagovarjanja s ti. Prvi nivo je, ko avtor ali pripovedovalec s ti nagovori bralca izven teksta. Tukaj je ti heterodiegetičen, ni del pripovedi. Bralec ni nujno nagovorjen s ti le s strani avktorialne pripovedne instance, ampak lahko tudi od fiktivne osebe, kot je npr. prvoosebni pripovedovalec. Na drugem nivoju lahko pripovedovalec, ki je sam oseba v dogajanju, naslovi svojo pripoved neki drugi osebi, ki je tudi v dogajanju. Tako je lahko ti namenjen interni osebi v tekstu.; ti je homodiegetičen, je del sveta v pripovedi. Na tretjem nivoju je najbolj dosledna uporaba ti v pripovedni ti perspektivi, kjer jaz sploh ne obstoja, saj na mesto jaz stopi ti. Ti perspektivo je v svojih knjigah uporabil npr. Zoran Drvenkar: *sorry* (2009), *DU* (2010) in *Cengiz&Locke* (2002).

Uwe-Michael Gutzschhahn v krajšem prispevku *Das leidige YOU* (Nadležen YOU) opiše, kako kot prevajalec iz angleškega jezika rešuje zadrego z besedo YOU (ki v angleščini velja za ti in za vi), ko v angleškem tekstu ni jasno opisan prehod iz vikanja v tikanje. Prevajalec mora dobro poznati kulturno ozadje in vedeti, koga mora kdo glede na status obvezno vikati.

O intermedialnosti v klasični knjigi, predvsem o spletnih klepetalnicah v mladinski literaturi, piše Daniela A. Frickel v prispevku *Hast du Lust auf einen Dia, Petersilchen?* (Si za en dia, Peteršiljček?). Novi mediji, ki so se utrdili v vsakdanu otrok in mladostnikov, so že nekaj časa prisotni tudi v mladinski literaturi. Za mladostnike je komunikacija v klepetalnici oblika ustvarjalnega, odprtega dialoga, ki jo poleg koncepta ustnega sporočanja označujejo uporaba mladostniškega izražanja, sociolekt, anglicizmi, pomanjkljiva slovnica, tipične retorične figure, kot emotikoni, aluzije, elipse, onomatopoiije, paratakse, kar je značilno za tako imenovani prostočasni slog. Za klepetavce je znano, da se tikajo. V knjigi bralec spremlja zgodbo, ki se odvija v realnem in v virtualnem svetu knjižnega junaka. Pri klepetanju lahko v nekaterih knjigah uživa v igri v igri, v nekaterih pa tudi spoznava pasti, v kate-re se lahko zaplete oseba z uporabo t. i. »chat komunikacije«.

Ludwig Maximilian Breuer v prispevku *Mehr als tausendundein Wort?* (Več kot tisoč in ena beseda?) opiše posebnosti dialoga v stripu, ki se razlikuje od dialoga v drugih medijih. Za strip velja, da kar ne more povedati s tekstom, pokaže s sliko. Tudi če ni besed, dialog vendarle poteka. Pri tako imenovanem pantomimičnem stripu poteka dialog z neverbalnimi sredstvi v sliki, kot so nari-

¹ V reviji *Otrok in knjiga* številka 70 (2007) je Darka Tancer-Kajnih objavila prispevek o Brvarjevih pesnitvah za otroke.

sane kretnje, mimika in simboli. Pa tudi tam, kjer je dialog zapisan, je poseben, zapisan v oblačkih ali okvirjih, ki so v sliki sami.

V literarnem prispevku Roberta Buchschwenterja *Alter Ego* (Drugi jaz) se pisec snemalne knjige pri pisanju dialoga sooči z namišljenim sogovornikom, ki je pravzaprav on sam.

Ali v zrcalu stvarno vidimo samega sebe ali tisto, kar bi radi videli? Silke Rabus v prispevku *Oh, wie schön du bist* (Oh, kako si lep/a) prikaže, kaj odražajo naslikane zrcalne podobe v knjigah. Razlika med resnico in namišljenim videzom je lahko pogubna, kot pri Narcisu ali pa Dorianu Grayu. Želja in resnica se pokrivata, dokler v pravljici *Sneguljčica* zrcalo kraljici potrjuje, da je najlepša v deželi, ob spoznanju, da ni več tako, pa se prične za kraljico usoden zaplet, ki vodi v njen poraz. Slutnjo zapleta sta v prizoru dialoga med kraljico in zrcalom odlično upodobila ilustratorja Nikolaus Heidelbach v *Pravljicah bratov Grimm (Märchen der Brüder Grimm, 1995)* in Benjamin Lacombe v *Sneguljčici* Jacoba in Wilhelma Grimma (*Schneewitchen, 2011*). Skozi zrcalo se tudi lahko vstopi, tako kot Alica, v fantazijski paralelni svet. Zrcalo je lahko tudi prijazno, če si ob pogledu na samega sebe zadovoljen in posledično bolj samozavesten. Tudi fotografija lahko deluje kot ogledalo. Pogled na lastno fotografijo vzbudi lepe občutke, a tudi opozori, da tisti trenutek ni več ponovljiv, da se časa ne da zaustaviti.

Čisto poseben odnos med jaz in ti je med dvojčki. Zgodbe o dvojčkih, ki so se dogajale od bibličnih časov in v grški mitologiji do danes, so prisotne tudi v sodobni mladinski literaturi. O slednjih piše Susan Kreller v prispevku *Methinks you are my glass, and not my brother* (Zrcalo moje se mi zdiš, ne brat). Vloge dvojčic ali dvojčkov so lahko opisane humorno in celo idilično, kot na primer pri Enid Blyton, Astrid Lindgren, Erichu

Kästnerju, Joanni K. Rowling in Jenny Valentine. Odnos med dvojčkoma pa je lahko tudi problematičen, če je njuna povezanost premočna, o čemer pišejo Arundhati Roy, Charlotte Kerner in Kirsten Reinhardt; če sta zaradi bolezni fizično ločena, o čemer piše Doris Meissner-Johannknecht; zaradi občutka krivde, ker nesreča ali bolezen ni doletela raje njega ali nje kot pa sestro ali brata, kar obravnavata v svojih zgodbah Monika Feth in Alison McGhee; ali če je posredi celo smrt, kar z velikim občutkom opišeta Peter Pohl in Conrad Wesselhoeft.

O knjigah v katerih se zgodi ljubezen na prvi pogled, ki za vedno srčno poveže jaz s ti, piše Heidi Lexe v prispevku *Nun tausend gute Nacht* (Tisočkrat lahko noč!). Ko se dva, ne da bi vedela karkoli drug o drugem, zaljubita na prvi pogled, je ta ljubezen lahko, tako kot pri Romeu in Juliji, obsojena na tragičen konec; lahko pa je ljubezen odrešilna in srečna, kot se zgodi pri kraljeviču in Sneguljčici. In lepa je lahko tudi, če se ob prvem pogledu ne opazi, da je oseba bolna ali pa hendikepirana.

Rosemarie Merl v prispevku *Das ICH im DU* (Jaz – ti) predstavi tiste mladinske knjige, v katerih se pojavlja namišljeni ti kot fantazijski tovariš. Te knjige razvrsti v štiri vrste. V prvi nastopajo fantazijski liki kot zaščitniki, v drugi so fantazijski liki sami potrebni zaščite, v tretji so prijatelji, v četrti so sprva prijatelji, nato pa se spreobrnejo v sovražnike.

V prispevku *Dixi – Kinderliteraturpreis 2013* (Dixi – nagrada za otroško knjigo 2013) sta predstavljeni nagrajenci: pisateljica Kai-Aline Hula za knjigo *Ein Knoten im Rüssel* (Vozel na rilcu) in ilustratorica Leonora Leidl za ilustracije v knjigi *Mama und das schwarze Loch* (Mama in črna luknja). Nagrada, ki jo od leta 2001 podelujeta Institut für Jugendliteratur in Firma Instantina, je namenjena mladim avstrijskim talentom, ki ustvarjajo za otroke in mladino.

Pisateljski odlikovanci so nagrajeni tako, da lahko delajo določen čas pod tutorstvom priznanega mladinskega avtorja, ilustratorski pa lahko obišejo mednarodni sejem knjig za otroke v Bologni skupaj z uveljavljenim ilustratorskim umetnikom.

Klaus Nowak posveča svoj članek *Ich und Du und alle anderen dazu* (Jaz in ti in še vsi ostali) izjemnemu pripovedovalcu Stefanu Kaminskemu, ki se zna vživeti v človeške in živalske like in prepričljivo pripovedovati zgodbe, katerih večina je že na voljo tudi v obliki zvočnih knjig.

Naslov prispevka Sonje Loidl *Es ist nicht alles Gold, was glänzt* (Ni vse zlato, kar se sveti) se nanaša na darila. Darila, s katerimi izrazimo hvaležnost, pozornost, prijateljstvo, neko željo, so lepa dejanja. Žal pa so darila lahko tudi slabotnamerna in nevarna, kar je pogost motiv v fantazijski mladinski literaturi (npr. v *Neskončni zgodbi* Michaela Endeja) pa tudi v nekaterih Grimmovih pravljicah in v drugih zgodbah.

Med številnimi knjižnimi novitetami, ki so predstavljene in ocenjene v tej številki, je tudi izjemna knjiga Philipa Pullmana in Shaun Tana *Grimms Märchen* (Grimmove pravljice), ki je prevedena (iz angleščine) v nemščino izšla pri založbi Aladin iz Hamburga leta 2013. Poklon knjigam in bralcem je ustvaril Quint Buchholz, ki bralce knjige *Im Land der Bücher* (V deželi knjig. München: Hanser, 2013) z ilustracijami popelje v svet literature. O knjigah, s pomočjo katerih lahko kaj izdelamo sami, precej kritično razmišlja Heike Elisabeth Jungst v prispevku *Selbermachen! Selbermachen?* (Naredi sam! Naredi sam?).

Renate Habinger v reviji nadaljuje s svojo šolo risanja; v tej številki se v svojem prispevku posveti virtualnim linijam. S primerjavo ilustracije Martina Baltscheita iz knjige Rudyarda Kiplinga *Die Dschungelbücher* (Knjige o džungli)

in ilustracije J. Otta Seibolda iz knjige V. L. Walsh *Penguin Dreams* (Pingvinove sanje) nam približa izraznost digitalno izdelane in obdelane risbe.

Članki v **drugi številki** so tematsko osredotočeni na analizo mladinskih knjig, v katerih je predstavljena Avstrija. Že prvi prispevek z naslovom *Österreich im Bild* (Avstrija v slikah), ki ga je napisala Silke Rabus, je precej kritičen, saj avtorica vzame pod drobnogled kar nekaj atlasov, zemljevidov in slikanic, ki so formalno sicer namenjeni otrokom, a so (pre)polni klišejev in opisov turističnih zanimivosti.

V prispevku *Land der Berge, Land am Strome ...* (Dežela gora, dežela rek ...) nam Friedrich C. Heller kronološko predstavi knjige za otroke, predvsem slikanice, v katerih je predstavljena Avstrija (njene geografske značilnosti, mesta, podeželje, ljudje in običaji, znamenitosti in še kaj). Kljub pestremu naboru najrazličnejših knjig, ugotavlja, da žal med njimi ni nobene take, ki bi se lahko primerjala z res odličnimi slikanicami Aloisa Carigieta o Švici.

V kolektivnem spominu so nekatera mesta na svetu, kot na primer Auschwitz, Černobil in druga, omadeževana. Kathrin Wexberg v svojem članku *Stadt. Land. Ort.* (Mesto. Dežela. Kraj.) ugotavlja, da se v avstrijski mladinski literaturi po letu 1945 pojavljajo vsebine, ki se navezujejo na pretresljive dogodke v določenih avstrijskih mestih v času nacizma. V novejših zgodbah, povezanih z begunci, s priseljenci, z Romi, kraji sami namenoma niso izpostavljeni, da bi preprečili njihovo omadeževanje. Dogodki v v teh zgodbah so praviloma opisani iz otroške perspektive.

Prispevki Elisabeth Steinkellner *Heiliger Ambrosius, bitte für uns ...* (Sveti Ambrož, prosi za nas ...), Cornelije Travnicek *Vom Wunsch, Indianer zu sein* (O želji, da bi bila Indijanka), Caroline

Roeder *Ich mache die Augen zu* (Zaprem oči), prispevek *Bilderstücke* (Prizori), ki ga je napisal László Varvasovszky, prispevek Sarah Michaelae Orlovský *Von Unterleiberln, Bergen und Krankenhäusern* (O spodnjih majčkah, gorah in bolnicah) so literarni avtobiografski zapisi, ki govorijo o otroštvu v Avstriji. Alexander Kluy pa nam v prispevku *Spricht ein Kind ...* (Govori otrok ...) predstavi nekaj mladinskih knjig, v katerih pišejo o otroštvu mlajši avstrijski pisatelji.

Med nemščino, ki jo govorijo v Avstriji, in nemščino, ki jo govorijo v Nemčiji, obstajajo razlike. Posebnosti je moč opaziti na vseh lingvističnih ravneh (fonetični, leksikalni in slovnični, morfološki in sintaktični). Te razlike, avstrijske posebnosti, so prisotne tudi v mladinski literaturi, kar ugotavlja Maximilian Breuer v prispevku *Husch, verschwind, geh weg da!* (Beži, izgini, pojdi proč!). Simone Kremsberger pa je povprašala nekaj lektorice, pisateljice in predstavnic ter predstavnikov založb o tem, kaj menijo o avstrijski nemščini v mladinski literaturi. Večinoma so se strinjali, da je v interesu vseh (tudi tržnem), da se v literaturi uporablja visoko nemščino. Prav pa je, da mladi poznajo posebnosti, ki se v nemškem jeziku uporabljajo samo v Avstriji, v Švici ali samo v Nemčiji. Lahko pa so te posebnosti, tako kot včasih pri Christine Nöstlinger, duhovite in preprosto nenadomestljive.

Nekaj prispevkov je posvečenih posameznim mladinskim avtorjem. Franz Derdak piše o pisatelju Robertu Klementu, ki želi s svojimi knjigami opozoriti na politične in socialne probleme doma in po svetu in s tem mlade bralce spodbuditi k aktivnemu delovanju pri procesih demokratizacije. Silke Rabus piše o sijajnih in vedno znova inovativnih ilustracijah umetnice Linde Wolfgruber. Klaus Nowak je pripravil kratek intervjuju s pisateljico Rosemarie Eichinger, ki je prejela nagrado Österreichisches Kinder- und

Jugendbuchpreis 2014, v katerem izvemo več o njej in njeni nagrajeni knjigi. O sodelovanju s Christine Nöstlinger pa piše lektorica Carina Mathern.

Med več kot 70 recenzijami novejših knjig je tudi knjiga *Kritzl & Klecks. Eine Entdeckungsreise ins Land des Zeichnens und Malens* (Čačka & Packa. Odkrivanje risanja in slikanja). Renate Habinger, ki je doslej redno objavljala v reviji svojo šolo slikanja, je skupaj z Vereno Ballhaus pripravila zanimivo in uporabno knjigo, ki tako mlade kot odrasle skozi zgodbo vpeljuje v svet likovnih tehnik.

Jennifer Krenn opiše v prispevku *Klein in Österreich* (Majhni v Avstriji) položaj založb v Avstriji, ki ni dober. Na avstrijskem knjižnem trgu so vse močnejše prisotne knjige založb iz Nemčije, pa tudi precej pomembnih avstrijskih avtorjev izdaja svoje knjige pri nemških založbah. Vendarle je avstrijska mladinska literatura kvalitetna in najboljše knjige so vsako leto nagrajene z avstrijsko nagrado za mladinsko literaturo Österreichischer Kinder- und Jugendliteraturpreis. Leta 2014 so bile nagrajene naslednje knjige:

– V kategoriji slikanice:

Linda Wolfgruber: *Arche* (Noetova barka)

– V kategoriji knjige za otroke:

Rosemarie Eichinger: *Essen Tote Erdbeerkuchen?* (Ali mrtveci jedo jagodov kolač?) in

Christine Nöstlinger: *Als mein Vater die Mutter von Anna Lachs heiraten wollte* (Ko se je moj oče hotel poročiti z mamo Anne Lachs)

– V kategoriji poučne knjige:

Heidi Trpak, Laura Momo Aufderhauer: *Gerda Gelse* (Komarka Gerda)

Poleg tega je še deset knjig uvrščenih v zbirko avstrijske nagrade za mladinsko literaturo (Kollektion österreichischer Kinder- und Jugendbuchpreis). Vse nagrajene knjige so predstavljene v zloženki.

Uredništvo revije se je odločilo, da **tretjo številko** posveti temi religija v mladinski literaturi in dalo tej številki naslov *Bog in svet*. Oprli so se na dejstvo, da je v zadnjih letih veliko knjig, ki so bile nagrajene z najpomembnejšo nemško konfesionalno nagrado, s katoliško nagrado za mladinske knjige (Katholischer Kinder- und Jugendbuchpreis der Deutschen Bischofskonferenz) bilo visoko ocenjenih tudi v reviji.

Kdaj sploh lahko govorimo o religiozni literaturi za otroke in mladino, razmišlja Heidi Lexe v prispevku *Koffer – Befragungen* (Kovček – spraševanja). Ali je na primer zgodba, v kateri se pojavlja motiv iz Biblije in v kateri bog sploh ni omenjen, religiozna? Vprašanja osvetljuje s podajo definicij nekaterih strokovnjakov. Idejo za naslov svojega članka pa je povzela iz zgodbe Ulricha Huba in Jörga Müheja *An der Arche um Acht* (Na Noetovi barki ob osmih), v kateri skušata dva pingvina v kovčku pretihotapiti tretjega na arko.

Tudi Reinhard Ehgartner skuša v svojem članku *Gedanken zur Grammatik des Religiösen* (Misli o gramatiki religioznega) doreči definicijo religiozne mladinske literature. Zagovarja stališče, da se je potrebno v posamezni tekst poglobiti in ga ne dojemati le površno. Takrat bomo lahko knjigah, ki niso že v naprej označene kot verske in izidejo v okviru založniškega religioznega programa, zasledili tako v starejših kot v naj sodobnejših besedilih in ilustracijah vzore iz religij.

Zanimiva so tudi mnenja nekaterih mladinskih avtorjev o knjigah, ki imajo verska sporočila.

Tamara Bach, ki je za svojo knjigo *Was vom Sommer übrig ist* (Kaj je ostalo od poletja) prejela nagrado Katholischer Kinderbuchpreis 2013, piše v prispevku *Ich schreibe nur für mich* (Pišem le zase) o tem, da se pri pisanju ne ozira na druge, piše zgodbe, ki se spontano porodijo v

njeni domišljiji, in zanjo je pomembno le to, da je s tekstom zadovoljna. Sama ni katoličanka in v njenih zgodbah tudi ni krščanskih ali katoliških manifestov. Vsak bralec da zgodbi svoj lasten pomen. Ugaja ji, da je žirija v utemeljitvi nagrade navedla, da je v njeni zgodbi izjemno lepo popisana tolažba in da jo preveva upanje, kar je močno sporočilo.

Tudi pisateljica Jutta Bauer, kot sama pravi, ni verna in knjige *Opas Engel* (Dedkov angel), za katero je prejela Katholischer Kinderbuchpreis, ni napisala z religioznim namenom. Meni, da angel v njeni knjigi nudi optimizem in moč za življenje. Pomembno ji je, da njene knjige odprejo prostor bralcem za njihove lastne interpretacije, kar poudari v prispevku *Bewältigung des Irdendaseins* (Obvladovanje obstoja).

Knjiga *Stadtrandritter* (Vitez z obrobja mesta) nemškega pisatelja Nilsa Mohla je bila uvrščena na priporočilni seznam nagrade Katholischer Kinder- und Jugendbuchpreis. Knjiga je drugi del trilogije, katere tema so vera, ljubezen in upanje in govori o odraščanju. Avtor je za prvi del *Es war einmal Indianerland* (Nekoč je bila dežela Indijancev) prejel nagrado Deutscher Jugendliteraturpreis. V pogovoru s Heidi Lexe pravi, da je v življenju treba v nekaj verovati. To je tudi naslov prispevka *Es geht nicht ohne den Glauben an irgendetwas* (V nekaj moraš verovati).

Avstrijska ilustratorica Linda Wolfsgruber je prejela Katholischer Kinderbuchpreis 2010 skupaj z avstrijskim pisateljem Heinzom Janischem za knjigo *Wie war das am Anfang* (Kako je bilo na začetku), njena knjiga *Arche* (Noetova barka) je bila uvrščena na častno listo Katholischer Kinderbuchpreis in je prejela tudi nagrado Österreichischer Kinderbuchpreis 2014. Sodelovala je še pri nekaj knjigah, katerih vsebine se navezujejo na religijo, pa ne le krščansko. V pogovoru *Buddha wäre auch kein Pro-*

blem (Tudi Buda ne bi bil problem) opiše svoj odnos do boga in vere, predvsem s stališča ilustratorja, ki mora po njenem spoštovati in upoštevati načela, ki veljajo za posamezne vere. Heinz Janisch, soavtor knjige *Wie war das am Anfang*, pa se predstavlja kar z zgodbico *Das Märchen vom Baum* (Pravljica o drevesu).

Knjiga Sarah Michaela Orlovsky *Tomaten mögen keinen Regen* (Paradižniki ne marajo dežja) je prejela več nagrad, med njimi Evangelischer Buchpreis 2014 (evangeličanska knjižna nagrada) in bila uvrščena na častno listo Katolischer Kinderbuchpreis 2014. V prispevku *Ist das ein religiöses Jugendbuch?* »Haben sie eine leichtere Frage für mich?« (Ali je to religiozna knjiga? »Imate zame lažje vprašanje?«) govori o svojem odnosu do vere in poda svoje mnenje o religioznih knjigah za mlade. Meni, da je religioznost povezana z odraščanjem, z iskanjem samega sebe, z iskanjem svoje vloge v družini in družbi, da je stvar lastnega razvoja. In za nove mlade iskalce so potrebne nove literarne oblike.

Tudi Jutta Richter, ki je za knjigo *Hechtsommer* (Ščukino poletje) prejela Katolischer Kinder- und Jugendbuchpreis 2005, meni, da odseva odnos do vere lastne izkušnje avtorja. V zgodbah jih posreduje bralcem, ki na različne načine, na podlagi svojih lastnih izkušenj, berejo in sprejemajo posredovana sporočila. Drži se načela, da naj bodo ta jasna in točna, s čimer je nasloвила tudi svoj prispevek *Klarheit und Genauigkeit* (Jasnost in natančnost).

Aloisa Prinza, pisatelja knjige *Jesus von Nazaret* (Jezus iz Nazareta), ki je bila uvrščena na priporočilni seznam Katolischer Kinderbuchpreis, predstavlja Peter Rinnerthaler v prispevku *I just wanna see his face* (Le njegov obraz bi rad videl). Jezus, ki je zadnjih šestdeset let postal pop ikona, je za Aloisa Prinza, avtorja številnih biografij, oseba, ki jo je želel opisati čim bolj verodostojno.

Proučil je dosedanja strokovna gradiva z najnovejšimi odkritji in bil osebno na evangelijskih prizoriščih.

Pisatelj Bart Moeyaert, čigar knjiga *Hinter der Milchstrasse* (Za Rimsko cesto) je bila uvrščena na priporočilni seznam Katolischer Kinderbuchpreis 2014, piše v prispevku *Zwischen den Zeilen* (Med vrsticami), kako so politični dogodki med leti 2006 in 2008 vplivali na pisanje njegove knjige. V začetku zamišljena preprosta poletna zgodba se je spremenila ob njegovem soočenju z ekstremneži v zgodbo, v kateri govori o svetlobi in o sivini, pripadnosti in osamljenosti, begu in obstanku, tolažbi in veselju, upanju in usmiljenju. To so njegova sporočila, od bralcev pa je odvisno, ali so jih zaznali.

V tej številki je podrobneje predstavljenih več knjig, ki se navezujejo na svet in na boga.

Angelika Rockenbach poda v prispevku *Mir stinkt's* (Dosti imam) pogled na nekaj novejših knjig za otroke sodobnih avtorjev, ki so priredili zgodbe iz Starega testameta tako, da so pripovedi o Joni, Mojzesu, Noetu in drugih približali današnji mladini. Pokazalo se je, da teksti iz Starega testameta niso le nekaj iz preteklosti, ampak obravnavajo večno aktualne občečloveške odnose. V obravnavanih slikanicah je ilustratorki Kitty Kahane uspelo zelo neposredno oživiti svet Starega testameta.

Raziskave so pokazale, da je sodobna mladinska literatura v veliki večini sekularna. Na nekaj postmodernih mladostniških romanih pa Daniela A. Frickel v prispevku *OUT oder OUT OF ORDER?* (Je zunaj ali ne deluje?) pokaže, da se mladi, tudi tisti, ki sicer niso verni, v stiskah obrnejo k bogu. Z vso jasnostjo so izraženi in prisotni motivi vere, tudi v cerkveni konfesionalni obliki, ljubezni in upanja v knjigi Nilsa Mohla *Stadtrandritter*.

Z mislijo *Wer nicht fragt, bleibt dumm!* (Kdor ne vpraša, ostaja neumen) naslov-

ljen prispevek Elisabeth von Leon se posveča vprašanju, ali je in na kakšen način, prisotna filozofija v poučnih knjigah za otroke. Ali se z osnovnošolci sploh da filozofirati? Kako naj se obravnava vprašanja eksistence, vprašanja od kod, kam, zakaj, ki so povezana tudi z vero, in kako se strokovna terminologija prevede v otrokom razumljiv jezik? Ugotavlja, da se posamezni avtorji različno spopadajo s to tematiko. Francoski doktor filozofije Oscar Brenifier svoji knjigi za mlade *Philosophieren mit neugierigen Kindern*, 2010–2012 (Filozofiranje z radovednimi otroki) in *Was, wenn es nur so aussieht, als wäre ich da?*, 2011 (Kaj če le izgleda, da sem bil tu?) gradi na predpostavki, da pri filozofiranju z otroki ne gre za reproduciranje dejanskega vedenja, ampak za aktivnost, katere težišče so otroška vprašanja, na katera dobijo v knjigi jedrnate odgovore, ki podprti še z računalniško grafiko, otroke spodbujajo k nadaljnjemu razmišljanju. Podoben način (vprašanja in odgovori) ima angleški avtor Stephen Law v svoji knjigi *Denkst du, wenn du denkst, dass du denkst?*, 2010 (Misliš, da misliš, ko misliš?). Tudi francoska avtorja Brigitte Labbé in Michel Puech obravnavata v svoji knjigi *Denk dir die Welt*, 2003 (Predstavlja si svet) medčloveške odnose, svet, naravo in podobno, a bolj na splošno in bolj živo. Na izjemen način povezuje filozofijo in slikanico Wolf Erlbruch v knjigi *Die grosse Frage*, 2004 (Veliko vprašanje), ki se navezuje na vprašanje naše eksistence. Pisateljica in ilustratorica Antje Damm pa v svoji slikanici *Ist 7 viel?* (Je 7 veliko?) iz leta 2003 obravnava temeljna, večna občečloveška vprašanja in odgovore nanje.

Franz Derdak v prispevku *Real Live* (Resnično življenje) predstavi nekaj novejših knjig, ki so izšle pri založbi Arena v okviru zbirke Authentik Fiction (verodostojno leposlovje), in jih je možno uvrstiti v t. i. skupino »autentische Realität«

(pristna resničnost). Gre za leposlovne mladinske knjige, katerih vsebine so oprete na resnične dogodke iz realnega življenja. Strelski pokol na šoli v Winnendnu leta 2009, težak položaj azilantov, stiske beguncev, spolna zloraba, neozdravljiva bolezen, so teme knjig, ki so jih avtorji napisali skupaj s pričevalci dogodkov.

Jana Sommeregger v prispevku *Terror Trauma Traum* (Teror travma sanje) predstavi nekaj mladinskih knjig, v katerih so verski konflikti, predvsem med islamom in zahodnim svetom, prikazani s samomorilskimi napadi, (največkrat vezanimi na resnične dogodke). V romanih nastopajo mladi kot atentatorji in kot žrtve. Med navedenimi knjigami izstopa delo Gabrielle Ambrosio *Der Himmel über Jerusalem* (Nebo nad Jeruzalemom).

Nicole Kalteis obravnava v prispevku z naslovom *Wir stehen alle im Feld. Doch wo ist die Front?* (Vsi smo v vojni. A kje je fronta?), ki je povzet iz knjige Ödöna von Horvatha *Jugend ohne Gott* (Mladost brez boga), vlogo zla v mladinski literaturi. V knjigah za otroke je prikazovanje zla še pogosto tabu in je omejeno na stanje nasprotovanja dobremu, ki seveda zmaga. V knjigah za mladostnike pa se zlo pojavlja v različnih oblikah, tudi v neprizanesljivih prikazih. Zlo in agresija se pojavljata kot obramba pred nasilno okolico, z nasiljem se skuša uveljaviti nekdo, ki je žrtev družbenega okolja, zlo lahko obstaja kot metafizična sila, v nekaterih kulturah kot duh ali demon, v krščanstvu se pojavlja kot satan.

V prispevku *Andacht auf heiligem Rasen* (Pobožnost na sveti travi) Ralf Schweikart duhovito potegne vzporednice med zavzetostjo za nogomet in zavzetostjo za religijo in kritično presodi nekaj mladinskih knjig, posvečenih domačini religiji, nogometu.

Ela Wildberger je prepričana, da so otrokom potrebne zgodbe o otrocih in

vojni, in to otrokom, ki živijo tam, kjer vojne divjajo, in tudi otrokom, ki živijo na varnem. V prispevku *Jetzt würde es keine normalen Tage mehr geben ...* (Odslej ne bo nič več, kot je običajno bilo ...) predstavi nekaj knjig za otroke, v katerih je vojna otroke neposredno prizadela. Med njimi je tudi knjiga *Akim rennt* (Akim teče), ki jo je napisala in ilustrirala belgijska avtorica Claude K. Dubois. O slikanici *Akim teče* podrobneje piše Gabriele Cramer. To je zgodba o dečku, ki ga skupaj z vrstniki med igro presenetil vojaški napad. Ločen od staršev beži pred streli in vojaki in se končno pridruži skupini beguncev, s katerimi pride v begunsko taborišče. Prestrašenemu in osamljenemu skušajo ljudje pomagati. Na koncu se k sreči z mamo najmeta. Toda v dečkovih zavesti ostaja spomin na grozote in brutalnosti vojne in žalost za uničenim in izgubljenim domom. Ta zgodba, ki je bila nagrajena z več nagradami, tudi z nagrado *Katolischer Kinderbuchpreis 2014*, se zdi Gabriele Cramer izredno primerna tudi za pogovor pri verskem pouku, saj opisuje vojne grozote, beg pred nasiljem, izkoreninjenost in pomoč soljudi, kar je primerljivo z dogodki iz Biblije.

Tudi v sodobnih grafičnih novelah se pojavljajo zgodbe o mladostnikih, ki se spopadajo s problemi, povezanimi z lastnim odraščanjem, z življenjem v tujem, novem okolju, z medgeneracijskimi in s kulturnimi razlikami in z ekonomskimi ter s socialnimi problemi. Vsakdo si zasluži priložnost za boljše življenje, je pozitivno sporočilo teh zgodb. Nekatere tovrstne knjige predstavi Christina Ulm v prispevku *Es ist dieser Ort. Man muss so früh wie möglich einen Ausgang finden* (To je ta kraj. Čim prej je treba najti izhod).

Tema **četrte številke** je tabula rasa.

Sussan Kreller v prispevku *Aus den Augen, in den Sinn* (Izpred oči, v misli)

razmišlja o knjigah, v katerih oblikuje zgodbo motiv prisotnosti ali pa odsotnosti neke osebe. Čeprav literarni lik odsotnost njemu drage osebe občuti kot bolečino in pogrešanje, mu misel nanjo in želja, da bi ji bila njegova dejanja všeč, omogoči, da se notranje razvija, pridobiva samozavest in ugled med vrstniki. V fantazijskih zgodbah pa tisti, ki se lahko igra s svojo vidnostjo in nevidnostjo, poseduje tudi moč.

Silke Rabus v prispevku *Ich sehe ... nichts?* (Vidim ... nič?) razmišlja o belini v ilustraciji in v besedilu. Zanima jo, kdaj se pojavi in kaj pomeni,

Pisatelj in ilustrator Einar Turkowski v prispevku *Über die Arbeit vor der Arbeit* (O delu pred delom) opisuje, kako se pred začetkom ustvarjanja sooča s praznino, belino papirja. Zanj je zelo pomembna faza dela sama priprava nanj, zato veliko (praktično nenehno) opazuje, beleži, skicira v svojo beležko, fotografira, zapisuje svoje misli, vse s predpostavko, da mu bo nekoč morda lahko prišlo prav.

Christina Ulm v prispevku *Alles vergessen, vieles verdrängt* (Vse pozabljeno, veliko odrinjeno) navede in prikaže različne oblike praznine spomina, s katerimi so zaznamovani mladi knjižni junaki. V ZF zgodbah, v katerih se amnezija najpogosteje pojavlja, je dostikrat tudi namerno povzročena, je zlorabljena za manipulacijo s prizadetim. V zgodbah, v katerih oseba izgubi spomin zaradi bolezni ali nesreče, pa se prizadeta oseba osredotoča predvsem na povrnitev spomina. V obeh primerih je osrednji problem rešitev vprašanja, kdo in kaj je bil prizadeti pred amnezijo.

Heidi Lexe v prispevku *Ohne Worte* (Brez besed) predstavi nekaj mladinskih knjig, v katerih se pojavi nezmožnost izražanja, »govorna tabula rasa«, lingvistična blokada, kot npr. v knjigi Herberta Güntherja *Zeit der grossen Worte* (Čas velikih besed), ki je prizadela

fanta zaradi grozot v prvi svetovni vojni. Brez besed ostanejo tudi bližnji tragično preminulega fanta v knjigi Rosemarie Eichinger *Essen Tote Erdbeerkuchen?* (Ali mrtvi jedo jagodov kolač?). Knjiga Shaun Tana *Ein neues Land* (Nova dežela) pa je s slikami tako zgovorna, da za njeno razumevanje besede niti niso potrebne.

Avtorjem stripov dobro uspeva z besedami, s slikami in preračunano postavljenostjo sestaviti celovito zgodbo. Anna Stemmann v prispevku *Vom Tischtennis und Urzeitkrebse*n (O namiznem tenisu in pradavnih rakih) predstavi nekaj stripov, ki vsebujejo tudi zanimive avtobiografske spominske utrinke.

Thomas Mayerhofer v prispevku *Raum für Bemerkungen* (Prostor za opombe) ne razmišlja o uokvirjenem prostoru na formularju, ki je namenjen opombam, ampak praznemu prostoru med besedami, vrstami in celo praznih straneh v literarnem tekstu. V knjigi Jenny Downham *Bevor ich sterbe* (Preden umrem) prazen prostor med besedami poudarja stanje zavedanja in stanje nezavedanja neozdravljivo bolne deklice. V knjigi Lare Schützsack *Und auch so bitterkalt* (In tudi tako strupeno mrzlo) sledi besedilu, ki opiše smrt fanta, dvostranska popolna črnina. Praznina v tekstu poudari in stopnjuje stanje prizadete osebe v knjigi, bralcu pa da možnost za poglobljen razmislek. »Seveda pa prazna stran ni nekaj slabega in se je ni treba bati«, pravi Mina pisateljica Davida Almonda.

Renate Welsch, ena najuglednejših avstrijskih pisateljic, v prispevku *Die absolute Makellosigkeit des weissen Blatts* (Absolutna brezhibnost belega lista) odgovarja na vprašanje, kako se sooča z

belino še nepopisanega papirja in katera njena knjiga ji je najljubša.

Hans ten Doornkaat, švicarski strokovnjak, ki je pri Atlantisu odgovoren za slikaniški program, poda v prispevku *Offener Schluss? Praktisch geschlossen! Oder: Vom Abrunden der Bilderbücher* (Odprt konec? Praktično zaključeno! Ali: O zaokrožitvi slikanic) svoj pogled na slikanice, pri čemer ga zanima, ali tekst oziroma ilustracija zgodbo zaokrožita in dokončata ali puščata odprt konec in prostor za vprašanja.

Manuela Kalbermatten v prispevku *Frau sein nach Tag Null* (Biti ženska po dnevu nič) predstavlja nekaj mladinskih katastrofičnih fantazijskih knjig, za katere je značilno, da so v njih ženski liki v večji meri žrtve kot moški, katerim se ženske pogosto tudi podrejajo v zameno za njihovo zaščito. So pa tudi mlade ženske, ki se, čeprav prizadete, znajo postaviti na svoje noge.

Mlade pustolovke in mladi pustolovci v fantazijskih romanih največkrat prestopajo iz realnega sveta v nove, vzporedne svetove. V teh romanih so zelo pomembni zemljevidi, ki na začetku ali na koncu knjige prikažejo področje dogajanja in so ključ do vstopa v nove prostore, nove dežele. Sonja Loidl se v prispevku *Das ist unsere Welt, mein Lieber* (To je naš svet, moj dragi) posveti kartografskemu gradivu v knjigah, kot je npr. *Smrt iz črnila*. Tudi na zemljevidih prostor ni zamejen, na njem so poti, ki vodijo v nove svetove, v nove zgodbe.

Kot vse številke revije se tudi ta zaključuje z bogato predstavitevijo knjižnih novosti za otroke in mladino in novih strokovnih knjig, ki obravnavajo mladinsko literaturo.

Tanja Pogačar

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovški trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsis bode objavljen v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

RAZPRAVE – ČLANKI

- Dragica Haramija, Janja Batič: *Prešernova Zdravljica z ilustracijami
Damijana Stepančiča: literarna in likovna govorica slikanice* 5
- Igor Škamperle: *Mladi ljudje, knjige in odprti svetovi.
Zakaj sta branje in pisanje pomembna?* 18
- Tilka Jamnik: *»Mnogo kultur ena zgodba«* 26
- Nina Seidl: *Avanturistično-zgodovinska mladinska proza Ivana Sivca* 30

POGLED NA SVOJE DELO

- Aleš Šteger: *O kurentu in povezanih rečeh* 39

ODMEVI NA DOGODKE

- Perspektive poučnih knjig* 45
- Andreja Gomboc: *Poljudnoznanstvene knjige skozi oči znanstvenice.
Portal v vesolje (www.portalvvesolje.si)* 46
- Irena Miš Svolfšak: *Že petič bralni festivalski vrvež* 48
- Levstikove nagrade 2015 in jubilej založbe Mladinska knjiga* 52

IBBY NOVICE

- Tilka Jamnik: *2. April 2015 – Mednarodni dan knjig za otroke* 60
- 52. sejem otroških knjig v Bologni in 23. Bologna po Bologni* 61
- Bralnospodbujevalna akcija na temo svetloba* 64
- Uspeli slovenskih ustvarjalcev mladinske književnosti
v mednarodnem prostoru* 66

OCENE – POROČILA

- Igor Saksida: *Misija nemogoče je uspela! (Kozma Ahačič, Jezični možje)* 67
- Ana Duša: *Sistematizacija pravljic (Monika Krojež Telban,
Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic)* 69

Tilka Jamnik: <i>Kamniške pravljичne poti (Irena Cerar, Kamniške pravljичne poti)</i>	70
Vojko Zadavec: <i>Mladinski roman o veri (Siobhan Dowd, Barjanski otrok)</i> ...	72
Larisa Javernik: <i>Čudodelni iskalec vode (Jan Ormerod, Čudodelni iskalec vode)</i>	77
<i>Desetnica 2015</i>	79
<i>Prešernovi nagradi za življenjsko delo 2015</i>	80
Tanja Pogačar: <i>1000 und 1 Buch 2014</i>	82

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

- Dragica Haramija, Janja Batič: *Prešeren's Zdravljica (A Toast) with illustrations by Damijan Stepančič: literary and visual language of picture-book* 5
- Igor Škamperle: *Young people, books and open worlds. Why are reading and writing important?* 18
- Tilka Jamnik: *Many cultures, one story* 26
- Nina Seidl: *Adventure-history children's books of Ivan Sivec* 30

A VIEW UPON ONE'S OWN WORK

- Aleš Šteger: *On kurent and related things* 39

RESPONSES TO EVENTS

- Perspectives of didactic books* 45
- Andreja Gomboc: *Popular science books through the eyes of a scientist. Portal into the Universe (www.portalvvesolje.si)* 46
- Irena Miš Svoltjšak: *The fifth reading festival hustle and bustle* 48
- The Levstik awards 2015 and the jubilee of the Mladinska knjiga publishing house* 52

IBBY NEWS

- Tilka Jamnik: *April 2, 2015 –International Children's Books Day* 60
- 52nd Bologna Children's Book Fair and 23rd Bologna after Bologna* 61
- Reading enhancement action on the topic of light* 64
- The international successes of Slovene children's books authors* 66

REPORTS – REVIEWS

- Igor Saksida: *Mission impossible succeeded! (Kozma Ahačič, Jezični možje)* 67

Ana Duša: <i>Systematization of fairy-tales (Monika Kropelj Telban, Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic)</i>	69
Tilka Jamnik: <i>The fairy-tale routes of Kamnik (Irena Cerar, Kamniške pravljичne poti)</i>	70
Vojko Zadavec: <i>Juvenile novel on religion (Siobhan Dowd, Barjanski otrok)</i>	72
Larisa Javernik: <i>Miraculous seeker of water (Jan Ormerod, Čudodelni iskalec vode)</i>	77
<i>Desetnica 2015</i>	79
<i>The Prešeren Awards for life work 2015</i>	80
Tanja Pogačar: <i>1000 und 1 Buch 2014</i>	82

OTROK IN KNJIGA

92

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revija je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

Tisk: Dravski tisk d.o.o., Grafična priprava: Grafični atelje Visočnik

Zame pa je lik kurenta nekaj povsem živega in avtentičnega. Neprimerno bolj kot rekonstrukcija preteklosti me pri kurentu zanima, kaj dejansko je kurent lahko danes in tukaj. Zame intimno je neprimerno več kot še en pustni lik, je duhovno-energetska informacija, ki jo je vsakič znova potrebno dekodirati.

Aleš Šteger: *O kurentu in povezanih rečeh*

Dobre poučne knjige prinašajo bolj zaključeno celoto kot spletne strani in postopoma gradijo znanje iz poglavja v poglavje, a na manj šolski in bolj sproščen način od učbenikov. So manj razdrobljene kot spletne strani, ob branju knjige se bralec potopi v nek svet in za dlje časa osredotoči misli na brano.

Andreja Gomboc: *Poljudnoznanstvene knjige skozi oči znanstvenice.*

Na razstavi ilustracij – le-ta ima svoje osrednje mesto na sejmu od leta 1967 – se je predstavilo 75 ilustratorjev s 375 ilustracijami. Med 3190 so izbrali tudi slovensko ilustratorko Majo Kastelic oz. ilustracije iz njene slikanice brez besed *Deček in hiša* (Mladinska knjiga, 2015). Ta slikanica je na predlog Slovenske sekcije IBBY bila podarjena mladinski knjižnici v begunskem centru na otoku Lampedusa (projekt strokovno vodi italijanska sekcija IBBY).

Tilka Jamnik: *52. sejem otroških knjig v Bologni in 23. Bologna po Bologni*

Knjiga tako predstavlja najbolj celovit pregled slovenskih ljudskih pravljic z živalsko tematiko, kar jih je kdaj izšlo, hkrati pa nudi tudi možnost primerjave med različnimi načini zapisovanja in obdelave ljudskih besedil, ki segajo od najbolj grobih prepisov govorjene besede do umetelnih prepesnitev. Zaradi slednjega je lahko knjiga tudi dobrodošel pripomoček učiteljem, ki skušajo učencem razložiti večno spreminjajočo se naravo ljudskih pravljic.

Ana Duša: *Sistematizacija pravljic*

